

PJOTR KROPOTKIN – VALLANKUMOUKSELLINEN FILOSOFI

Tarkastelussa auktoriteetti Pjotr Kropotkinin filosofiassa

Joonas Kasperi Könttä

Pro gradu -tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja

filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Aleksanteri-instituutti

Syksy 2014

TIIVISTELMÄ

PJOTR KROPOTKIN – VALLANKUMOUKSELLINEN FILOSOFI Tarkastelussa auktoriteetti Pjotr Kropotkinin filosofiassa

Joonas Könttä
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Aleksanteri-instituutti
Ohjaajat: Kari Palonen, Tapani Kaakkuriniemi
Syksy 2014
80 sivua

Pro gradu -tutkielmani tehtävänä on selvittää auktoriteetin rooli Pjotr Kropotkinin filosofiassa, sekä tutkia hänen suhtautumistaan auktoriteettiin. Käytän poliittista luentaa, joka retoriikan tutkimuksen keinona antaa riittävästi vapauksia tutkielmani kysymykseen vastatakseni. Kyseessä on ennen kaikkea kvalitatiivinen tapa toteuttaa tutkielman kysymykseen vastaamista Tarkastelen hänen tuotantoaan vuosilta 1886-1909, joka ajoittuu hänen maanpaossa viettämiensä vuosien 1876-1917 puoliväliin. Tutkielmani aineisto muodostuu valikoimistani teoksista rajaamalla ajanjaksolla. Tästä ajanjaksosta olen valinnut viisi Kropotkinin tuotannolle keskeistä teosta tai artikkelia, jotka avaavat monipuolisesti hänen ajatuksiaan yhteiskunnasta.

Nostan tutkielmassani esiin Kropotkinin esittämiin ajatuksiin vaikuttaneita ajattelijoina ja ajatuksia. Huomioin näiden ajatusten samankaltaisuudet ja mahdolliset poikkeamat. Tutkimustuloksieni esitän yhteenvetona, jossa käsittelen monipuolisesti saamiini tutkimustuloksia. Huomioin samalla joitakin keskeisimpiä ongelmia, joita Kropotkinin näkemykset voisivat tarkoittaa tarkastellen myös niiden mahdollisuuksia. Olen jäsennellyt tekemiäni huomioita luokittelemalla Kropotkinin selkeästi korostamat auktoriteetit ja poiminut näihin assosioituvia asioita ja termejä. Tulkitsen erityisesti institutionaalisten auktoriteettien edustaneen Kropotkinille yhteiskunnan ja ihmisten kannalta vahingollista hallitsemista. Näitä vapaudelle vahingollisimpia instituutioita ovat armeija, oikeusjärjestelmä ja laki, rangaistukset, sekä uskonto.

Tutkielmani tulokset osoittavat Kropotkinin vastustaneen institutionalisoituneita auktoriteetteja, muttei kaikkea auktoriteettia. Hän tarjoaa yhteisöllistä avustamista ja vapautta institutionaalisen auktoriteetin korvaajaksi. Tavot ja tottumukset riittävät yhteiskunnan järjestäytymiseksi, jonka Kropotkin todistaa historiaan vedoten. Tutkielman tuloksista voidaan päätellä, ettei Kropotkin vastustanut kategorisesti kaikkea auktoriteettia. Hänen tavoitteensa on palauttaa valta ihmisille ja hylätä hierarkkinen institutionaalinen auktoriteetti.

Avainsanat: Kropotkin, anarkismi, auktoriteetti, valta, yhteiskunta, instituutio, vapaus

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	i
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskysymys ja työn rakenne.....	2
1.2 Metodeista.....	3
1.3 Kirjallisuudesta	6
1.3.1 Katsaus tutkielman teoksiin	7
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KATSAUS AJANKUVAAN	11
2.1 Käsitteistä yleisesti	11
2.2 Aikalaiskeskustelu.....	16
3 PJOTR KROPOTKIN – FILOSOFI JA ANARKISTI	28
3.1 Henkilö tarinan takana.....	28
3.2 Kropotkinin ajattelusta - вот, когда я стал анархистом	31
4 KROPOTKININ AUKTORITEETTİKÄSITYKSET	37
4.1 Kropotkinin auktoriteettikäsitteet ja instituutioiden rooli	37
4.2 Auktoriteettia vastaan ja sen puolesta	46
5 Yhteenveto	62
5.1 Tulosten analysointi.....	62
6 LOPUKSI	73
LÄHDELUETTELO	74

1 JOHDANTO

Venäläisten 1800- ja 1900-luvun taitteessa vaikuttaneiden filosofien ajatuksissa riittää paljon tutkittavaa, mutta he ovat eurooppalaisessa diskurssissa jääneet osittain vähemmälle huomiolle. Mihail Bakunin on yksi tuon ajan merkittävimpiä ja tutkituimpia filosofeja. Hänen seuraajista erityisesti Pjotr Kropotkin on vaikuttanut merkittävästi anarkismin kehittymiseen. Kropotkinia on tutkittu ennen kaikkea hänen luonnontieteellisten ja anarkististen näkemysten pohjalta, mutta hänen filosofiansa ulottuu laajemmalle.

Yhteiskunnan toimiminen ja sen ideaali järjestäminen on yksi keskeinen osa Kropotkinin esittämiä ajatuksia. Erityisesti auktoriteetti ja sen rooli yhteiskunnassa toistuu useissa hänen kirjoituksissaan. Auktoriteetista ja sen roolista yhteiskunnassa on keskusteltu läpi aikojen. Aihe herätti keskustelua tsaarien aikaisella Venäjällä, eikä tilanne ole muuttunut nykypäivänäkään. Valtiot ovat hakeneet muotoaan läpi niiden historian. Yhteiskunnat ympäri maailmaa ovat jo pitkään pohjautuneet auktoriteetin hallintaan. Joku tai jokin käyttää valtaa, jota muut tottelevat. Tällä toimintamallilla on pyritty turvaamaan yhteiskunnan toimiminen. Tälle mallille Kropotkin pyrkii esittämään oman vaihtoehdonsa.

Kropotkinin siirtyminen maantieteestä kohti filosofiaa ajoittuu 1860- ja 1870-lukujen taitteeseen. Hänen ajatuksensa tarkentuivat erityisesti evoluutiokeskustelun kiihtyessä Charles Darwinin julkaistua teoksensa lajien synnystä 1860-luvun lopussa. Samanaikaisesti työväenluokan oikeuksista kamppailu vuosisadan lopun lähestyessä vaikutti suuresti Kropotkinin näkemyksiin. Samaan aikaan hän tutustui omakohtaisesti työväenluokan oikeuksia ajaviin liikkeisiin. Teokset *In Russian and French Prisons*; *Sovremennaja nauka i anarhija*¹; *Anarchism, its Philosophy and Ideal*; *Law and Authority* ja *Mutual Aid: A Factor Of Evolution*, ovat läpileikkaus hänen yhteiskunnallista muutosta vaativiin ajatuksiin.

Tätä taustaa vasten on mielenkiintoista tutkia Kropotkinin näkemyksiä auktoriteetista ja sen roolista yhteiskunnassa. Hän haastaa yhteiskunnan perinteisen toimintatavan ja tarjoaa tilalle

¹ Käytän Suomen standardisointiliiton laatimaa SFS 4900 -standardia translitteroinnissa.

omaa malliaan. Tämä osa-alue on jäänyt vähemmälle huomiolle Kropotkin-tutkimuksissa, joten tässä pro gradu -tutkielmassa pääsen syvällisemmin tarkastelemaan mielenkiintoisen uran tehneen filosofin näkemyksiä yhteiskunnan järjestäytymisestä ja auktoriteetin roolista siinä. Samalla lukija voi peilata tekemiäni huomioita nykyisiin yhteiskuntiin ja auktoriteetin rooliin hallinnassa.

1.1 Tutkimuskysymys ja työn rakenne

Tutkimuskohteena pro gradu -tutkielmassa on 1800-luvulla vaikuttanut venäläinen filosofi Pjotr Kropotkin ja hänen kirjallinen tuotantonsa. Valikoimani teokset ovat Kropotkinin omaa tuotantoa, kirjoja ja artikkeleita, joiden valinta perustuu teosten validiuteen tutkimuskysymyksen kannalta, sekä ajalliseen rajaukseen. Tutkielmani käsittelee Pjotr Kropotkinin käsitystä optimaalisesta yhteiskunnasta. Tätä käsitystä tutkiakseni olen asettanut auktoriteetin erityiseksi tutkimuskohteeksi. Kuinka Pjotr Kropotkin suhtautui auktoriteettiin ja miten se ilmenee hänen filosofiassaan? Tätä kysymystä tarkastelen tässä tutkielmassa. Olen keskittynyt termiin auktoriteetti ja sen määrittelemiseen Kropotkinin näkökulmasta, jotta tutkielmassa säilyy punainen lanka. Tarkastelen hänen suhtautumista valtaa käyttäviin tahoihin ja tutkin, millainen hänen käsityksensä on auktoriteetista.

Tarkastelen Kropotkinin käsityksiä järjestystä ylläpitävistä instansseista, kuten valtiosta, esivallasta, pääomasta, armeijasta, uskonnosta, laeista, tuomareista, järjestyksestä, poliisista, vankilasta ja rangaistuksista. Tarkastelen myös hänen esiin nostamiaan vastinpareja näille, eli niitä keinoja, millä esimerkiksi valtio, esivalta, lait, poliisi tai vankila voitaisiin korvata. Isaiah Berlinin (1978, 265) mukaan mikä tahansa protesti instituutioita kohtaan, johtui se mistä tahansa lähtökohdasta tai tavoitteesta, tapahtuessaan despotismin alla, on eo ipso poliittinen teko. Tässä tutkielmassa käsittelen myös laajemmin niitä perimmäisiä, osin utopistisiakin käsityksiä, joiden kautta Kropotkin perusteli suhtautumistapaansa auktoriteettiin ja järjestysvaltaan. Tällä haluan tuoda auktoriteetti-keskusteluun laajempaa näkökulmaa, johon linkittyy myös yhteiskuntajärjestys ja filosofisteoreettinen keskustelu.

Tutkielmassani tarkastelen Kropotkinin tuotantoa auktoriteettikritiikin näkökulmasta. Luvussa yksi kerron tutkielmassa soveltamistani metodeista ja käyn läpi tutkielmassa käyttämäni kir-

jallisuutta. Olen rajannut primääriaineiston koskemaan Kropotkinin maanpaossa viettämiä vuosia painottaen erityisesti niitä teoksia, joissa auktoriteetti instituutioineen on avainasemassa. Laajempien teemojen hahmottamiseksi huomioin myös hänen yhteiskuntajärjestystä koskevia teoksiaan *Mutual Aid: A Factor of Evolution* mainitakseni. Esittelen primääriteoksia yleisesti, jotta eri kirjoitusten merkitys teemoineen avautuu. Primääriaineisto on siis rajattu paitsi ajallisesti, myös sisällöllisesti.

Luvussa kaksi avaan Pjotr Kropotkinin aikalaiskeskustelua teemaani liittyen. Käyn läpi 1800-luvun venäläisiä ajattelijoita ja esittelen heidän keskeisimpiä ajatuksiaan. Esittelen venäläistä, mutta myös eurooppalaista 1800-luvun ajattelua, josta myös Kropotkin on saanut vaikutteita. Heijastan näiden ajattelijoiden vaikutuksia Kropotkiniin. Samalla esittelen lyhyesti tutkielmani kannalta relevantteja käsitteitä ja teoriataustaa. Avaan suppeasti keskustelua auktoriteetista laajentaen keskustelua myös siihen yhdistettäviin asioihin. Täten haluan huomioida laajemmin auktoriteettikeskustelun teoreettista taustaa. Luvussa kolme kerron Pjotr Kropotkinin elämästä, hänen henkilökuvastaan ja käyn läpi yleisellä tasolla hänen ajatuksiaan. Tässä luvussa keskityn näyttämään Kropotkinin laajaa uraa ja sitä, millaisia kysymyksiä hän käsitteli. Lukujen kaksi ja kolme kautta sidon tutkimuskohteeni osaksi historiallista kontekstia. Tämä antaa hyvät lähtökohdat tutkia teemaa niistä lähtökohdista, joissa Kropotkin on ajatuksensa esittänyt.

Luvussa neljä analysoin Kropotkinin auktoriteettikäsitystä. Käyn läpi auktoriteetti-ilmentymiä niin yksittäisten instanssien, kuin laajempienkin teemojen ja kokonaisuuksien kautta, johon heijastan Kropotkinin asenteita niin puolesta, kuin vastaan. Luen esiin hänen auktoriteettikritiikkiä ja toisaalta, auktoriteetin puolustamista. Lopuksi kokoan yhteen nämä huomiot luokittelemalla hänen ajatuksiaan. Viidennessä luvussa kokoan tekemiäni huomioita, teen yhteenvedon analyysini tuloksista ja esittelen tutkielmani vastauksia. Luvut neljä ja viisi ovat tutkielmani keskeisin osa. Luvussa kuusi käyn läpi työtäni kokonaisuutena ja esittelen mahdollisia jatkokysymyksiä.

1.2 Metodeista

Pro gradu -tutkielmani käsittelee Pjotr Kropotkinin käsitystä optimaalisesta yhteiskunnasta. Tätä käsitystä tutkiakseni olen asettanut auktoriteetin erityiseksi tutkimuskohteeksi, joka osal-

taan luo haasteita². Kropotkin käsittelee auktoriteettia suoraan ja epäsuorasti useissa teoksissaan. Tämän käsityksen vertailu on mielenkiintoinen kohde, sillä Kropotkinia on tutkittu enemmän hänen anarkisminsa ulottuvuuksien näkökulmasta. On luonnollista, että tutkielmani sivuaa myös yhteiskuntakamppailua ja sen merkitystä Kropotkinin ajattelussa. Tästä huolimatta auktoriteetin käsitteellä on keskeinen rooli hänen filosofiassaan.

Tässä tutkielmassa luen kysymyksenasettelun pohjalta esiin Pjotr Kropotkinin suhtautumista auktoriteettiin. Samalla hyödynnän vapaudesta ja auktoriteetista tehtyjä määrittelyjä löytääkseni hänen omat näkemykset. Havainnollistan huomioita sitaateilla. Käytän hyödykseni niitä instituutioita ja näiden termejä, kuten esimerkiksi lakeja ja poliisia, jotka Kropotkinille symbolisoivat auktoriteettia. Lisäksi huomioin muiden ajattelijoiden kirjoituksia samoista kysymyksistä.

Ottamalla huomioon aikalaiskeskustelua ja valottamalla Kropotkinin aikaista Venäjää ja maailmankuvaa, pyrin näyttämään sitä tilannetta, jossa Kropotkin on päätelmänsä tehnyt. Tämä on osin Quentin Skinnerin esiin nostamaa ajatusta, jossa teoksia ja ajatuksia tulisi tarkastella sen tilanteen kautta, missä ne ovat tuotettu. Skinner kiinnittää huomiota toimijoiden tarkoituksperiin. Tämän vuoksi tarvitaan riittävä tieto ajallisesta kontekstista, jotta teko saa merkityksen. On pohdittava, mitä tarkoitetaan ja mikä oli sen tuotantohetken status. (Skinner 2002 b, 91, 97)

Tutkimuskysymykseeni vastaaminen edellyttää lähdeaineiston pohjalta tehtyjä erilaisia luokitteluja, sekä eri aikoina laadittujen kirjoitusten suoraa vertailua. Jäljempänä tutkin Kropotkinin auktoriteetista esittämiä käsityksiä, joiden väliltä löytyy mahdollisesti ristiriitaisuuksia, sekä tarkastelen auktoriteetin roolia hänen filosofiassaan. Tässä yhteydessä ei voi tarkastella kaikkea Kropotkinin aikana käytyä aikalaiskeskustelua eikä käynnissä ollutta yhteiskunnallista muutosta, mutta näkökulman laajentamiseksi tämän problematiikan avaaminen on perusteltua. Aikalaiskeskustelua referoimalla ja heijastamalla laajennan siis tutkielmani teemaa ja mahdollistan sfäärin, jossa vastaan asettamaani tutkimuskysymykseen tarkastelemalla Kropotkinin

²Auktoriteetin identifikoinnin haastavuus, katso Lukes 1987.

tekstejä. Myös aikalaiskeskustelun tarkastelu ja sen tarkoituksiperät muuttaa tai poistaa vallitseva auktoriteetti lisää ulottuvuuden Kropotkinin auktoriteettinäkemysiin. En pyri vastaamaan eksplisiittisesti siihen, mitä on auktoriteetti. Sen sijaan avaan laajemmin auktoriteetin käsitettä ja sitä, mitä se tarkoitti Kropotkinille ja miten se ilmeni käytännössä. Tällaisella laajemmalla tarkastelulla, siis eetos, paatos ja logos -mallilla aukeaa reetori Pjotr Kropotkinin näkemys auktoriteetin harjoittamasta vääryydestä ihmisiä ja yhteisöä kohtaan. (Palonen 1997, 25)

Retoriikan tutkimuksen keinona käytän poliittista luentaa, joka antaa riittävästi vapauksia toteuttaa tämän tutkielman kysymykseen vastaamisen. Primäärilähteistä luen esiin kysymykseeni vastaamiseen tarvittavia Kropotkinin käyttämiä keinoja. Hyödynnän luokittelua osana luentaa, jossa erottelen Kropotkinin tärkeimmät auktoriteettia ilmentävät toimijat. Samalla tarkastelen, mitkä teemat ja argumentit linkittyvät toisiinsa.

Tutkin, mitkä asiat ryhmittymät ja kerääntyvät näiden määrävien sanojen tai merkitysten alle. Huomioin myös näiden vastakohtat, jolloin paljastuu erottelu Kropotkinin kannattaman ja vastustaman välillä. Luokittelemalla nämä saan selkeitä vastauksia asetettuun tutkimuskysymykseen. Tällainen vastakkainasettelun tarkastelu ja teemojen tunnistaminen sopii hyvin tutkielmaani. (Burke 1941, 20; Rueckert 1963, 86) Identifikaation keinoja tutkimalla on teksteistä mahdollista poimia ylös Kropotkinin, motiiveja. Paitsi yksittäisten termien ja symbolien kautta, käytän myös laajempia kokonaisuuksia, kuten Kropotkinin käyttämiä asiakokonaisuuksia, erityisiä teemoja, joiden kautta hänen suhteensa auktoriteettiin paljastuu.

Kuitenkaan yhtä tiettyä metodia on osin tutkielmassa turha käyttää, sillä se rajoittaisi liialti tutkielman tekoa. Oikeaa tekotapaa ei välttämättä edes ole. (Palonen 1987, 14) Luonnollisesti tarkastelen Kropotkinin auktoriteettikäsitystä sen molemmilta puolilta – siis niitä keinoja, joilla Kropotkin toisaalta kritisoi ja toisaalta kannatti auktoriteettia tai sen ilmentymiä. Yhden selkeän metodin käyttäminen ei kuitenkaan politiikan tutkimuksessa ole tarpeen. (Foss 1984; Palonen 1987 ja 1997, 3-5, 62-67) Tärkeintä on huomata tutkielmani tarkkaan rajattu aineisto ja kysymyksenasettelu, johon haen vastauksia. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarjoan oman tulkintani Kropotkinin suhteesta auktoriteettiin valikoidun lähdemateriaalin ja metodien pohjalta.

1.3 Kirjallisuudesta

Pjotr Kropotkin tuotti elämänsä aikana valtavasti kirjallista materiaalia. Hänen tuotannosta on tehty useita bibliografeja, joista yhtenä parhaimmista on Borovoin ja Lebedevin (1922, 190-249) tekemä *Sbornik statej posvjaščennyh pamjati P. A. Kropotkina*. Lisäksi Max Nettlaun (1897, 72-86, 238-239) *Bibliographie de l'Anarchie*, kuvaa perusteellisesti Kropotkinin monipuolista tuotantoa. Miller (1976, 314-330) listaa omaa bibliografista kokoelmaansa Kropotkinin töistä, jossa hän on käyttänyt töiden autenttisuutta ja yhteiskunnallista merkittävyyttä yhtenä rajaamisperusteista. Joitakin Kropotkinin artikkeleita on ollut kuitenkin vaikea todentaa puuttuvien signeerausten vuoksi (Miller 1922, 313).

Valikoimani teokset ovat Kropotkinin omaa tuotantoa, kirjoja ja artikkeleita, joiden valinta perustuu teosten validiuteen tutkimuskysymyksen kannalta, sekä ajalliseen rajaukseen. Käytän Kropotkinin myöhempää tuotantoa, jolloin hän oli jo pitkälti muodostanut omat näkemyksensä auktoriteetista ja yhteiskunnasta laajemminkin, kuten myös Marshall (2008, 317) on todennut. Olen rajannut Kropotkinin teokset hänen tuotantoonsa hänen ollessa maanpaossa Venäjältä. Tuotannon laajuudesta johtuen olen jättänyt tutkielmani kannalta vähemmän olennaiset teokset tutkielman ulkopuolelle. Tämä muu tuotanto toimii tutkielmassa taustoittavana materiaalina. Tässä tutkielmassa tarkastelen Kropotkinin kirjoittamia kirjoja ja artikkeleita vuosilta 1886-1909. Tämä ajoittuu hyvin hänen maanpaossa viettämiensä vuosien 1876-1917 puoliväliin, jolloin Kropotkin kirjoitti useita kirjoja ja artikkeleita, sekä kävi kirjeenvaihtoa kanssa-ajattelijoiden kanssa. Se on samalla otanta Kropotkinin merkittävimmistä todennetuista kirjoituksista poissuljettuna teokset, joissa auktoriteetin käsittely ei ole tutkielmani kannalta merkittävässä osassa. (Baldwin 1927, 301-304; Growder 1991; Kulmala 2009, 346-347; Lossky 1951, 329; Miller 1922, 319)

Rajaus on ensisijaisesti tutkimuskysymyksestäni johtuva, sillä maanpaossa viettäminä vuosiin Kropotkin kirjoitti suuren osan anarkistisista teoksistaan, joihin sisältyy yleensä voimakkaan kriittinen suhtautuminen auktoriteettiin. (Miller 1976, 120-178) Tällä rajauksella käsitellän kolmea Kropotkinin kirjaa, joista saa kattavan kuvan hänen filosofiastaan: *In Russian and French Prisons* (1887, 1. painos); *Sovremennaia nauka i anarhija* (1901, 1. painos, josta jul-

kaistiin lyhyempiä versioita myös aiemmin); *Mutual Aid: A Factor of Evolution* (1987, 1. painos 1902). Lisäksi primääriaineistooni kuuluu kaksi artikkelia, joissa Kropotkin käsittelee suoraan auktoriteettia: *Law and Authority* (1927, 1. painos 1886, International Publishing Co.: Lontoo); sekä *Anarchism, its Philosophy and Ideal* (1927, 1. painos 1898, Free Society: San Francisco).³

Valikoidut teokset kuvaavat monipuolisesti erilaisia näkökulmia Kropotkinin filosofiasta ja käsittelevät tutkielmani teemaa. Laajemmassa tarkastelussa valikoidut teokset antavat kattavan ja hyvän kuvan asettamalleni tutkimuskysymykselleni ja Kropotkinin filosofialle.

Teosten rajaus ja tämän tutkielman kannalta oleellisten erottaminen vähemmän oleellisesta on tärkeää. Erilaisten teemojen hahmottamiseksi käytän jo lukuhetkellä kategorisointia. Analyysini tarkoituksena ei ole esittää yhtä, kiistatonta vastausta tutkimuskysymykseeni, vaan pikemminkin tuoda esiin Kropotkinin auktoriteettikäsitys ja suhde auktoriteettiin valittujen teosten ja metodien pohjalta, sekä esitellä hänen yhteiskunnallista näkemystään. Primääriteosten osalta käytän alkuperäiskielisiä versioita, jotta teeman tutkiminen ei vaikeudu käännösten vuoksi. Tutkielmassa esitän suorat lainaukset alkuperäiskielellä. *Sovremennaja nauka i anarhija* on kirjoitettu alun perin venäjäksi, joten omat käännökseni ovat luettavissa samalta sivulta alaviitteenä, kuten myös muissa alkuperäiskielisissä lainauksissa. Muut primääriteokset ovat alun perin englanninkielisiä.

1.3.1 Katsaus tutkielman teoksiin

In Russian and French Prisons kertoo Kropotkinin omista kokemuksista venäläisissä ja ranskalaisissa vankiloissa. Vuonna 1887 julkaistu kirja kuvaa hyvin Kropotkinin muutosta optimistisesta tsaarin kannattajasta ja reformistista kohti tsaarin valtaa vastustavaksi ajattelijaksi. Kirjassa keskeisessä osassa on Kropotkinin oma vankilassa viettämä aika Venäjällä ja Ranskassa, sekä muiden vankilakertomusten kuvaaminen. Koruton kuva esivallan järjestelmästä, jonka tavoitteena on murtaa lopullisesti rikolliset ja toisinajattelijat kertoo hyvin Kropotkinin

³ Käyttämäni primääriteokset ovat alkuperäispainoksia pois lukien artikkelit Roger Baldwinin kokoelmateoksesta *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*, jotka on toimitettu alkuperäisessä asussaan.

suhteesta taantumukselliseen oikeus- ja tuomiojärjestelmään. Kropotkin tekee omia ehdotuksia rangaistuslaitosjärjestelmän korjaamiseksi, huomioiden samanaikaisesti järjestelmän riittämättömyyden yhteiskunnan kokonaisvaltaisessa muutoksessa Hän perustelee näkemyksiään lukuisin esimerkein ja tilastotiedoin antaen kattavan kuvan tuon ajan vankilaitosjärjestelmästä Venäjällä ja Ranskassa. (Kropotkin 1887)

Sovremennaia nauka i anarhija on eri kirjoituksista koottu teos, jossa keskeisenä kritiikin kohteena on valtio. Kropotkin hyödyntää erilaisia tieteellisiä teorioita soveltuvin osin omien näkemystensä vahvistamiseksi, ja runsaiden esimerkkien myötä hän osoittaa, kuinka valtio itse asiassa kahlitsee ihmisiä ja luovuutta. Kirjassa ilmenee erinomaisesti Kropotkinin painotus todistaa väitteensä tieteen keinoin. Kropotkinin mukaan koko sivilisaation historian ajan kaksi traditiota on ollut törmäyskurssilla: autoritäärinen ja libertaarinen. Kokoelma avaa Kropotkinin anarkismia ja siitä on ammennettavissa vastavoimia Kropotkinin kritikoimalle auktoriteetille. (Kropotkin 1901)

Sovremennaia nauka i anarhija keskittyy tarkastelemaan anarkismia osana modernia tiedettä. Kropotkin pyrkii löytämään sellaisia nimittäjiä, jolla anarkismin saa määriteltyä osaksi vakavasti otettavaa tieteellistä keskustelua. Hän osoittaa anarkismin tendenssit pois metafysiikan parista kohti fysiikkaa. Teoksessa korostetaan toiminnan vastuullisuutta – siis tässä anarkismin vastuullisuutta. Vallitsevan tilanteen kritisointi ja auktoriteetikritiikki on mahdollista ja suotavaa, kun sen sijalle tulevalle tilalle on selkeä kuva, selkeä vaihtoehto. Ennen kaikkea vastuullisuus on osa sanomaa, joka korostuu myös Kropotkinin anarkismikäsityksessä. Auktoriteetikritiikin ja tämän toteuttamisen kautta on Kropotkinille mahdollista saavuttaa haluttu tila yhteiskunnassa, jossa ihminen pääsee kohti ylempää tarkoitusta. Hän tavoittelee näyttävänsä anarkismin paikan osana modernia sosiologista tiedettä, jonka William Godwin teki hänen mukaansa politologisten ja taloudellisten periaatteiden pohjalta vuonna 1793. (Ibid.)

Mutual Aid: A Factor Of Evolution on alun perin vuonna 1902 julkaistu teos, jota pidetään yhtenä Kropotkinin merkittävimmistä kirjallisista tuotoksista. Käytän itse vuoden 1987 versiota, joka sisältää John Hewetsonin alkusanat teokselle. *Mutual Aid: A Factor of Evolution* -teoksen kirjoittamiseen on vaikuttanut keskustelu Charles Darwinin evoluutioteoriasta, sekä Thomas Huxleyn kirja *Struggle for Existence*, vuodelta 1888. Kropotkin peilaa teoksessa ha-

vaintojaan ja muiden tutkimuksia Darwinin evoluutioteoriaan ja etenkin sen ulottuvuuteen kaikkien sodasta kaikkia vastaan. 1800-luvulla käytiin myös maailmanlaajuisesti kamppailua työväenluokan oikeuksista. Järjestäytyminen, työväenliitot, kokoontumisoikeudet ja lakot olivat tuolloin vasta hakemassa muotoaan. Tätä ilmiötä Kropotkin hyödyntää teoksessaan omien havaintojensa pohjana. *Mutual Aid A Factor of Evolution* -kirjassa esitetään yleiskuva ja tärkeimmät huomiot evoluutiosta, mutta ei evoluution kaikkia tekijöitä ja niiden arvoja (Kropotkin 1987). *Mutual Aid: A Factor of Evolution* sisältää viitteitä Kropotkinin aiemmasta kirjasta *Fields, Factories and Workshops* vuodelta 1899, nimenomaan yhteisöllisen avustamisen osalta.

Hän käy teoksessa keskustelua Herbert Spencerin kanssa, joka perusteli muun muassa sosiaalidarwinismin avulla henkiinjäämiskamppailua ja ihmisten jatkuvaa taistelua toisiaan vastaan. Toisaalta Spencer myönsi tällaisen solidaarisen yhteisöllisen auttamisen -teorian toteutuvan eläinkunnan kohdalla, muttei myöntänyt sen toteutuvan ihmiskunnan kohdalla (Ibid. 17). Pjotr Kropotkinin voi tulkita kirjoittaneen *Mutual Aid* -teoksen osoittaakseen yhteisöllisen avustamisen -teorian oikeaksi ja toimivaksi – ei puolustaakseen anarkismia tai anarkistisia ajatuksia. Hän ei anna anarkististen ajatuksiensa vaikuttaa tekemiinsä loppupäätelmiin, eikä käytä osatouksia luodakseen tapauksia, joissa anarkismi olisi ainoa oikea ratkaisu. Mikäli tällainen lopputulos syntyy, on se silloin syntynyt ilman tarkoitushakuisuutta, kuten myös John Hewetson on päätellyt (Ibid. XI).

Anarchism, Its Philosophy and Ideal -pamfletissa Kropotkin selittää anarkismin luonnetta ja sen ideaalitilaa. Käyttämäni versio on osa vuonna 1927 julkaistua pamflettikokoelmaa, joka sisältää Roger Baldwinin esipuheen. Kropotkin käy läpi lukuisin luonnontieteellisin esimerkein, kuinka anarkismi on ilmiöiden sarja, jossa muutoksen kautta tapahtuu kehitystä. Kropotkin kritisoi yleistä ajatusta luonnon laeista ja alleviivaa kyseessä olevan luonnollinen sarja erilaisia tapahtumia, jotka ovat kytköksissä toisiinsa. Luonnonlakeja ei sinällään ole, vain tapahtumaketjuja. Samalla hän korostaa sitä epäsuhtaa, miten varallisuus on jakautunut. Hänen mukaansa tasaisella varallisuuden jaolla on mahdollista turvata parempi elintaso, sekä tasa-arvoisemmat ja oikeudenmukaisemmat olosuhteet kaikille ihmisille. (Kropotkin 1927 a, 118-121, 126) Kropotkin kritisoi etenkin kirkon ja uskonnon adaptoitumista yhteiskuntaan kulloi-

sen tilanteen suomalla tavalla, josta on kaukana moraalit ja omien näkökantojen, kuten uskonnon, puolustaminen (Ibid. 138). Artikkelin keskeinen sanoma on puolustaa anarkistista mallia, joka on aito vaihtoehto hierarkkiselle, auktoritatiiviselle yhteiskunnalle.

Law and Authority artikkeli avaa lakien syntyä ja niiden perimmäisiä tarkoituksia. Artikkelit käsittelee instituutioiden kautta toteutettavaa auktoriteettia. Kropotkin alleviivaa lakien alistavaa vaikutusta ja niiden toimimista ihmisiä vastaan. Hän osoittaa monilla esimerkeillä tapauksia, joissa alun perin ihmisten suojelemiseksi tarkoitettut lait kääntyvät tätä tarkoitusta vastaan. Kirjoitus pohjautuu oikeusjärjestelmän tarkasteluun, mutta kiinnittää huomiota myös laajemmin siihen kokonaisuuteen, miten yhteiskunta on järjestäytynyt. Erityisesti säännöt ja niiden valvonta on olennaisessa osassa artikkelia. Hän argumentoi vapauden ja yksilön etujen puolesta, jotka toteutuvat ilman alistavaa auktoriteettia. Käyttämäni versio on osa vuonna 1927 julkaistua pamflettikokoelmaa, joka sisältää Roger Baldwinin esipuheen. (Kropotkin 1927 b)

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KATSAUS AJANKUVAAN

2.1 Käsitteistä yleisesti

Tässä luvussa käyn läpi tutkielmani keskeisimmät käsitteet, jotta ne saavat selkeät määritelmät. Käyn läpi käsitteiden anarkismi, auktoriteetti, vapaus, oikeuslaitos ja laki taustaa ja sitä, miten niitä on ymmärretty laajemmassa kontekstissa. Luvussa 4.1 perehdyn tarkemmin Kropotkinin näkemyksiin keskeisistä käsitteistä hänen omien näkemystensä pohjalta. Käsitteiden määrittäminen aukottomasti on vaikeaa, jopa mahdotonta, puhuttaessa normatiivisista, pitkän historiallisen taustan omaavista termeistä. Yhdellekään historialliselle, laajasti tarkastellulle termille ei ole yksiselitteistä määritystä historian taakasta johtuen. (Skinner 2002 a, 265)

Kropotkin itse kirjoitti vuonna 1905 Ensyklopedia Britannicaan anarkismin määritelmän, sillä hän halusi osoittaa anarkismin roolin heille, jotka eivät olleet tutustuneet siihen laajemmin. Hän halusi myös oikaista vääristyneitä kuvia anarkismista, joka leimasi ajattelusuuntaa. Samalla hän halusi tehdä selkeän määritelmän, jotta kritiikki anarkismista määrittelemättömänä ideologiana olisi aiheeton. Kropotkin antaa melko kompaktin näkökannan, mutta se vastaa hyvin hänen kommunistis-anarkistista ajattelutapaansa. Siitä näkyy myös hänen periaatteensa osallistua filosofiseen keskusteluun tieteen keinoin. Kropotkinin (1927 e, 284) oma määritelmä anarkismille kertoo hyvin hänen ajatuksistaan auktoriteetista, painottaen vapautta ja ihmisten välistä sopimista:

”Anarchism - - contrary to authority, is the name given to a principle or theory of life and conduct under which society is conceived without government-harmony in such a society being obtained, not by submission to law, or by obedience to any authority, but by free agreements concluded between the various groups, territorial and professional, freely constituted for the sake of production and consumption, as also for the satisfaction of the infinite variety of needs and aspirations of a civilized being.”

Kropotkin toteaa anarkismin olevan auktoriteetin vastakohta ja elämän teoria. Yhteiskuntaa ja sen olemassaoloa hän pitää itsestäänselvyytenä, joskin valtion tai muun vastaavan instituution hallinta on kiellettyä. Sen sijaan vapaassa tahdossa tehdyt sopimukset, jotka edesauttavat sivi-

tyneiden ihmisten tuotantoa ja kulutusta, riittävät takaamaan harmonian ihmisten kesken. Toisaalta Kropotkin jättää auki monia kysymyksiä, kuten miten eri alueiden tai ammattikuntien kesken syntyy ryhmiä, jotka sitten sopivat keskenään? Miten sopimusten ylläpitoa valvotaan ja millä keinoin niiden mahdolliseen rikkomiseen puututaan?

Ennen kaikkea anarkismi tarkoitti Kropotkinille tilaa, joka on ilman asetettua hallintaa. Se ei tarkoita epäjärjestystä, vaan vapautta ja suurinta taloudellista ja älykkyydellistä kehitystä, mitä ihminen voi saavuttaa. Kropotkinin mukaan annettaessa valta ja vastuu yksilölle, hän harvoin epäonnistuu. Tähän ei tarvita auktoriteettia valvomaan. (Kropotkin 1927 c ja e) Ihmisten oma moraalit ja niin sanottu luonnollinen yhteiselämä on Kropotkinille selviö, jonka olemisen selittämiseen hän ei kiinnitä huomiota. Tässä on viitteitä monen anarkistin ajatuksiin luonnontilasta, joka ei ollut ihmisten välistä keskinäistä kamppailua vaan rauhallista yhteiseloä, jonka myöhemmin valtio koneistoinen tuhosi alistaen ihmisiltä pois heidän vapautensa.

Anarkismi (ven. анархизм) terminä ei ollut vielä 1800-luvulla vakiintunut, mutta sillä tarkoitettiin yleisesti kamppailua valtaa pitäviä vastaan. On tärkeää huomata anarkian (ven. анархия) ja anarkismin ero, sillä anarkialla tarkoitetaan yleisemmin sekasorron aiheuttamista, järjestyksetöntä tilaa. Määritelmän mukaan anarkia on väliaikainen tila, jossa ei vallitse järjestyä. (Brogauss ja Efron 1890 b, 706) Anarkismi sen sijaan on ideologia. Venäjältä Yhdysvaltoihin maanpakoon lähteneen Aleksander Berkmanin (1870-1936) mukaan anarkismi on täydellistä vapautta harmonisessa ja tasa-arvoisessa yhteiskunnassa (Berkman 1929, X-XI). Anarkismi tarkoittaa täydellistä hallituksen ja lakien puuttumista (Hoffman 1970, 1). Kropotkinin elinaikana, kuten ei vielä tänäkään päivänä, anarkismin voi sanoa olleen selkeästi määritelty. Anarkismimääritelmiä yhdistää kuitenkin yhteiskunnallinen muutos – status quo muuttuu. Myös ajatus yksilön vapauksien lisääntymisestä, hyvässä ja pahassa, yhdistää anarkismin määritelmiä.

Erityisesti vapauden käsitteen rajanveto on ollut vaikeaa ja käsite on monitahoinen (Skinner 2002 a, 238). Yhtä kaikki tiettyjä käsitteellisiä, melko yksimielisiä rajoja on hahmotettavissa. Vapaus on vapautta jostakin sitä rajoittavasta tekijästä. Kropotkinille tällainen rajoittava tekijä on ennen kaikkea valtio. Bakuninille (1910, 19, 31-33, 37) vapaus on ihmisyyden kaiken ihai-

lun ja kunnioituksen absoluuttinen tila, jossa ehdoton tasa-arvo on vapauden ja ihmisyyden korkein muoto. Kropotkinin omassa ajattelussa on paljon samaa Bakuninin kanssa.

MacCallumin (1967, 313-315, 318) mukaan toimijan vapaus on aina vapautta jostakin, joka rajoittaa mahdollisuuksia toimia tai olla toimimatta. Ihmisen ollessa vapaa jostakin, on silti rajoittava tekijä tämä jokin josta ihminen on vapaa. Hän tarkentaa vapauteen liittyvän kaksi ulottuvuutta: vapaus jostakin tai vapaus johonkin nähden:

”One might suppose that, strictly speaking, a person could be free simpliciter only if there were no interference from which he was not free, and nothing that he was not free to do or become. On this view, however, and on acceptance of common views as to what counts as a person, what counts as interference, and what actions or conditions of character may meaningfully be said to be free or not free, all disputes concerning whether or not men in societies are ever free would be inane.” (Ibid. 328)

Greenin (1986, 228-229, 242) mukaan todellinen vapaus muodostuu siitä, että ihminen kaikkineen on päässyt päämääräänsä, nimenomaan moraalisten pyrkimystensä määränpäähensä. Päämääriä ollessa useita, myös vapaudenkäsitteitä on useita, kuten Skinner (2002 a, 242-243) toteaa. Toisten ihmisten estäessä ihmisen omaa toimintaa, on hän siinä suhteessa ilman vapautta. Mitä pienempi estämisen tila on, sitä suurempi on ihmisen vapaus. (Berlin 1971, 122-123) Yleisemmin on myös pohdittu jo pelkän tiedon siitä, että elämme riippuvaisena muiden ihmisten hyvästä tahdosta, rajoittaa vapauttamme. Vain aidosti itsenäisesti toimimaan kykenevä vapaa kansalainen on todellisuudessa vapaa. (Skinner 2002 a, 247-249). Vapauden aukoton määrittely on osaltaan sisällyksetöntä, mutta näkemys vapaudesta rajoitusten poissaolon kautta on osa myös Kropotkinin näkemystä siitä, mitä vapaus on. Erityisesti vahvan moraalin merkitys on Kropotkinille tärkeä osa moraalia, kuten myös Greenille ja Berlinille.

Auktoriteettiin yhdistetään arvostusta, valtaa, käskyvaltaa, arvovaltaa, vaikutusvaltaa. Tämä on melko yleinen assosiaatio latinankielisestä termistä auktoriteetti (ven. авторитет). 1800-luvun loppupuolella julkaistun ensyklopedia-sarjan (Brogkauss ja Efron 1890 a, 126) ensimmäisessä osassa auktoriteetti määritellään seuraavasti:

”Авторитет (лат.) — в обширном смысле: значение и основанная на значении или с ним соединенная власть; в тесном — влияние умственное, возбуждающее уважение,

доставляемое обладанием превосходной и признанной власти или выдающейся и признанной мудрости, знания, добродетели.”⁴

Tämän määritelmän mukaan auktoriteetti sen laajassa merkityksessä linkittyy valtaan. Auktoriteetti omaa valtaa. Kropotkinin oma käsitys vallasta on jonkun tai jonkin mahdollisuus hallita jotakuta. Auktoriteettia omaava henkilö herättää kunnioitusta, arvostusta, tunnustettua viisautta ja osaamista. Brogkauss ym. (Ibid. 126) tietosanakirjassa auktoriteetti sisältää sosiaalisen ulottuvuuden ja sen, että auktoriteetti on tunnustettava, legitimoitava. McLaughlinin (2008, 43) auktoriteetti on vaikuttamisen kapasiteettia, mahdollisuutta vaikuttaa muutokseen. Keskeistä auktoriteetissa on sosiaalisuus ja auktoriteetin olemassaolon hyväksyminen, tietoisesti tai tiedostamatta. Tällä auktoriteetilla on mahdollisuus saada toinen osapuoli toimimaan tahtonsa mukaan.

Kropotkinin aikalaisiin kuuluneen venäläisessä intelligentsiassa vaikuttaneen Leo Tolstoin käsitys auktoriteetista on ennen kaikkea käytännönläheinen. Tolstoi kritisoi auktoriteettia sitä ilmentävien instituutioiden kautta, sillä hänen mukaansa yhteisöllisyyteen ja sen syntymiseen ei tarvita valtiota instituutiona. Hän katsoo valtion sortavan ja tuhoavan yksilön oman minän. Tolstoi uskoo, että ilman väkivaltakoneiston kautta toimivaa valtiota oikeuslaitos, koulutus ja muut julkiset palvelut ovat kaikki olemassa siinä määrin, missä kansa niitä todella tarvitsee, mutta siinä muodossa, mikä ei sisällä niitä pahuuksia, mitä nykypäivän hallinto sisältää. (Tolstoi 1970, 70-85) Tämä käsitys sisältää paljon yhteistä Kropotkinin kanssa.

Tolstoi katsoo nimenomaan valtion poistumisen myötä myös vääränlaisen auktoriteetin poistuvan. Locken (2000) mukaan juuri auktoriteettisista voimista luopumalla on mahdollisuus saavuttaa suurin mahdollinen vapaus ja tasa-arvo, kuten myös Marshall (2008, 36) argumentoi. Kropotkin vaatii integraatiota, jossa valtio kaikkine jäsenineen on yhtä. Hän ennen kaikkea hylkää jaottelun pääomaan ja työntekijöihin, sillä tämä jako on epäonnistunut. Niin kauan kuin valtiojohtoinen järjestelmä on voimassa, ei tällaiseen ihmisten integroitumisen muutokseen ollut mahdollisuutta. Integroituminen luokittelun sijaan on myös taloudellisesti yhteiskuntia

⁴ “Auktoriteetti (lat.) - laajassa mielessä: merkitys ja merkitykseen perustuva tai siihen liittyvä valta; ahtaammasa mielessä henkinen vaikutus, joka herättää kunnioitusta, aiheuttaa käsityksen erinomaisesta ja tunnustetusta vallasta tai huomattavasta ja tunnustetusta viisaudesta, tiedosta ja hyveestä/avusta.”

parhaiten hyödyntävä tapa toimia. (Kropotkin 1906 a, 4-5). Valtion rooli ja luokittelu työntajiin ja työntekijöihin on valtiorakenteessa pysyväksi syntynyt järjestelmä, johon järjestelmä itsessään ohjaa jo lapsuudesta saakka. Tämän takia Kropotkin ei katsokaan valtiojohtoisen yhteiskunnan olevan kykenevä riittäviin muutoksiin, jolloin ihminen voisi saavuttaa vapauden.

Mihail Bakunin kritisoi auktoriteetin legitimiisyyttä vastaan ja pyrkii kiistämään auktoriteetin teoreettisen oikeutuksen. Valtion de jure auktoriteetin legitimiisyyteen uskotaan, mutta Bakuninin sanoin, tämä legitimiisyys on kiistettävissä. Bakunin on oikeassa, sillä legitimiisyys syntyy auktoriteetin tunnustamisesta. Yksi Bakuninin johtavista ajatuksista on legitimiä auktoriteettia käyttävän valtion hävittäminen, joskin se, mitä tämän tilalle tulisi, ei ole täysin selvää. (Bakunin 1990) Bakuninin perspektiivistä valtion ydin onkin juuri auktoriteettisuhteessa.

Lainsäädäntö oli kiinteä osa tsaarin aikaisen Venäjän toteuttamaa auktoriteettia. Beccarian mukaan lait mahdollistuivat hiljaisella tai nimenomaisesti lausutulla valalla sisäisen kuohunnan estämiseksi. Rikos on aina hyökkäys koko vallitsevaa yhteiskuntaa vastaan, olkoonkin se kohdistunut vain sen yhtä yksilöä vastaan. Beccaria ei kuitenkaan ota kantaa lakien laillisuuteen, vaan olettaa lakien tarkoituksen olevan aina yhteiskunnan enemmistön etujen mukainen. (Beccaria 1998, 34, 37) Lakien lisäksi käytössä oli muun muassa ukaaseja (ven. указ) tai nimellisukaaseja (ven. именной указ), jotka olivat hallitsijan antamia selvennyksiä, käskyjä tai lakeja. Ukaaseja saattoi antaa myös senaatti, jotka tällöin olivat hallitsijan auktoriteetista voimassa (Kirkinen 2000, 207). Ukaasi saattoi liittyä yleisiin, tai hyvinkin yksityiskohtaisiin asioihin, joilla säädeltiin kansalaisten vapauksia ja velvollisuuksia. (Brogkauss ja Efron.1894, 957)

Venäjän vanhentunut oikeuslaitos pyrittiin uudistamaan vuonna 1864. Byrokraattista ja epäoikeudenmukaista järjestelmää uudistettiin avoimemmaksi ja tasa-arvoisemmaksi. Tapaoikeudesta pyrittiin eroon ja toimeenpano- ja tuomiovalta erotettiin. Kaikki venäläiset julistettiin lain edessä tasa-arvoisiksi. Tämä loi selkeän eron lain ja vanhoillisen tapaoikeuden (ven. обычное право) kesken. Kaikki uudistukset eivät kuitenkaan astuneet voimaan ja esimerkiksi Siperiassa vallitsi vanha järjestelmä vielä uudistusten jälkeen. (Kropotkin 1887, 27) Hallinnollisesti jaetussa Venäjässä alueiden virkamiehet käyttivät suurta valtaa ja 1880-luvulla alkanut vallankumouksellinen liikehdintä vaikeutti uudistusten voimaantuloa. Monilla alueilla uudis-

tuksia rajoitettiin ja ne astuivat vaillinaisina voimaan. On tärkeää huomioida, ettei 1800-luvun Venäläistä oikeuslaitosta voi verrata nykyaikaan. Aluehallitsijat toimivat paikoin itsevaltiaasti ja oikeusjärjestelmä ei ollut yhtenäinen, vaikkakin hallitsijan lait ja ukaasit antoivat oikeuksia ja velvollisuuksia. Laeilla oli silti samanlainen merkitys kuin nykyään – niillä ohjattiin kansalaisia. Tämä ohjausvaikutus jäi kuitenkin vähäisemmäksi esimerkiksi syrjäseuduilla, joissa tapaoikeus oli vakiintunut ja jossa parlamentin säätämiä lakeja ei usein tunnettu. (Kirkinen 2000, 244; Kropotkin 1927 b, 202) Tätä epäoikeudenmukaista ja mielivaltaista oikeusjärjestelmää vastaan Kropotkin kamppailee. Erityisesti Venäjän vanhentunut ja epätasa-arvoinen oikeusjärjestelmä mahdollisti otollisen maaperän Kropotkinin argumentoinnille.

2.2 Aikalaiskeskustelu

Tässä luvussa esittelen 1800-luvulla vaikuttaneiden, pääosin venäläisten ajattelijoiden huomioita ja filosofisia ajatuksia. Tämä luo pohjaa myös Kropotkinin ajatuksille. Tarkastelemalla sitä kontekstia ja aikalaiskeskustelua, jossa Kropotkin eli ja vaikutti, on mahdollista saada parempi kuva niistä ajatuksista, joita hän esitti. Kontekstisidonnaisuus ja ajankuvan ymmärtäminen on tärkeä osa tätä tutkielmaa ja antaa mahdollisuuden tutkia teemaa hieman laajemmin. Samalla aukeaa se tila, jossa Kropotkin kehitti omaa ajatteluaan ja lopulta esitti ajatuksiaan kirjallisissa tuotoksissaan. (Skinner 2002 b)

Länsimaissa venäläisiä ajattelijointa totuttiin 1800-luvulla pitämään melko radikaaleja vastauksia hakevina toimijoina. Venäjän ja venäläisten ajatuksia ja esimerkkejä pidettiin monesti malleina, joita tulisi välttää. 1800-luvun venäläisessä ajattelussa on vahvasti läsnä ajatus moraalis-ten ja yhteiskunnallisten vaatimusten ratkaisemisesta, dilemmoista, joihin tulee vastata. Feodaalisyhteiskunnassa elänyt venäläinen älymystö ei kuitenkaan uskonut yhden vastauksen löytymiseen, vaan useisiin mahdollisuuksiin. (Berlin 1978) Venäläisten ajattelijoiden esityksillä oli ja on edelleen kansainvälinen merkitys (Lossky 1951, 9). 1800-luvun venäläistä ajattelua leimaa monistisen ja dualistisen ajattelun välinen kamppailu. Paitsi näiden puolesta ja vastaan ajattelemisen mallit, myös paradoksi ratkaisun olemassaolosta tai sen olemattomuudesta moraaliin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin on läsnä. Vallitsi faktojen ja arvojen – rationaalisuuden ja irrationaalisuuden välinen kamppailu. Tätä leimasi tsaarien valta, jonka vastustajia

löytyi myös venäläisestä älymystöstä. Vuonna 1825 liberaaleista upseereista koostunut vallankumousjoukko vaati Venäjän kansalaisille takaisin vapautta. Heitä yhdisti ajatus tsaarin vallan vähentämisestä, mutta tavoitteissaan dekabristikapinallisiksi kutsutut eivät olleet yhtenäisiä. Kapinan kukistuttua valtaan noussut tsaari Nikolai I tiukensi valtion kontrollia kansalaisistaan. Ajatus vallankumouksesta ja sen toteutumisesta oli jälleen lähellä Euroopan kokiessa mullistuksia vuonna 1848. Vallankumous ei kuitenkaan päässyt leviämään Euroopasta Venäjälle osin tsaari Nikolai I:n ennaltaehkäisevien toimien johdosta. (Kirkinen 2000, 219, 233-234) Vallankumouksellisen liikehdinnän johdosta tsaari Nikolai I lisäsi sensuuria ennestään ja kiristi otettaan toisinajattelijoiden. Tämä merkitsi monelle tuon ajan vallankumoukselliselle karmeaa tappiota. Vallankumous toteutui myöhemmin kommunistien johdolla vuonna 1917.

Tsaari Aleksanteri II astui valtaan Nikolai I:n kuoltua vuonna 1855. Seurasi liennytyksen aika, sillä Aleksanteri II ymmärsi kytymässä olevan kapinan uhan, ellei hän tekisi muutoksia. Aleksanteri II poisti pitkään vastustusta aiheuttaneen maaorjuuden ja lisäsi akateemista vapautta sallien myös kriittisempää keskustelua. Tämä mahdollisti uusien ajatusten esittämisen, muttei vielä poistanut akateemisen keskustelujen ja kansalaisten välistä kuilua, joka esti yhteisten tavoitteiden todellisen saavuttamisen, kuten oli käynyt aiemmin dekabristikapinassa. (Kirkinen 2000)

Venäläinen ajattelijoiden piiri oli 1800-luvulla suhteellisen laaja. Tsaarin vallalla oli tukijoita, mutta myös uudistusmielisiä riitti. Uudistushalu yhdistikin monia venäläisiä ajattelijoina, joita kutsuttiin intelligentsiaksi (ven. интеллигенция). Heitä yhdisti usko uudistuksiin ja tämän sanoman pakonomainen levittäminen – velvollisuus. Heidän ajattelussaan saksalainen romantiikka sekä Marxin ja Hegelin opit ovat olennaisessa osassa. Moni kuitenkin jalosti näitä oppejaan realismiin, tieteen ja hyödyllisyyden nimissä (Copleston 1986, 101). On tärkeää huomioda, että läheskään kaikki venäläiset ajattelijat eivät kuuluneet intelligentsiaan. 1800-luvun loppupuolen johtavista intelligentsian jäsenistä käytettiin myös nimitystä nihilistit (ven. нигилисты). Tämä nimitys sopii osaan intelligentsiaan kuuluvista toisia paremmin. Termillä viitattiin heihin, jotka eivät hyväksyneet mitään auktoriteetista tai uskosta lähtöisin olevaa tai sellaista sosiaalista tai poliittista teoriaa, jota ei pystyttäisi todistamaan järjellä tai näyttämään yhteiskunnalle hyödylliseksi. Tärkeimpiä venäläisiä ajattelijoina ja yhteiskunnallisia vaikuttajia

1800-luvulla olivat Vissarion Belinski (Виссарион Григорьевич Белинский) 1811-1848, Aleksander Herzen (Александр Иванович Герцен) 1812-1870, Mihail Bakunin (Михаил Александрович Бакунин) 1814-1876, Ivan Turgenev (Иван Сергеевич Тургенев) 1818-1883 ja Nikolai Tšernyševski (Николай Гаврилович Чернышевский) 1828-1889. Muita tuona aikana toimineita tunnettuja venäläisiä olivat muun muassa kirjailijat Nikolai Gogol (Николай Васильевич Гоголь) 1809-1852, Fjodor Dostojevski (Фёдор Михайлович Достоевский) 1821-1881 ja Leo Tolstoi (Лев Николаевич Толстой) 1828-1910. (Berlin 1978; Copleston 1986; 102; Kaakkuriniemi 2006, 26; Lossky 1951; Zenkovsky 1953 a, 1953 b)

Gogolia on luonnehdittu ajatuksiltaan melko konservatiiviseksi, mutta uudistusmieliset käyttivät hänen teostensa satiiria omien tarkoitusperiensä edistämiseksi. Hän vietti vuodet 1836-1848 maanpaossa Euroopassa teostensa aiheuttaman kuohunnan takia. Gogol kritisoi humanismia, mutta huolimatta hänen teostensa satiiria, hän oli ajatuksiltaan konservatiivinen. Dostojevskin kirjalliset ansiot ovat aikamme merkittävimpiä. Elinaikanaankin arvostettu Dostojevski kuului muun muassa Petrashevskin piiriin, joka harjoitti vallankumouksellista toimintaa. Hänet pidätettiin vuonna 1849 ja karkotettiin pakkotyöhön Siperiaan, josta hän sai palata Euroopan puoleiselle Venäjälle vuonna 1859. Dostojevskin keskeinen ajatus on kaikkien ihmismielen ongelmien muuttaminen uskonnollisiksi ongelmiksi. Konservatiivista Dostojevskiä ei voi sanoa perinteiseksi filosofiksi, sillä hän esitti ajatuksiaan kaunokirjallisten teostensa kautta. (Zenkovsky 1953 a, 170-179, 410-413, 432)

Tolstoin kirjat Sota ja rauha, sekä Anna Karenina ovat kirjallisuuden klassikoita, joissa hän pohtii myös elämän tarkoitusta (Berlin 1978, 171; Winstanley 2007, 28). Etenkin myöhemässä elämässään Tolstoi levitti myös anarkistisia ajatuksiaan, jotka vaikuttivat merkittävästi silloiseen venäläiseen yhteiskuntaan, vaikkakin hän uskoi väkivallattomaan vallankumoukseen, passiiviseen vastarintaan. (Berlin 1978; Copleston 1986, 178; Marshall 2008, XIII) Tolstoin radikalisoituminen ajoittuu 1860-luvulle, jolloin hän vieraili Euroopassa ja tapasi Pierre-Joseph Proudhonin, sekä tutustui Arthur Schopenhauerin ajatuksiin. Keskustelut Proudhonin kanssa vaikuttivat merkittävästi Tolstoin myöhemmin esittämiin ajatuksiin etenkin sivistyksen osalta, siinä missä Schopenhauerin vaikutus näkyi koko hänen ajattelussaan. (Copleston 1986,

170; Winstanley 2007, 26; Zenkovsky 1953 a, 391-394) Tolstoi yhdistää avoimuutta ja liberaalisia ajatuksia toisaalta tyypillisempiin venäläisiin, vanhoillisiin ajatuksiin. Hän kyseenalaistaa mitä yksinkertaisimpiakin asioita ja pitää koulutusta ja sivistämistä ihmisen tarpeena, osana ihmisyyttä. (Berlin 1978, 239-240; Tolstoi 1970) Hän ei kannattanut hallitsevaa tsaarin valtaa, mutta ei myöskään hyväksynyt venäläisiä vallankumouksellisia.

Tolstoi vaatii moraalisen konversion tarvetta. Moraalisen täydellistymisen ja rakastamisen kautta valtion rooli himmenisi pois. Täten häntä ei voi kategorisoida tietyn koulukunnan ajattelijaksi. Coplestonin (1986, 176) mukaan luonnehdittaessa Tolstoita anarkistiksi on termin eteen lisättävä kristitty. Tolstoin auktoriteettikritiikki on hyvin samankaltaista, mitä myöhemmin myös Kropotkin esitti absoluuttisen hyvän ja oikeuden tavoittelussaan. Kropotkin pitikin Tolstoin argumentointia erittäin hyvin rakennettuna (Kropotkin 1927 e, 299). Tolstoin mielestä valtio itsessään aiheuttaa ihmisen korruptoitumisen ja passivoitumisen. Valtion poissa ollessa luontainen hyvyys vallitsee itsestään, eikä lopullista valtiotonta tilaa voi tuntea etukäteen. Hän hylkää valtiollisuuden osana ajatteluaan. (Copleston 1986, 176-177, 180; Berlin 1978, 254; Morris 2008; Winstanley 2007; Zenkovsky 1953 a, 399)

Vissarion Belinskiä on pidetty intelligentsian omatuntona. Venäjän Suomessa, Suomenlinnassa syntynyt omalaatuinen ajattelija oli parhaimmillaan argumentointitilanteissa. Hän on ennen kaikkea moralisti, joka katsoo objektiivisen totuuden löytyvän yhteiskunnasta ja ihmisten sydämistä, sosiaalisesta. Hän opiskeli Moskovan yliopistossa tullen kuitenkin erotetuksi kirjoitettuaan poliittisesti radikaalin näytelmän. Belinski tutustui Bakuninin ajatteluun vuonna 1836, jonka myötä hän kiinnostui personalismista, jossa korostetaan jokaisen ihmisen uniikkia asemaa. Belinski piti Venäjää kehittymättömänä, jonka korjaamiseksi oli lisättävä koulutusta, teknistä kehittymistä ja materiaalista hyvinvointia. Hän oli realisti, joka näki Venäjän kehittymättömyyden, eikä uskonut liiallisen ihmisten vapauden parantavan asiaa, ei mikäli se tapahtuisi yhtäkkisesti. Belinskin mukaan kehitys tapahtuu asteittain ja kiirehtiminen vie Venäjän vain huonompaan tilaan. Hän vastusti tyranniaa ja kannatti vallankumouksia, mutta korosti niiden olevan vain välttämättömiä uudistuksia kohti yksilön suurempaa vapautta. (Lossky 1951, 53) Hän otti myös ensimmäisiä askeleita kohti sosialismia, kuvatessaan sosialismin tuovan aivan uudenlaista yksilön vapautta kaikkien ollessa samalla viivalla. Realistinen uudis-

tusmielisyys kuvaa hyvin Belinskin ajatusmaailmaa, jonka mukaisesti hän halusi itse tarkastella teorioita, ennen niiden hylkäämistä tai hyväksymistä. Erityisesti Hegel vaikutti suuresti hänen ajatteluunsa. (Berlin 1978, 157, 165, 174, Zenkovsky 1953 a, 250, 260-264)

Belinskin filosofia tasapainoilee materialismin ja jumalallisuuden välissä, eikä hänen filosofiassaan ole vain yhtä selkeää punaista lankaa (Lossky 1951, 53-56). Hän osallistui aktiivisesti journalistiseen työhön, jota valtion poliisi myös esti Belinskin kohdalla. Tsaarin poliisi olisikin lopulta pidättänyt hänet, ellei hän olisi kuollut tuberkuloosiin. Belinskin kirjalliset tuotokset aggressiivisina ja suorina pidettyjen tekstien muodossa jättivät Berlinin (1978, 176) mukaan jäljen venäläiseen kirjallisuuteen. Myös Kropotkinin suoran ja häikäilemättömän kirjoitustyylin voi sanoa saaneen vaikutteita Belinskiltä. Sosiaalisen merkitys ja sosialismin tuoma yksilön vapaus yhdistävät Belinskin ja Kropotkinin maailmankuvaa. (Belinski 1941; Berlin 1978, 266; Copleston 1986, 80-81; Zenkovsky 1953 a, 257-261)

Aleksander Herzeniä voi luonnehtia dualistiksi ja liberalistiksi, joka arvosti moraalia ennen kaikkea. Hän ei usko ratkaisuihin, jotka pohjautuvat yhteen malliin, vaan dialektisen kompromissin malliin, jossa vastakkaiset vaihtoehdot yhdistyvät. Hänen ajattelunsa kohti sosialiradikalismia sai alkunsa jo hänen nuoruudessaan, kuten Herzen (1958, 94) itse toteaa muistelmissaan. Hän kyseenalaisti jo opiskeluaikanaan yliopistossa monia perinteisiä käsitteitä, jonka johdosta hänen johtamansa keskustelupiiri lakkautettiin ja hänet vangittiin vuonna 1834. (Zenkovsky 1953 a, 273)

Herzen karkotettiin 1830-luvun lopulla pois Moskovasta Venäjän syrjäisemmille alueille, jossa hän katkeroitui lopullisesti hallitsijoita kohtaan. Karkotuksen jälkeen Herzen asui lyhyen aikaa läntisellä Venäjällä hakien oikeutta lähteä maasta. Hän lähti Venäjältä lopullisesti vuonna 1847, oleillen muun muassa Iso-Britanniassa monia vuosia. Herzenin mukaan jokainen yksilö tekee omat riippumattomat ajasta ja paikasta johtuvat päätöksensä. Herzenille vapaus ja itsemääräämisoikeus ovat absoluuttisia arvoja. Hän vastustaa esivaltaa ja liiallista yksilön kontrollia, mutta uskoo järjestyksen ylläpitävään voimaan. Yksilön vapauden säilyttäminen on Herzenin keskeisimpiä puolustamisen kohteita – hänelle suunnittelu, esivallan auktoriteetti ja taloudellinen keskittäminen vähentävät yksilön vapauden toteutumisen mahdollisuuksia. Herzenille yksilöt muodostavat ainoan oikean oikeutuksen kaikille periaatteille ja arvoille. Hän

esitti vallankumouksellisia ajatuksiaan laajimmin Euroopassa vallinneiden revolutioiden aikana 1840- ja 1850-luvuilla. Tuolloin Aleksanteri II:n valtakaudellaan tukahdutti vallankumouksellista toimintaa Venäjällä. (Berlin 1978, 82, 87-88, 104-105, 112, 192; Copleston 1986, 83-84; Herzen 1958; Lossky 1951, 56; Zenkovsky 1953 a, 271-298) Hänen auktoriteettivastuustuksensa ei ole kuitenkaan niin vahvaa, kuin Bakuninilla tai Kropotkinilla, kuten Berlin (1978, 105) ja Lossky (1951, 58) myös toteavat.

Aleksander Herzen oli maailmankatsomukseltaan realisti. Hänen mielestään elämä tuli elää ja tehdä tilanteeseen sopivia ratkaisuja, sillä elämän ei tullut perustua historiaan tai valmiisiin käsitteisiin. Elämänsä loppua kohden Herzen korosti valinnan filosofiaa keskeisenä ajatussuuntanaan. (Zenkovsky 1953 a, 285, 290) Belinskin tavoin hän suhtautui vallankumoukseen varauksellisemmin kuin esimerkiksi Bakunin tai Kropotkin. Herzen näki vallankumouksen laajat vaikutukset ja sen muutosvoiman koko yhteiskuntaan – myös eliitissä olevien ajattelijoiden oma asema muuttuisi. Hän ei puolustanut omaa asemaansa, mutta alleviivasi muutoksen realisoitumista. (Berlin 1978, 95-100; Copleston 1986) Herzenin ajatuksissa on piirteitä sosialistisen utopian kannattamisesta, mutta hänen voi sanoa suhtautuneen poliittisiin ongelmiin realistisesti. Hän tunnusti luokkayhteiskunnan ongelmat ja vastusti epätasa-arvoa. Kropotkinilla ei tällaista kompromissihalua ollut. Kropotkinilla on kuitenkin havaittavissa samankaltainen maailmankatsomus kuin Herzenillä, jossa korostuu jokaisen omien päätösten tärkeys (Kropotkin 1901, XV). Tätä kautta Kropotkinin voi sanoa kannattaneen vallankumousta, sillä se johti yksilön lopulliseen vapauteen. Tässä korostuu yksilön vapauttaminen, jota myös Herzen kannatti. Herzenin ajatus elämän ja ongelmien ratkaisemattomuuden dilemmasta on läsnä myös Kropotkinilla, mutta ei niin vahvasti.

Mihail Bakunin kannatti vallankumousta ja kapinaa vallitsevaa valtaa kohtaan. Hän oli radikaali anarkisti, joka vastusti kaikkia konstruoidun auktoriteetin muotoja vaatien kaiken vallinneen yleisen hävittämistä. Toisaalta hän näki joidenkin liikkeiden edistävän esimerkiksi köyhien asiaa ja ollen tätä kautta hyödyllisiä. (Kaakkuriniemi 2006, 28; Marshall 2008, 263; Zenkovsky 1953 a, 255-256) Hän vastusti kaikkia vapautta rajoittavia kahleita ajasta, paikasta, tai tilanteesta riippumatta. Vapaus merkitsi Bakuninille itsemääräämisoikeutta kaikissa olosuhteissa. (Berlin 1978, 106, 110) Näitä ajatuksia Bakunin kehitti tutustuessaan Georg Wilhelm

Friedrich Hegelin ja Friedrich von Schellingin tuotantoon jo opiskeluaikoinaan. Proudhonin tuotantoon hän tutustui myöhemmin 1840-luvulla. Bakunin kiersi Euroopan maita alkaen vuodesta 1840, jolloin hän matkusti Berliiniin. Hänen poliittinen aktivisminsa alkoi toden teolla vuonna 1848, jolloin hän koki Ranskan vallankumouksen ja osallistui slaavien kongressiin Prahassa. Lopulta Saksin ja Venäjän viranomaiset vangitsivat hänet maanpetoksesta vuonna 1849. Hän kärsi tuomiotaan ensin Saksissa ja Itävallassa, sekä myöhemmin Pietari-Paavalin linnoituksessa vuosina 1851-1856, joutuen lopulta karkotetuksi Siperiaan tultuaan armahdetuksi Schlüsselburgin linnoituksesta vuonna 1857. Hän pakeni Venäjältä vuonna 1861 palaten lopulta Eurooppaan jatkaakseen vallankumouksellista toimintaansa. Keväällä 1871 toiminut Pariisin kommuuni, sekä Bakuninin riitautuminen internationaalissa radikalisoivat hänen ajatteluaan ja toisaalta lievensivät hänen kriittistä suhtautumista Marxiin. (Carr 1937, 192-193, 210-235; Copleston 1986, 88; Berlin 1978; Kaakkuriniemi 2006, 29-30, 34, 36, 40-49; Zenkovsky 1953 a, 245-247).

Ivan Turgenev oli uudistusmielinen, joka kannatti hallintomallien ja auktoriteettien kyseenalaistamista, sekä näiden purkamista. Samanaikaisesti hän korosti väkivallattomuutta ja ihmisten syvällisempää muutosta kohti oikeudenmukaisempaa yhteisöä. Turgenevia ei voi luonnehtia radikaaliksi uudistusmieliseksi. Erityisesti hänen väkivaltainen äitinsä vaikutti Turgenevin sosiaaliseen epävarmuuteen, jonka lisäksi hänen ystävällään Vissarion Belinskillä oli merkittävä vaikutus Turgenevin ajattelun kehittymisessä kohti humanismikritiikkiä. Hän jakoi intelligentsiaan kuuluvien ajatukset oikeudenmukaisuudesta ja alistamisen vastustamisesta, muttei ottanut omakseen mitään doktriinia tai ideologista systeemiä. Ystävydestä huolimatta Bakuninin anarkistiset ajatukset eivät jättäneet Turgeneviin vaikutusta, siinä missä myös Herzenin sosialismi vaikutti Turgenevista pateettiselta fantasioinnilta (Berlin 1978, 269). Hänen kaunokirjallisia teoksiaan käytettiin vallankumouksellisiin tarkoituksiin. Tämä sopi Turgeneville, sillä hän käytti teoksissaan karikatyyreja Venäjän tilanteesta. Etenkin 1850-luvulta alkaen julkaistuissa teoksissa Turgenev ilmaisee huolensa keskeisistä sosiaalisista ja poliittisista ongelmista. Hän toimi pikemminkin innoittajana, kuin itse aktiivisena vallankumouksellisena. Turgenev länsimaistui tehdessään matkoja Eurooppaan 1850-luvulta lähtien. Vuotta myöhemmin tsaari Aleksanteri II:n astuessa valtaan myös Turgenev oli optimistisempi Venäjän

tulevaisuuden suhteen. Hän asettui asumaan pysyvästi Ranskaan vuonna 1871. (Berlin 1978, 266-269, 294-296; Copleston 1986, 103)

Tšernyševski ei Berlinin (1978, 224-225) tai Coplestonin (1985, 110-111) mukaan ollut Belinskin, Herzenin tai Bakuninin kaltainen ajattelija, mutta hänen toimintansa sosialismin yhdistävänä voimana ja ihmisiä liikuttavana toimijana antoivat hänelle isällisen, henkisen johtajan aseman vallankumouksellisten piirissä. Hän huomasi kansan keskuudessa olemisen merkityksen ja käynnisti toiminnan viemisen kansan pariin. Aiempien kapinaliikkeiden ongelmana oli ollut nimenomaan ajatusten ja toiminnan, siis akateemikkojen ja kansalaisten kohtaamattomuus. Erityisesti maaseudun väestö ei kokenut akateemisia ajatuksia vallankumouksesta aiemmin omakseen. Kansalaisten huomioiminen kriittisenä osana todellista vallankumouksen toteutumista on yksi tärkeimmistä huomioista, jonka Tšernyševski oivalsi. Tämä menettely oli erittäin merkittävää, jonka myös tsaarin hallinto laittoi merkille. Tšernyševski vastusti ylemmänä toimivaa, dominoivaa luokkaa, jota edusti valtioinstrumentti. Tämän auktoriteetin dominointi tuli lopettaa. Hän perusteli vallankumousta oikeuden ja oikeudenmukaisuuden toteuttamisella ja vaati moraalien kasvamista. Yhteisöihin perustuva sosialismi toi samat oikeudet kaikille. Coplestonin (1986, 109) mukaan Tšernyševski jakoi Herzenin ajatuksen venäläisestä sosialismista. Hänet vangittiin vuonna 1862, jonka jälkeen eri syytteistä tuomittu Tšernyševski sai palata vankeustuomion ja karkotuksen Siperiassa kärsittyään Länsi-Venäjälle vasta vuonna 1883. Hän kuoli lopulta vuonna 1889 kotikaupungissaan Saratovissa. (Berlin 1978; Copleston 1986, 102-109; Zenkovsky 1953 a, 322-325)

Belinski, Herzen, Bakunin ja Kropotkin uskoivat talonpoikien voimaan ja tahtoon toteuttaa vallankumous, jonka selkärangan talonpojat muodostavat. Bakuninia yhdistää Herzeniin myös antipatia Marxismia kohtaan. He näkivät marxismin korvaavan yhden despootin vain toisella, joskin Bakunin on enemmän idealisti kuin Herzen. (Berlin 1978, 105; Kaakkuriniemi 2006, 29-33; Marshall 2008, 267-268; Zenkovsky 1953 a, 248-256) Bakunin, Herzen kuin Kropotkin omistivat elämänsä kaikenmuotoista sortoa vastaan; sosiaalista ja poliittista, julkista ja yksityistä, avointa ja peiteltyä (Berlin 1978, 82). Toisaalta Bakunin käytti itse aikaansa vallankumouksen toteuttamiseksi salaseurojen kautta. Vaikkei suoranaisesta sorrosta olekaan kyse, oli hierarkialla ja salailulla näissä seuroissa tärkeä rooli. Tolstoi ja Kropotkin molemmat ko-

rostavat älymyönteisen ja sivistyksen roolia vallankumouksessa. He molemmat vaativat valtiollisuuden hylkäämistä, mikä takaisi vapaamman yhteiskunnan syntymisen. Turgenevin uudistusmielisyys ja auktoriteettien kyseenalaistaminen käy käsi kädessä Kropotkinin ajatusten kanssa, siinä missä myös tavoite yhteisöllisyyden muodostamisesta. Sen sijaan Tolstoi, kuin Turgenevkaan eivät kannattaneet väkivaltaista vallankumousta, toisin kuin Kropotkin. Tšernyševskin ajatukset oikeuden toteutumisesta ja oikeudenmukaisuudesta ovat pitkälti samankaltaiset kuin Kropotkinin vastaavat.

1800-luvun intelligentsian roolista ja sen merkityksestä Venäjän vallankumoukselle on useita eri mielipiteitä, kuten Rublev (2007) toteaa. Intelligentsiaan kuuluvien venäläisten ajattelijoiden keskuudessa vallitsi laaja auktoriteettivastaisuus. Tolstoi, Belinski, Herzen, Bakunin, Turgenev, Tšernyševski ja hieman myöhemmin vaikuttanut Kropotkin olivat yhtä mieltä auktoriteetin haitallisuudesta. Intelligentsian yhteisillä tavoitteilla ja läheisillä ihmissuhteilla on ollut vaikutus myös Kropotkinin omaan ajatteluun. Intelligentsiasta etenkin Bakunin merkitys Kropotkinille on ilmeinen ja tätä kautta koko intelligentsian merkitys on huomioitava (Crowder 1991, 122). Heidän keinonsa, kuten väkivallan hyväksyttävyys, ja lopullinen päämäärä vaihtelevat, mutta he kaikki ovat yhtä mieltä auktoriteetin ihmisiä korruptoivasta vaikutuksesta (Copleston 1986, 89). Intelligentsiaan kuuluvien ajattelijoiden joukossa vallitsee myös ihmisten tahdon problematiikka. Entä jos vallankumouksen selkärangana pidetyt talonpojat eivät kannattaneetkaan vallankumouksellisten suunnitelmaa heidän vapauttamisekseen? Mistä tällöin saataisiin oikeutus vallankumoukseen? Etenkin Kropotkin problematisoi tätä kysymystä keskeisenä tekijänä vallankumoukselle (Berlin 1978, 216). Ajatus kamppailusta ja esivaltaa vastaan toimimisesta, sekä esimerkiksi Herzenin halu siirtyä pois teknokratiasta vaikutti keskeisesti myös Kropotkinin ajatteluun. Berlinin (Ibid. 217) mukaan intelligentsiaa yhdisti yhteinen utopia:

”All these thinkers share one vast apocalyptic assumption: that once the reign of evil-autocracy, exploitation, inequality – is consumed in the fire of revolution, there will arise naturally and spontaneously out of its ashes a natural, harmonious, just order, needing only the gentle guidance of the enlightened revolutionaries to attain its proper perfection.”

Venäläisen intelligentsian, erityisesti Bakuninin merkityksen lisäksi ranskalaisella Pierre-Joseph Proudhonilla (1809-1865) ja englantilaisilla William Godwinilla (1756-1836) sekä

William Morrisilla (1834-1896) oli selvästi vaikutuksia Kropotkinin ajatteluun. He edustavat samalla anarkismin klassista traditiota. Kropotkin tutustui myös ranskalaisen Auguste Comten (1798-1857) tuotantoon, joka vaikutti myös Proudhoniin. (Kropotkin 1901). Lisäksi saksalainen Max Stirner (1806-1856), oikealta nimeltään Johann Kaspar Schimdt, vaikutti Kropotkinin yhteiskuntakäsitykseen ja kamppailuun yhteiskuntaa vastaan. Hän kävi aktiivista kirjeenvaihtoa myös saksalaisen Max Nettlaun (1865-1944) kanssa keskittyen porvarismin vahingollisuuteen. Kropotkinin kääntymistä luonnontieteistä kohti filosofiaa vauhditti erityisesti englantilaisen Charles Darwinin (1809-1882) julkaisema pääteos *Law of Nature* vuodelta 1859, sekä vuonna 1871 julkaistu *Descent of Man* (Kulmala 2009, 9-10). (Crowder 1991, 3, 36, 132; Miller 1976, 197)

Pierre-Joseph Proudhon korostaa ajatuksissaan materialismin haitallisuutta ja painottaa tieteellisyden merkitystä. Hän perustelee näkökantojaan intellektuaalista, joka on ominaista myös Kropotkinin ajattelulle. Proudhon uskoo ihmisen moraalien hyvyteen, siinä missä Kropotkin (Marshall 2008, 39). Hän problematisoi vallan siirtymistä kansalta valtiolle, sillä vaikka kansa muodostui yksilöistä, ei kansa de facto ole yksi yhtenäinen entiteetti. Samalla hän kritisoi lakien auktoriteettia. (Proudhon 1970, 54, 56-57). Toisaalta heidän näkemyksensä esimerkiksi omistamisesta eroaa radikaalisti, Kropotkinin nähdessä yksityisen omistamisen olevan haitaksi yhteisölle. (Joll 1964, 61, 69) Proudhonin konservatiivisuus ja tasa-arvon puuttuminen erottaa häntä Kropotkinista, joka peräänkuuluttaa yhteiskunnan laajamittaista uudistamista (Marshall 2008, 256).

William Godwinin ajatukset luonnosta ja ihmisluonnosta, sekä toimiminen pelkästään tarpeellisten sääntöjen ja lakien kanssa vaikuttivat myös Kropotkiniin. Godwinin teos *An Enquiry into Political Justice and its Influence on Public Morality* vuodelta 1793 teki Kropotkiniin syvän vaikutuksen. (Kropotkin 1901, III) Erityisesti ihmisen olemus sosiaalisena ja eläminen yhteisöissä on Kropotkinilla pitkälti Godwinilta adaptoimaa (Marshall 2008, 317). Kropotkinin debatti William Morrisin kanssa vaikutti Kropotkinin omaan argumentointiin ja käsitykseen yhteiskuntajärjestyksestä. Morrisin *News From Nowhere* on teemaltaan samankaltainen sosialistista utopiaa tavoitteleva teos, mitä myös Kropotkin korostaa omassa utopiassaan, joka tietenkin Kropotkinille on tavoiteltava tila, ei utopia. Auktoriteetin puuttuminen ja ihmisten

eläminen sovussa yhteisöllisesti toimivat yhteisinä nimittäjinä. (Morris 1995; Marshall 2008, 315) Toisaalta Kropotkin myös kritisoi monin paikoin Morrisin yhteiskunnallisia näkemyksiä, mutta samalla ne jäsensivät Kropotkinin omia näkemyksiä.

Max Stirnerin vaikutusta Kropotkinin ajatteluun ei voi pitää kaikkein merkittävimpänä, sillä Stirnerille yksilö on yhteiskunnassa kaiken toiminnan juuri, kun taas Kropotkin itse pitää yhteisön merkitystä oleellisempänä, jota yksilö vain täydentää oman toimintansa kautta. Stirnerille egoistinen individualismi on vapauden tae. Hänelle jokaisen yksilön tulee vaatia suvereni-teettia itselleen, ei yhteisölle, mikä muodostaisi valtion (Marshall 2008, 228). Toisaalta Stirnerin teoksessa *The Ego and His Own* esittämät ajatukset yhteiskuntakäsityksestä ja yksilön roolista vaikuttivat Kropotkinin ajatteluun muun muassa yhteisöllisen avustamisen osalta. (Brogauss ja Efron 1903, 913-914; Morris 2008, 221-224) Stirnerin mukaan yksilön mahdollisuuksilla on rajansa, jonka jälkeen on tehtävä kompromisseja muiden kanssa (Stirner 1907, 249).

Englantilaisen Charles Darwinin esittämällä evoluutioteoriolla oli Kropotkinin ajatteluun suuri merkitys erityisesti hänen tieteelliselle anarkismilleen ja omalle evoluutioteorian tulkinnalle. Kropotkin haluaa perustella omat havaintonsa biologian ja evoluution kautta, kuten hän tekee esimerkiksi *Mutual Aid* -teoksessaan. Kropotkin kävi aiheesta laajaa keskustelua muun muassa englantilaisten Herbert Spencerin (1820-1903) ja Thomas Huxleyn (1825-1895) kanssa (Kropotkin 1901; Miller 1976, 173). Kropotkinin (1901, V-VI) mielestä niin Spencer, Huxley kuin moni muukin oli ymmärtänyt Darwinin teorian olemassaolon kamppailusta liian suppeasti, sillä olemassaolon kamppailu koski paitsi eri lajeja, myös lajien sisäistä kamppailua, jolla hän viittaa yhteisölliseen avustamiseen. Tämä keskustelu vaikutti Kropotkinin tapaan argumentoida tieteellisten teorioiden pohjalta ja kehitti hänen sosiaalipoliittisia näkökantojaan. Erityisesti teos *Mutual Aid* sai syntynsä osana evoluutiokeskustelua (Crowder 1991, 161). Englannissa 1860- ja 1870-luvulla alkanut keskustelu evoluutioteorioista laajeni 1880 ja 1890-luvuilla. Tätä evoluutioteoreettista argumentointia on tutkinut muun muassa Matti Rautiainen pro gradu -tutkielmassaan vuonna 1995, jossa hän tarkastelee Kropotkinin, Spencerin ja Huxleyn argumentointia. Kuten Rautiainenkin (1995) osoittaa, oli Kropotkinille tärkeää luoda selkeä malli omalle filosofialleen, joka kestäisi arvostelua. Tätä argumentointitapaa hän käytti muun muassa Henry Lansdellia (1841-1919) vastaan, joka artikkelissaan *A Russian Prison*

(Lansdell 1883) arvosteli muun muassa Kropotkinia tämän vankilakirjoituksista. Kropotkin (1887) aikalaisineen pitkälti kumosi Lansdellin ylioptimistiset arviot Venäjän rangaistuslaitosjärjestelmästä.

Pjotr Kropotkin saikin vaikutteita useiden eri ajattelijoiden kirjoituksista ja venäläisten uudistusmielisten ajatuksista ja teoista. Hänen uudistusmielisyytensä juontuu intelligentsian ajatuksista ja on osin jatkumoa tälle ajatussuunnalle. Lisäksi hänen monimuotoinen elämä pettymyksineen ajoi hänet vaatimaan yhteiskunnan uudistumista. Erityisesti venäläisten ajattelijoiden ideoista näkyy niiden kehittyminen ja toisaalta epävarmuus siitä, mitä tavoitellaan ja miksi. Nähtävissä on myös selkeitä eroja poliittisen väkivallan hyväksymisen suhteen. Siinä missä Bakunin on valmis kaikkiin tarvittaviin keinoihin väkivalta mukaan luettuna, ovat esimerkiksi Tolstoi, Turgenev ja Tšernyševski maltillisempia suhtautuen negatiivisesti väkivaltaan Kropotkinin hyväksyessä vain tarvittavan väkivallan. Samoin Tšernyševskin ajatuksista paistaa epävarmuus siitä, mitä vallankumouksella oikeastaan tavoitellaan ja miten se toteutetaan. Kaikilla näillä ajatteliijoilla on tärkeä merkitys vallankumouksellisten ajatusten kehittämisessä ja etenkin Kropotkinin ajatusten voi nähdä heijastelevan näiden ajatusten kokonaiskuvaa, ollen eräänlainen otanta.

3 PJOTR KROPOTKIN – FILOSOFI JA ANARKISTI

3.1 Henkilö tarinan takana

Pjotr Kropotkin (Пётр Алексеевич Кропоткин) syntyi 9.12.1842 Moskovassa aristokraattiseen perheeseen. Hänellä oli kolme vanhempaa sisarusta Nikolai (Николай Алексеевич), Jelena (Елена Алексеевна) ja Aleksanteri (Александр Алексеевич). Heidän perheensä oli suhteellisen varakas ja heillä oli paljon palvelusväkeä ja maata. Hän sai kasvatuksessaan vaikutteita armeijasta upseerina työskennelleen isänsä, Aleksein (Алексей Петрович) kautta. Isäänsä Pjotr:lla oli kovasta kurista johtuen etäinen suhde, äitiinsä Jekaterinaan (Екатерина Николаевна) sen sijaan lämmin ja välitön.⁵ (Miller 1976, 3-5; Kropotkin 1973 a, 33; Marshall 2008, 309-310; Woodcock ja Avakumovic' 1950, 13-15)

Kropotkinin äidin kuollessa tuberkuloosiin 35-vuotiaana, vuonna 1836, oli tällä syvä vaikutus Kropotkiniin. Hänen isänsä meni uusiin naimisiin, mutta Pjotr ei kokenut äitipuolta omakseen ja etenkin hänen veljensä Aleksanteri kapinoi. Pjotr:n isä uskoi koulutukseen ja lapsilla oli useita kotiopettajia, joista Pjotr:n kannalta voi pitää merkittävimpänä ranskalaista Poulainia. Poulainilla oli Pjotr:iin suuri merkitys, sillä Pjotr:n ja Aleksanterin kasvatti pitkälti palvelusväki ja kotiopettajat. Isä pysyi hyvin etäisenä, autoritäärisenä hahmona. Äitipuoli karkotti lapsien sukulaiset ja läheiset, mikä sai osaltaan Pjotr:n lähtemään armeijaan vapaaehtoisesti. Vuonna 1857 hän pääsi arvostettuun Paasikouluun Pietariin, jossa koulutettiin kaikkein tärkeimpien aatelisperheiden lapset sotilasuraa varten. Sotilasuraa vastustanut Pjotr nautti lopulta saamastaan koulutuksesta Paasikoulussa. Hänestä tuli armeijan upseeri 20 vuoden ikäisenä. Tämän jälkeen hän siirtyi palvelemaan tsaaria Siperiaan, jossa hän toimi Amurin kasakoissa. Rankka lapsuus ja kova kuri Pjotr:n isän ja armeijan kautta loi hänelle kuvan epäoikeudenmukaisesta auktoriteetista. (Kropotkin 1927 e ja 1973 a, 44-49, 72-86, 117, 133-140, 204-241; Miller 1976; Woodcock ym. 1950)

⁵ Pjotr Kropotkinin elämää ja hänen ajattelunsa kehittymistä kuvataan hyvin hänen itse kirjoittamassa muistelmateoksessa Anarkistin muistelmat I ja II. Katso Kropotkin 1973 a ja b.

Pjotr Kropotkin teki uransa pitkälti armeijan ja maantieteen parissa. Hän työskenteli useaan otteeseen muun muassa Venäjän maantieteelliselle seuralle ja toteutti monia tutkimusmatkoja niin Venäjällä, kuin sen ulkopuolellakin. Hän teki matkoja muun muassa Venäjän Kaakkois-Aasiaan ja Suomeen, sekä perehtyi erityisesti jääkausiin ja niistä tehtyihin tutkimuksiin. Hän kirjoitti matkoistaan ja tutkimuksistaan useita artikkeleita ja kirjoja. (Kropotkin 1927 e, d ja 1973 a; Marshall 2008, 310; Miller 1976) Kropotkinista tuli Siperiassa paikallisen vankiloiden uudistamiskomitean sihteeri vuonna 1862, hänen ollessaan 20-vuotias. Hänen mielestään vankilan tuli ilmentää uudistuslaitosta. Komitea teki lukuisia ehdotuksia järjestelmän uudistamiseksi. Tämä opportunisti kariutui, sillä komitea ei saavuttanut todellisia tuloksia. Kropotkin pettyi nopeasti reformien hitauteen tai niiden täydelliseen puuttumiseen. (Kropotkin 1887, 13-20)

Kropotkin tutustui uuteen aatteeseen, sosialismiin, vuoden 1872 helmikuusta aina toukokuuhun saakka matkustaessaan Länsi-Euroopassa (Kropotkin 1973 b, 59; Miller 1976, 77). Hän tutustui laajasti työväenliikkeeseen eri puolilla Eurooppaa, mutta pettyi työväenluokan kyynisyyteen. Johtajien ja työläisten välillä oli hänen mukaansa suuri kuilu. Hänen aika Euroopassa muokkasi hänen käsityksiään sosialismista, vallankumouksesta ja anarkismista. (Kropotkin 1973 b, 56-69, 71) Etenkin Neuchatelissa, Sveitsissä, vietetty aika muokkasi Kropotkinin ajatuksia kohti tasa-arvoisempaa agitaatiota, jossa ajatusten ja itsensä ilmaisemisen vapaus olivat keskiössä, erotuksena työväenliikkeen henkilökeskeisyyteen. Neuchatel oli vuonna 1870 perustetun sosiaalista vallankumousta ja sosiaalista muutosta ajavan Jura-federaation vankkaa kannatusaluetta. Liike nautti vahvaa kannatusta Sveitsin lisäksi etenkin osissa Belgiaa ja Italiaa. Liikettä johti James Guillaume. Hän ja Bakunin olivat eri mieltä Jura-federaation periaatteista, sillä Bakunin katsoi sen roolin olevan vahva keskushallintoinen työväenluokan etuja ajava järjestö, kun taas Guillaumen näkemyksessä Jura-federaation rooli oli informaation välittäminen ja faktuaalisen tiedon ja statistiikan levittäminen. Guillaumen ja Bakuninin erimielisyydet näkyivät vielä myöhemminkin, kun Bakuninin kuoltua hänen seuraajansa eivät suostuneet yhteistyöhön Guillaumen kanssa levittääkseen anarkistista sanomaa. Tämä toisaalta heijastelee myös laajemmin anarkistien erimielisyyksiä ja liikkeen hajanaisuutta. Niin sanotun oikean anarkismin käsitteestä ei ollut yhtenäistä kuvaa ja tämän vuoksi anarkistisia ryhmittymiä oli useita. Kropotkin ystäväystyi Guillaumen kanssa vuosiksi eteenpäin, ollen hänen kans-

saan kirjeenvaihdossa vielä palattuaan Venäjällekin. Kropotkin mainitsi ajatuksensa sosialismista kirkastetuksi ja tulleen Neuchatelissa vietetyn ajan päätteeksi anarkistiksi. Kropotkin tutustui myös Bakuninin ajatuksiin, jonka hän on sanonut vaikuttaneen erittäin suuresti hänen omiin ajatuksiinsa, muttei kuitenkaan koskaan tavannut tätä. (Baldwin 1927, 17; Kropotkin 1973, 75; Miller 1976, 80, 134-135, 177; Woodcock 1969)

Palattuaan Venäjälle toukokuussa vuonna 1872 Kropotkin liittyi sosialistista kirjallisuutta ja anarkistista sanomaa jakavaan seuraan, Tsaikovskin piiriin (Kropotkin 1973 b, 97; Miller 1976, 86). Venäjän tsaarin Aleksanteri II:n hallitsemisvuodet 1870-luvulla eittämättä vaikuttivat Kropotkiniin. Sensuuri vallitsi ja uudistuksia ei tapahtunut. Kropotkin toimi aktiivisesti levittääkseen tietoutta sosialismista joutuen myöhemmin elämässään viettämään pitkiä aikoja vankeudessa. Kropotkin vangittiin ensimmäisen kerran vuonna 1874 hänen ollessaan 34-vuotias epäiltynä vallankumouksellisesta toiminnasta. Hänen oman anarkistis-sosialistisen piirin jäsen ilmianto Kropotkinin. (Baldwin 1927, 19) Kropotkin onnistui pakenemaan vankeudesta, sillä hänet oli siirretty vankilasairaalaan alentuneen terveydentilan vuoksi. Hän pakeni vuonna 1876, jolloin hän lähti pitkään jatkuneeseen maanpakoon, aluksi Englantiin. Hänen veljensä Aleksanterin tultua vangituksi ja karkotetuksi Siperiaan Kropotkinin voi sanoa katkeroituneen lopullisesti vallanpitäjiä kohtaan. (Baldwin 1927, 19; Kirkinen 2000, 25; Kropotkin 1881, 100-101 ja 1973 b, 73, 99-110; Marshall 2008, 312-313; Miller 1976, 114-132; Woodcock ym. 1950)

Maanpaossa ollessaan Kropotkin asui Englannissa, Sveitsissä ja Ranskassa. Hän viihtyi parhaiten Sveitsissä, jossa hän tapasi myös vaimonsa Sofijan (Софья Григорьевна Ананьева-Рабинович). Kropotkin karkotettiin Sveitsistä, sillä hänet yhdistettiin syyttä tsaari Aleksanteri II:n murhaan. Hän palasi takaisin Englantiin vuonna 1881. Hän siirtyi Englannista Ranskaan, jossa hänet tuomittiin vankeuteen vuonna 1883. Kropotkin tuomittiin Lyonissa tapahtuneesta terrori-iskusta viideksi vuodeksi Clairvaux:n vankilaan, vaikka hän oli tekohekellä Thononissa. (Marshall 2008, 314) Vapauduttuaan armahtamisen ansiosta vuonna 1886 Kropotkin palasi Englantiin, jossa hän asettui elämään Lontoon ulkopuolelle. Vaimonsa Sophien kanssa he saivat tyttären Aleksandran. Samoihin aikoihin hänen veljensä Aleksanteri teki itsemurhan oltuaan 12-vuotta Siperiassa karkotettuna. (Baldwin 1927, 20) Ikäerosta ja lapsuudesta johtuen

Kropotkinin suhteet muihin sisaruksiin olivat jääneet olemattomiksi, mutta juuri Aleksanterin kohtalo kosketti häntä. (Miller 1976, 10-53)

Asetuttuaan uudelleen Englantiin Lontooseen vuonna 1886 hän teki satunnaisia matkoja Sveitsiin ja Ranskaan. Kropotkin toteutti laajan kiertueen Kanadaan ja Yhdysvaltoihin vuosien 1888 ja 1901 välillä, jolloin hän luennoi ajatuksistaan yliopistoissa ja tiedeyhteisöissä. Ennen paluutaan Venäjälle Kropotkin käytti aikaansa todistaakseen anarkismin väkivallatonta luonnetta, vaikkei hän sitä täysin kiistänyt. (Baldwin 1927, 22-26; Marshall 2008, 315)

Pjotr Kropotkin palasi Venäjälle vuonna 1917, kun tsaarin valta oli kukistettu. Hän oli aiemmin vuonna 1914 asettunut tukemaan ympärysvalltoja ensimmäisessä maailmansodassa. Hän iloitsi, että oli päässyt todistamaan suurta kamppailua, jolle hän oli antanut niin paljon elämässään. Hän asettui ensin Petrogradiin ja myöhemmin Moskovaan. Kropotkin ei kuitenkaan hyväksynyt tavoitteita rakentaa kommunistinen tasavalta voimakkaasti keskitetyn valtiokommunismin varaan. Bolševikkien johtama vallankumous ei ollut Kropotkinille se vallankumous, jonka puolesta hän oli puhunut koko elämänsä ajan. Hänen mielestään rautainen puoluediktatuuri johtaa lopulta epäonnistumiseen. Kropotkin ei koskaan halunnut muodostaa läheisiä suhteita hallitseviin sosialisteihin. Pjotr Kropotkin kuoli vuonna 1921. (Baldwin 1927; Kropotkin 1927 d ja e, 254; Marshall 2008; Miller 1976; Morris 2008) Kommunistisen puolueen johtaja V. I. Lenin otti vaikutteita Kropotkinin ajatuksista, mutta vallankumouksesta ja hänelle suosiollisesta kommunistisen puolueen johdosta huolimatta Kropotkin pysyi uskollisena ihanteilleen kuolemaansa saakka.

3.2 Kropotkinin ajattelusta - вот, когда я стал анархистом

Kropotkinin mielestä johtopäätökset tieteessä ovat aluksi virheellisiä. Tieto ja johtopäätökset kehittyvät ajan myötä ja tämän tapahtuakseen olisi suotavampaa, ettei mikään teoria tai johtopäätös yhdisty kenenkään tietyn henkilön nimeen. Tällöin uudet ajatukset saavat helpommin tilaa, sillä kynnyksen kyseenalaistaa teorioita madaltuu. Kropotkinin mukaan ihmisillä de facto on tiedonhalu. Tieto on valtaa ja sitä tulee jakaa kaikille. Ihmiset voivat ja haluavat oppia. Kropotkin uskoi laajemman tiedonleviämisen myös nopeuttavan tiedettä ja sen tekemistä. (Kro-

potkin 1973 b, 17, 25) Hän oli ennen kaikkea ajattelija, joka korosti tieteellisiä menetelmiä ja uskoi tieteen mahdollisuuteen muuttaa yhteiskuntaa.

Kropotkinia kiehtoi Mihail Bakuninin luomat anarkismin teoreettiset näkökannat, valtiososialismin kritiikki, pelko taloudellista, kuin myös poliittista diktatuuria kohtaan ja vallankumouksellinen luonne laajemminkin. Kropotkinin viettämä aika Euroopassa ja etenkin Sveitsissä saivat hänet lopullisesti anarkistiksi. Erityisesti työläisten ylläpitämä ajatus tasa-arvosta ja mielipiteen ilmaisun vapaudesta, sekä asialle – siis vallankumoukselle – omistautuminen vetosivat Kropotkinin ajatusmaailmaan. (Kropotkin 1973 b, 75 ja 1901; Morris 2008)

Kropotkin näkee työllä myös luterilaisen merkityksen, sillä ihmisellä on tarve luoda ja tehdä työtä (Kropotkin 1887, 323). Hän ei ollut juurikaan kosketuksissa itse työväenliikkeeseen, mutta tästä huolimatta hänen voi sanoa pettyneen työväenluokan kyynisyyteen, joka ei pyrkinyt välttämättömiin yhteiskunnan uudistuksiin (Ibid. 59-69, 71). Kropotkin oli idealisti. Hän yliarvioi kirjoittamiensa teesien voimaa ja idealisoi kansan, työväestön, kapasiteettia ottaa nämä opit täysimääräisesti käyttöönsä. Myös Baldwin (1927, 4) on tehnyt vastaavanlaisia huomioita Kropotkinin ajattelusta. Kropotkin oli hyvin älykäs, kirjoittaen teoksiaan kolmella eri kielellä, venäjäksi, ranskaksi ja englanniksi.

Kropotkin myöntää olleensa samaa mieltä Tolstoin kanssa, mutta vastusti tämän ajatusta askeettisuudesta tai väkivallattomuudesta. Siinä missä Kropotkin ei allekirjoittanut Tolstoin ajatuksia askeettisuudesta, eli hän ajoittain itse hyvinkin askeettista elämää. Hän ei ottanut vastaan suuria rahallisia korvauksia tekemistään teoksista, jotka edesauttoivat anarkistisen liikkeen leviämistä. Ajoittain askeettinen elämä ja hyvin alkeelliset olot olivat osa Kropotkinin luonnetta. Hän oli antelias ja johti tekojensa kautta. Hän oli arvojohtaja. (Baldwin 1927, 7-8; Kropotkin 1973 a ja b; Miller 1976) Marxista ja tämän ajatuksista Kropotkin ei pitänyt, sillä Marx oli kohdellut Kropotkinin ihailemaa Mihail Bakuninia, lähes koko tämän uran halveksien. (Miller 1976, 109)

Baldwin (1927) pitää Kropotkinia propagandistina, sillä hän käytti lähteitä, jotka tukivat hänen esittämiään teorioita. Tämä pätee etenkin anarkismia ja auktoriteettia vastustavissa kirjoituksissa. Toisaalta Kropotkin havainnollistaa kykyään tehdä tieteellistä tutkimusta esimerkiksi

teoksissa *Mutual Aid: A Factor of Evolution* ja *Fields, Factories and Workshops*. Kropotkin uskoi evoluutioteorian ja auktoriteetin olevan yhteydessä toisiinsa. Hän näki, että auktoriteetin totteleminen on osa luonnollista kehitystä, siinä missä myös historiallinen kehitys tapojen ja tottumusten kautta on osa tätä kehitystä. Hänellä oli halu todistaa tieteelliseltä pohjalta vapaaehtoisen yhteistyön ja vapauden välinen suhde, sekä tämän kombinaation vaikutus ihmisen parhaalle mahdolliselle kehittymiselle. Likipitäen kaikessa ajattelussa hän nojasi tieteeseen, erityisesti luonnontieteeseen, missä näkyy myös hänen uransa maantieteilijänä. (Baldwin 1927, 21)

Pjotr Kropotkinin suhtautumista ja suhdetta auktoriteettiin on kuitenkin mahdoton tarkastella, ilman tietoa hänen suhtautumisestaan yhteiskuntajärjestykseen ja ajatukseen vallankumouksesta. Vaikutteita hän sai erityisesti 1800-luvun venäläisiltä ajatteliijoilta. Hän piti yhteiskunnan suurimpana ongelmana sosiaalisen tasa-arvon puutetta, jota ilman oikeus ei koskaan pysty olemaan sama kaikille. (Kropotkin 1901) Kropotkinia on pidetty jopa Mihail Bakuninin perillisenä anarkismissuunnittelijana (Miller 1976). Toisaalta esimerkiksi Benjamin Tucker Morrisin (2008) mukaan ajatteli, että Kropotkin ei ollut anarkisti vaan vallankumouksellinen kommunisti. Kropotkinille anarkismi oli ennen kaikkea keino päästä kohti yksilön täydellistä vapautta auktoriteettia väärin käyttävän vallan sääntelemässä yhteiskunnassa. Tällaiseen anarkismiin kuului sellaisen toiminnan harjoittaminen, joka vähensi ja lopulta poistaisi kokonaan institutionaaliset auktoriteetit ihmisten ja yhteisöjen elämästä. Tavoite päästä eroon valtiosta ihmisiä kahlitsevana instituutiona yhdistää Kropotkinia intelligentsian ajatteliijoihin. Kropotkin painottaa anarkismin sosiaalista oikeudenmukaisuutta, jossa hänen näkemyksensä suuntaa sosialismiin, siinä missä muun muassa Bakunin piti anarkismia ja sen lopputulosta mahdottomana ennustaa. Kropotkin korosti eräänlaisen ohjatun anarkismin tärkeyttä, jossa lopputulos palvelisi jokaista yksilöä heidän olosuhteet huomioiden. Anarkismi on Kropotkinille (1927 a, 137) auktoriteetin vastakohta, jonka toteuttamisen kautta täydellinen vapaus saavutetaan:

”That is why anarchism, when it works to destroy authority in all its aspects, when it demands the abrogation of laws and the abolition of the mechanism that serves to impose them, when it refuses all hierarchical organization and preaches free agreement, at the same time strives to maintain and enlarge the precious kernel of social customs without which no human or animal society can exist.”

Crowder (1991, 160) katsoo Kropotkinin selkeän, päättäväisen asenteen olla täsmällinen selkeine mielipiteineen olleen hänen suurin vaikutuksensa anarkismiin. Tällä tarkoitetaan erityisesti luonnontieteeseen nojaavaa esitystapaa selkeistä vaihtoehtoista. Mihail Bakuninin käsitys anarkismista on jättänyt jäljen hänen tuotantoonsa ja elämäntyöhön tutustuneeseen Kropotkiniin. Bakunin vaatimus luovasta hävityksestä ja valtiovastaisuus värittävät myös Kropotkinin käsitystä anarkismista, siinä missä myös valtionvastaisen toiminnan järjestäminenkin. (Palonen 1992, 203-205) Vapaa, valtion yhteisö on Bakunin keskeisimpiä käsityksiä tilasta, jota tulisi tavoitella. Hän piti tällaiseen tilaan pääsemistä vallankumousprosessina, jota ei kuitenkaan voi ohjata. Hän ei kuitenkaan tarjoa selkeää vaihtoehtoa, sille, millainen olisi valtion yhteisö. Bakunin samalla myös korostaa yksilön roolia. Auktoriteetista tulee pyrkiä eroon vallankumouksen keinoin, mutta Bakunin jättää paljon kysymyksiä toteutuksen osalta. Tätä Kropotkinin voi katsoa edelleen kehittäneen kohti uskottavampaa vaihtoehtoa, jossa yhteisön rooli on yksilöä tärkeämpi. Valtaa väärin käyttävän auktoriteetin kritisointi on tärkeä osa Kropotkinin yhteiskuntakamppailua. (Bakunin 1990)

Kropotkinin mukaan anarkismi on harvoin tuhoavaa. Päinvastoin, hän pitää sitä luonnollisena kehityksenä, jossa osin tuhon kautta kehittyä uutta, kestävämpää ja kehittyneempää. Lievä tuho on sallittua, sillä päämäärä hyvittää keinot. Kuitenkaan itse väkivalta tai terrori ei ole Kropotkinin anarkismikäsityksessä vallitseva osa, jossa on yhtymäkohtia muun muassa Belisnkin, Herzenin ja Turgenevin ajatuksiin. Väkivalta ja terrori ovat Kropotkinille välttämättömiä pahoja, joiden käyttöä tulee kuitenkin viimeiseen asti välttää, kuten myös Baldwin on todennut (Kropotkin 1927 a, 114). Kropotkinille anarkismi on ikään kuin osa Darwinin esittämää historiallista evoluutioteoriaa.

”- - vallankumoukset, eli voimakkaasti kiihtyvät kehityksen ja nopeiden muutosten aikakaudet, ovat yhtä luonnollisia ihmisyyteiskunnalle kuin hidas kehitys, joka keskeytyksettä jatkuu ihmisen sivilisoituneiden rotujen keskuudessa.” (Kropotkin 1973 b, 79)

Anarkismi on jatkuvaa muutosta, sillä Kropotkinin mukaan muutos on elämää, yhdenmukaisuus ja tasaisuus kuolemaa. Ihmisten yhteiskunnallinen muutos vaatii aika ajoin järjestelmien tuhoamista uuden synnyttämiseksi. Kropotkin kannatti luovaa tuhoa. Täydellinen yksilön vapaus on anarkismin tavoite ja tätä taustaa peilaten vapautta rajoittavaa auktoriteettia vastaan on

toimittava. Se on jokaisen vapautta haluavan yksilön tehtävä. Kropotkinin (1927 c, 98) mukaan tasavertaisuus on anarkismin fundamentaali perusta:

”Besides this principle of treating others as one wishes to be treated oneself, what is it but the very same principle as equality, the fundamental principle of anarchism?”

Kropotkinin anarkismi on siis eräänlainen auktoriteetin vastavoima – sekä muutos, että myös pysyvämpi tila. Se on yhteisön vapaata kehittymistä, ihmisten luovaa aktiivisuutta, jonka pohjalle kaikki yhteisöllinen toiminta nojaa. Tämä voima, anarkismi, taistelee näitä oikeuksia kamppailevaa kehitystä vastaan. Se syntyy käytännöllisen elämän vaatimuksesta. (Kropotkinin 1901 ja 1987)

Anarkismi on vakiintuneista rakenteista eroon pääsemistä, esivallan lopettamista ja mielivaltaisen auktoriteetin vastustamista. Anarkismista ei ole yhtä selkeää kuvausta, mutta sen erilaisia kuvauksia yhdistää tarve päästä eroon vapautta rajoittavasta auktoriteetista. Painotukset eri keinoissa ja yksilön, sekä yhteisön roolissa vaihtelee, mutta itse tarkoitus ylemmästä vapaudesta yhdistää erilaisia näkökantoja. Kropotkinin (1901, X) anarkismi koostuu kahdesta päälinjasta: valtion instituutioiden ja yleisesti auktoriteetin kritisoinnista ja vapauden merkityksen korostamisesta:

”- - изучая происхождение анархического течения мысли, мы всегда наталкиваемся на два главных его источника: с одной стороны, критика государственных, иерархических организаций и представлений о власти вообще, а с другой стороны, разбор тех направлений, которые постоянно намечались и намечаются в поступательном движении человечества в прошлом и особенно в настоящее время”⁶

Kropotkin suosii niin sanottua yleistä moraalialia, jonka mukaan on tehtävä toisille se, mitä heidän toivoisi tekevän sinulle vastaavanlaisissa olosuhteissa. Tämä on organisoille eliöille luonnollista ja ilman tätä moraalialia mikään yhteisö tai yhteiskunta ei selviytyisi. Tämän valossa auktoriteetti, on tarpeeton. (Kropotkin 1927 c, 91-92) Kropotkinin mukaan jokaisessa ihmises-

⁶ ”- - tutkiessamme anarkististen ajatusten virtauksen alkuperää, törmäämme aina sen kahteen päälähteeseen: yhtäältä, valtio- ja hierarkkisten organisaatioiden ja yleensä valtakäsitysten kritiikki, sekä toisaalta, niiden ajatussuuntausten erittely, jotka ovat jatkuvasti tähdänneet ja tähtäävät ihmiskunnan etenevään liikkeeseen menneisyydessä ja etenkin nyt.” (Kropotkin 1901, X)

sä kasvaa sisäinen moraalit, joka on sama kasvatuksesta riippumatta tietyssä määrin. Pääasia on, että kasvu tapahtuu ihmisten keskellä laumassa, heimossa, kylässä tai kaupungissa. Sosiaaliset tavat eivät häviä niin pitkään kuin sosiaalisia yhteisöjä säilyy. (Kropotkin 1906 a ja 1987) Nämä tavat ovat muodostaneet tärkeän roolin ihmiskunnan historiassa tapaoikeuksina, kirjoittamattomina lakeina. Tällä käytännöllä on oltava vahva rooli myös tulevaisuudessa. Se ei ole utopiaa, vaan täysin toteutettavissa oleva vaihtoehto. (Kropotkin 1901, X)

Kropotkinista kasvoikin omalaatuinen kommunistisen anarkismin puolestapuhuja ajan myötä. Hänen visionsa anarkismin toteuttamisesta on ja vallankumouksen jälkeisestä tilasta on suhteellisen hyvin jäsenneilty. Suurimmat kysymykset kuitenkin heräävät Kropotkinin sokeasta uskosta ihmisen omaan moraaliiin, sillä ihmisissä kasvava sisäinen moraalit herättää enemmän kysymyksiä, kuin mihin hän vastaa. Millä perusteella yhteisöissä tapahtuva elämä kasvattaa juuri Kropotkinin vaatimaa oikeanlaista moraalit? Tapaoikeuksiin nojaaminen kehittyneissä 1800- ja 1900-luvun yhteiskunnissa vaikuttaa utopialta, jonka toteutumisesta Kropotkinilla itselläkään ei ollut varmuutta.

4 KROPOTKININ AUKTORITEETTIKÄSITYKSET

4.1 Kropotkinin auktoriteettikäsitteet ja instituutioiden rooli

Tässä luvussa käsittelem Pjotr Kropotkinin auktoriteettikäsitteistä tutkielmaani valitsemien primäärilähteiden pohjalta. Esittelen Kropotkinin käsityksiä hänelle keskeisimmistä valtaa käyttävistä instituutioista, analysoiden hänen argumenttejaan. Keskeistä on huomioida valtaa käyttävät instituutiot. Vertailen samalla käsitteitä muihin samaa tematiikkaa käsitelleiden ajattelijoiden näkemyksiin ja tuon esiin yhtäläisiä, mutta myös eroavia ajatuksia suhteessa Kropotkiniin. Samalla luokittelem niitä keinoja, joilla hän puolustaa ja vastustaa auktoriteettia laajemmassa näkökannassa. Täten muodostan kuvan siitä auktoriteetista, minkä hän haluaa hylätä ja miten hän suhtautuu auktoriteettiin.

Auktoriteetin läsnäolossa kyse on sosiaalisesta tilanteesta, jossa auktoriteetti hyväksytään tai jossa siihen alistutaan. Pjotr Kropotkinille auktoriteetti on ennen kaikkea kahlitseva ja hallitseva ilmiö, joka ilmenee ympäröivässä yhteiskunnassa vapauden rajoittamisena eri instituutioiden ja näiden toimijoiden kautta. Näkemyksessä on paljon samaa William Godwinin (1793) käsitysten kanssa. Yhteisöllisyys, sympatia ja veljellinen auttaminen taas yhdistää Kropotkinin ja Bakuninin ajattelua (Crowder 1991, 11). Millerin (1976) mukaan Kropotkinin lapsuus toi hänelle vahvan auktoriteettivastaisuuden. Kropotkinin ihannoima tila, jossa ihminen saavuttaa täydellisen vapauden, sisältää auktoriteetteja. Tällöin kyseessä on kuitenkin yhteisölliseen avustamiseen perustuva tila, jossa auktoriteettisuhde vaihtelee samassa sosiaalisessa tilassa olevien henkilöiden kesken. Tämä erottaa tilan, jossa vähemmistö käyttää toistuvaa, pysyvää auktoriteettia enemmistöä vastaan. Kropotkinin (1927 a, 137) mukaan kaikkien tulee käyttää auktoriteettia:

”Only instead of demanding that those social customs should be maintained through the authority of a few, it demands it from the continued action of all.”

Kropotkinille vapaus ja de jure -auktoriteetti ovat ristiriidassa, kuten myös Bakunin (1910 ja 1990) on omassa ajattelussaan esittänyt. Ihmisen vapaus perustuu Bakunin (1910, 17, 19)

mukaan ihmisen itsensä tekemään luonnonlakien tunnistamiseen ja sen myötä niiden noudattamiseen. Vapaus edustaa Kropotkinille klassista näkemystä esteiden poissaolosta ihmisen omalle toiminnalle, kuten muun muassa Berlin (1971) ja Green (1986) ovat vapauden käsitteestä esittäneet. Niin pitkään kuin vallitsee jako omistavaan ja työtä tekevään luokkaan, todellista vapautta ei voi olla. Instituutiot on keskeinen argumentaatiokeino, joka maalaa auktoriteettikäsitteitä. Jopa vapaasti valittu hallintotapa on vahingollinen, jos se ilmentää de jure -auktoriteettia. Kropotkin esimerkiksi kannatti työläisten internationaalia, mutta piti sen hallintoa haitallisena auktoriteettina, vaikkakin se oli vapaasti valittu. (Crowder 1991, 130-132; Kropotkin 1901 ja 1973 b, 71) Miller (1976, 192) huomauttaa, kuinka Kropotkin piti hallintoa aina haitallisena ja katsoi, että kaikki hallinnoivat prosessit, jotka tekevät poliittisia päätöksiä toisten puolesta, on vain menneisyyden hyväksikäytön jatkamista. Kropotkinin epäluulo järjestäytyneitä organisaatioita kohtaan ilmenee parhaiten hänen kritiikissään parlamentteja kohtaan, jotka hänen mukaansa kääntyvät aina lopulta puolustamaan omia etujaan (Kropotkin 1927 b, 208-210). Sama ilmiö omien etujen puolustamisesta värittää hänen suhtautumistaan muihin järjestäytyneisiin organisaatioihin ja instituutioihin. Nimenomaan tämä aspekti yhdistää Kropotkinia ja erityisesti Turgenevia, mutta erottaa muista vallankumouksellisista ja marxilaisista, jotka halusivat tilalle oman vallankumouksellisen hallintonsa. Kysymys ei siis ole pelkästään tavasta, jolla auktoriteetti on päässyt asemaansa, vaan myös rakenteesta, jolla se toteuttaa tätä valtaa.

Auktoriteetti ei poistu, mutta suhteet, jotka auktoriteettia toteuttavat, ovat muutettavissa. Pjotr Kropotkinille institutionaalinen auktoriteetti on kategorisesti negaatio, jota tulee vastustaa. Tämän hän perustelee käytännön esimerkkiensä, mutta myös teoreettisen pohdinnan kautta. Erityisesti legitiimi de jure -auktoriteetti ja instituutiot, joiden kautta tämä auktoriteetti ilmenee, on vahingollista - ei siis kaikki auktoriteetti. Näistä instituutioista on pyrittävä luopumaan. Myös Kropotkinille auktoriteetti on sosiaalista ja kaikki sosiaalinen ei ole vastustettavaa. Auktoriteetilla on hänelle monia ilmentymiä, joita kohtaan hän esittää läpi julkaisujensa mielipiteitään. Valtio on Kropotkinille auktoriteetin yläkäsite, jonka välittömässä läheisyydessä on pääoman valta. Tämä auktoriteetti näkyy selvimmin alakategorioissa armeijan, oikeusjärjestelmän, lakien, tuomarien, järjestyksen, poliisin, vankilan, rangaistusten ja näihin liittyvien toimijoiden kautta. Valtiollinen auktoriteetti luotiin Kropotkinin mukaan hävittämällä kaik-

ki vapaaehtoinen yhteisöllinen avustaminen vähemmistön valtapyrkimysten tieltä. Kylät, yhteisöt, killat, liitot ja veljeskunnat tuhottiin. Omaisuus pakkolunastettiin valtiolle ja kaikki vapaa sopiminen ihmisten kesken asetettiin auktoriteetin hallintaan. Myös kirkko instituutiona edesauttoi tällaisen asetelman syntymistä. Vähemmistöjä edustavat sotilaat kuin papitkin muodostivat liittoutumia tukeakseen toinen toisiaan ottaakseen vallan ihmisten enemmistöltä. (Kropotkin 1901, I) Kirkko ja uskonnon rooli valtioauktoriteetin laillistajana on Kropotkinille, kuten Bakuninillekin (1910) merkittävä. Uskonnon rooli on osana vastustettavaa auktoriteettia, sillä se systemaattisesti vähentää ihmisten vapautta tukemalla valtioauktoriteettia. (Kropotkin 1901, X, XII; 1987; 1909; 1927 a, 131-132 ja 1927 b, 207; Marshall 2008, 323-324) Kropotkinin (1927 b, 207-208) mukaan:

”But as the Church on one side and the nobles on the other, succeeded in enthraling the people, the right of law-making escaped from the hands of the nation and passed into those of the privileged orders. Fortified by the wealth accumulating in her coffers, the Church extended her authority; she tampered more and more with private life, and under pretext of saving souls, she seized upon the labour of her serfs, she gathered taxes from every class, she increased her jurisdiction, she multiplied penalties, and enriched herself in proportion to the number of offences committed, for the produce of every fine poured into her coffers. Laws had no longer any connection with the interest of the nation.”

Tämä on se historiallinen tausta, jonka kautta syntyi Kropotkinin vastustama auktoriteetti. Kirkon rooli tällaisen auktoriteetin mahdollistajana on merkittävä. Valtio ilmentää Kropotkinille (1927 a, 131) auktoriteettia sen pahimmassa muodossa:

”It was only then, after the defeat of the free medieval communes had been completed that the mutual insurance company between military, judicial, landlord, and capitalist authority which we call ‘State’, could be fully established.”

Pääomaan ja sitä kautta valtion instituutioineen Kropotkin (1901, I) yhdistää yhteiskunnan vahingolliset käytännöt ja toimintatavat:

“Итак, подводя вкратце итог сказанному, - анархизм родился из того же протеста, критического и революционного, из которого родился вообще весь социализм. Только некоторые социалисты, дойдя до отрицания капитала и общественного строя, основанного на порабощении труда капиталом, остановились на этом. Они не восстали против того, что составляет, по нашему мнению, истинную силу капитала, - государства и его главных оплотов: централизации власти, закона (составленного всегда меньшинством и в пользу меньшинства) и суда, созданных главным образом ради

защиты власти и капитала. Что касается анархизма, то он не останавливается на одной критике этих учреждений. Он поднимает свою святотатственную руку не только против капитала, но также против его оплотов: государства, централизации и установленных государством законов и суда.”⁷

Kuten Kropotkin toteaa, nimenomaan armeijan, oikeuslaitoksen, maaherrojen ja muiden auktoriteettia omaavien kesken tehty sopimus legitimoii valtion ja pääoman auktoriteetin näiden tahojen turvaamana. Sotilaallinen auktoriteetti otti tehtäväkseen varmistaa ihmisten tottelemisen, tullen lain ja järjestyksen puolustajaksi. (Kropotkin 1927 b, 205) Kropotkinista esivaltajohtoiset yhteisöt eivät ole ihmiselle luontainen toimintaympäristö, sillä tällöin yhteisölliselle avustamiselle ei jää tilaa. Ihmisen kontrolli itsestään on illuusio, jota todellisuudessa hallitsee institutionaalinen auktoriteetti, kuten oikeuslaitos ja poliisi. Tämä auktoriteetti on verhottu kansalle ja kansan hyväksi. Tässä on viitteitä myös Bakuninin tulkintaan demokratiasta auktoriteetin luomana illusiona. Kropotkinin mukaan parhaatkin ihmiset on valloittanut pahuus auktoriteetin harjoittamisen johdosta, sillä auktoriteetin kontrollointi ja yhteiskunnan voimatasapaino vähemmistön ja enemmistön välillä on tekopyhä rakenne. Tämän rakenteen ovat keksineet ne, joilla on valtaa. Vapaat ihmiset luulevat hallitsevansa yhteiskuntaa suvereenisti, vaikka todellisuudessa etuoikeutettu vähemmistö ohjaa näitä halveksimiaan ihmisiä auktoriteetti-instituutioiden kautta. Kropotkinin katsoi edustuksellisen demokratian palvelevan valtion tahtoa, ei kansalaisten. Tämä järjestelmä perustuu vähemmistön hallintaan manipuloimalla enemmistö osaksi parempiosaisten harjoittamaan luokkapolitiikkaan. (Kropotkin 1927 a, 135-145; Kropotkin 1987) Myös Miller (1976, 187) on päätenyt samaan johtopäätökseen. Kropotkin (1901, VI) toteaa, ettei ole tarvetta esittää, miten väärin käsiin vapaus ja ihmisten elämä on asetettu, sillä se on havaittavissa kaikessa valtion toiminnassa. Tällä hän kuvastaa valtion roolia instituutiona, jonka se väkivalloin armeijaan nojautuen on itselleen lunastanut ja jota se

⁷ ”- Niinpä kun vedämme lyhyesti yhteen edellä sanotun, anarkismi on syntynyt siitä protestista, kriittisestä ja vallankumouksellisesta, josta on syntynyt ylipäänsä koko sosialismi. Vain muutamat sosialistit, jotka ovat päätyneet pääoman ja sen työllä orjuuttamiseen perustuvan yhteiskuntarakenteen kieltämiseen, ovat pysähtyneet tähän. He eivät ole nousseet vastustamaan sitä, mikä meidän mielestämme muodostaa pääoman todellisen vallan, - valtiota ja sen tukipylväitä: vallan keskittämistä, lakeja (jotka vähemmistö on aina luonut itseään suosien, vähemmistön hyödyksi) ja oikeusjärjestelmää, joka on luotu suojelemaan valtaa ja pääomaa. Mitä tulee anarkismiin, se ei jätä kritiikkiään vain näihin instituutioihin. Se ei kohota herjaavaa kättään vain pääomaa vaan myös sen tukijoita vastaan: valtiota, keskittämistä, sekä valtion pystyttämiä lakeja ja oikeutta vastaan.” (Kropotkin 1901, I)

väkivaltamonopolillaan ylläpitää. Hänen tavoitteensa on ihmisten suvereniteetin palauttaminen.

Samalla Kropotkin tietoisesti ohittaa valtion tekemät kansalaisten kannalta olevat positiiviset elämänlaadun parannukset toteamalla, että kokonaistarkasteluna valtio aikaansaa enemmän haittaa kuin hyötyä. Hän ei myöskään näe muutoksen tapahtuvan olemassa olevien valtarakenteiden kautta, toisin kuten tekivät esimerkiksi Godwin, Proudhon ja Tolstoi. Valtion haitallisuus on ehdoton, eikä tämän johdosta sitä käytetä myöskään vallankumouksessa.

Kropotkin vastustaa auktoriteettia ja sen tuomaa järjestystä, sillä tämä järjestys mahdollistaa väkivaltamonopolin käytön omia kansalaisia vastaan poikkeuksiin vedoten (Kropotkin 1901, II). Kropotkin käsittää vallankäytön ja etenkin pakkovallan väkivaltamonopoleineen Jeremy Benthamin ja Leo Tolstoin näkökulmasta viitaten heidän näkemyksiinsä vallankäytöstä (Kropotkin 1927 a, 134). Hänestä de jure -pakkovallan seuraukset suoraan ja epäsuorasti aiheuttaa vihan pakkovaltaa kohtaan. Bentham, Tolstoi kuin Kropotkin katsovat yhteiskunnalla olevan useita keinoja estää antisosiaalisia tekoja, jotka eivät vaatisi pakkovaltaa. Hän vaatii elämään pikemminkin tapojen ja tottumusten kautta, siis historiallisen perinnön kautta, mutta samaan aikaan vastustaa sellaisia historiallisia perinteitä, mitkä eivät hänen mukaansa sovi tapojen ja tottumusten virtaan. Näitä kannatettavia tai vastustettavia historiallisia perinteitä Kropotkin ei tarkemmin ilmoita, mutta kyse on ennen kaikkea sellaisista perinteistä, jotka institutionalisoivat ja luovat hierarkiaa vahvistaen saavutettuja etuja. Vaikka Kropotkin kannattaa kiltojen ja veljeskuntien tapaisia yhteisöjä, on epäselvää, missä kohden nämä muuttuvat vastustettaviksi instituutioiksi. Pelkkä järjestyksen ylläpitäminen ei vielä tee yhteisöistä valtion kaltaista auktoritatiivista instituutiota. Sosiaalinen auktoriteetti on aina läsnä, mutta esimerkiksi legitiimiä de jure -auktoriteettia ilmenemismuotoineen on vältettävä. (Kropotkin 1901) Tämä näkemys jättää paljon kysymyksiä esimerkiksi sen suhteen kuka tai ketkä päättävät milloin ja missä yhteydessä jonkin yhteisön järjestäytyminen olisi mennyt liian pitkälle?

Niin auktoriteetikritiikissä, kuin anarkismin tavoittelussa Kropotkin kritisoi valtiota, joka tukee kaikkia väärää edustavia toimintatapoja (1927 b, 183-186). Valtion puolesta työskenteleminen on kehitystä ja edistystä vastaan työskentelemistä, sillä Kropotkinille (1901, X) valtiollisuudessa on kyse suuresta historiallisesta virheestä. Anarkistisessa yhteiskuntakonseptissa

kyse on pääoman ja valtio-koneiston vastakohdasta, jossa keskeistä on kritiikki hierarkkisia organisaatioita ja auktoritatiivisia yhteiskuntakonsepteja kohtaan. Talouden ja talouskasvun voi tulkita puolustavan auktoriteettia, pääomaa, mikäli talous tukee vallitsevia valtaelementtejä.

Kropotkinin mukaan vallan siirtyessä hierarkiassa alemmas se korruptoi ja aiheuttaa mielivaltaa. Kropotkinin mukaan korruption takia myöskään kansan hyväksi säädetyt lait eivät siirry käytännön tasolle, jolloin hierarkiassa yhä alempana oleva auktoriteetti ei toteuta näitä uudistuksia. Valtio ja lait eivät kykene korjausliikkeisiin, sillä järjestelmä on kokonaisuudessaan toimimaton. (Ibid. IX, XII).

Oikeusjärjestelmä on keskeisenä kritiikin kohteena ja auktoriteetin ilmentymänä, jota vastaan Kropotkin argumentoi. Hän viittaa kritiikkinsä pohjaksi osin Montesquieun, Rousseauin ja Voltairen ajatuksia lakien vahingollisuudesta hallitsijoiden mielenjohteena (Kropotkin 1927 a, 198). Crowder (1991, 5, 20, 120) on todennut Rousseauin valtiokritiikin merkityksen klassisen anarkismin edustajille Kropotkin mukaan luettuna. Myös Godwinin (1793) näkemys laeista vahingollisina on vaikuttanut Kropotkinin käsitykseen laeista ja oikeusjärjestelmästä (Kropotkin 1927 a, 130). Kropotkinin mukaan ei ole tarkoituksenmukaista käyttää valtavaa legislaatiokokoelmaa, tuomareita, armeijaa ja poliisivoimia ylläpitämään järjestystä ja sitä, mikä on ihmisissä luonnostaan eli järkeä ja oikeudenmukaisuutta. (Kropotkin 1927 b, 213) Lainsäädäntövallan eli esimerkiksi Venäjällä tsaarin ja parlamentin kyvyttömyys säätää oikeudenmukaisia lakeja ja toisaalta hallinnon hajanaisuus aiheuttavat auktoriteetin pirstaloitumisen ja vallan toteuttamisen mielivaltaisesti. Esimerkkinä voi pitää tuomiovallan puolueellisuutta, kuten Kropotkin useissa havainnoissaan toteaa esimerkiksi teoksessa *In Russian and French Prisons*. Oikeuskäsittely on paitsi poliittinen, myös mielivaltainen. (Kropotkin 1901) Samaan aikaan lait ovat Kropotkinin (1927 b, 198) mukaan saaneet vääryydellä ja sorrolla mittasuhteet, jotka hallitsevat ihmisiä ja joita vastaan ei pysty toimimaan:

”The confused mass of rules of conduct called law, which has been bequeathed to us by slavery, serfdom, feudalism, and royalty - -.”

Lait syntyivät ja ne hyväksyttiin lopulta parannuksena sattumanvaraiselle auktoriteetille ja väkivaltaisuudelle, mutta tulos ei kuitenkaan ollut sitä, mitä ihmiset halusivat (Ibid. 198-199). Yhtenä esimerkkinä korruptiosta Kropotkin nostaa esiin venäläisten liiton, jolla oli tsaarin mandaatti. Tällä mandaatilla liitto toteutti lukuisia rikoksia, joilla lisättiin liiton avainhenkilöiden valtaa ja poistettiin uhaksi koettuja henkilöitä. (Kropotkin 1901) Korruptiota toteuttivat lait ja niitä valvovat poliisit:

”Countless instances could be produced to show how the neglect of all laws has become a normal feature of the Russian Administration, and how the police officials consider themselves as the absolute rulers of the country, and therefore permit themselves the most incredible brutalities.” (Ibid. VIII)

Kropotkin korostaa erityisesti salaisen poliisin (ven. охрана) syöpynyttä roolia. Siinä missä sen tehtävänä oli puolustaa tsaarin turvallisuutta, teki se kaikkensa lisätäkseen omaa valtaansa. Hän näkee salaisen poliisin roolin yhteiskunnan piirteenä ja tuotoksena, joka provosoi yhä suurempaan väkivaltaan Kropotkinin mukaan poliisin korruptio ja pidätysten mielivalta mädänsivät ennestään oikeusjärjestelmää. Esimerkeissään hän osoittaa, kuinka pidätettyjä pahoinpidellään ja osa heistä jopa kuolee ennen oikeudenkäyntiä, oli syyllinen tai ei. Näyttämällä esivallan otteita Kropotkin lisää auktoriteettivastaisuutta ja korostaa yhteisöllisen avustamisen luontevuutta. (Ibid. II-VI) Erityisesti oikeusjärjestelmä tuomareineen, lakeineen ja sitä valvovine poliiseineen edustaa sortoa ja mielivaltaa. Kropotkinin (1927 b, 196) mukaan lakien ja järjestyksen ihannointi yhteiskunnan ongelmien ratkaisijana ja toisaalta tarve säätää laki kaikkialle ja kaikelle kuvastaa täydellisesti yhteiskunnan epänormaalia tilaa:

”- - if this state of things continues, we shall lose, all initiative, all habit of thinking for ourselves.”

Tätä ilmiötä, jossa lait sortavat ja alistavat on vahvistanut harvainvalta, jossa näennäisen demokratian kautta parempiosaiset lisäävät ja puolustavat omia etujaan. Parlamentaarinen järjestelmä tukevoittaa lain asemaa de jure -auktoriteettina. Lakien tarkoituksena on luoda pysyvyyttä parempiosaisille heidän omaksi hyödykseen. (Kropotkin 1927 a, 136-137 ja b, 205-206) Kropotkinin (Kropotkin 1927 b, 200) mukaan yhteiskunnan tukipilareina toimivia lakeja ja sen toteuttajia kritisoidaan kuitenkin syystä.

Vankilakertomuksissaan Kropotkin kuvaa esivallan suorittamaa säälimätöntä auktoriteettia, jota vastaan hän argumentoi. Järjestelmän suljetun luonteen ja ongelmat hän (Kropotkin 1901, V) tiivistää hyvin venäläisistä vankiloista vastanneen virkamiehen toteamukseen:

”Perhaps there are innocent people in prison. But when once they are in prison they must not be let out.”

Lukuisista kanteluista ja selkeistä tosiasioista huolimatta viranomaiset eivät ryhtyneet todellisiin toimiin (Ibid. I). Päivittäisen rytmin, rutiinien ja kurin kautta hallitseminen on vahvasti läsnä vankilaitosjärjestelmässä, jossa myös vaatetus ja luokittelu ovat osa kontrollia. (Kropotkin 1887, 329-330) Kropotkinin mukaan vankilat refleктоivat ihmisten elämää nykyisten vallanpitäjien käskyssä. Vasta täydellisen järjestelmän muuttumisen myötä Venäjän on mahdollista toteuttaa muutos siihen, mitä se parhaimmillaan yhteiskuntana voi olla. Kropotkinin mukaan Venäjällä autokratiaa symbolisesti kuvaa vankilaitosjärjestelmä ja erityisesti mallivankilana toiminut Pietari-Paavalin linnoitus. Nimenomaan vankila laitoksena ja instituutiona ilmentää Kropotkinille auktoriteettia. (Ibid. 83-84)

Kertomalla avoimesti vankiloissa tapahtuvista kauheuksista ja esittämällä kysymyksiä kadonneista henkilöistä Kropotkin kyseenalaistaa koko hänen aikaisensa vankilaitosjärjestelmän legitimitetin. Tämä taantumuksellinen järjestelmä on Venäjän valtion ja tsaarin ylläpitämä tehottomuuden ilmentymä. Vankilajärjestelmä ja kidutus tuhoavat venäläisten kaikkein tärkeimmän voimavaran: ihmiset. Osittainen reformi tai vallanpitäjien vaihtaminen ei muuta valtion tilaa: tarvitaan täydellinen muutos Venäjän fundamentaaliseen perustukseen. Siihen järjestelmään, johon Venäjä valtiona perustuu, sillä valtio rajoittaa Kropotkinille vapautta. Pienet uudistukset esimerkiksi vankilaitosjärjestelmässä aiheuttavat monesti vain tuskaa vangeille. (Kropotkin 1887, 124, 128, 145, 161, 201, 226, 272; Miller 1976, 200)

Viranomaiset ovat erittäin korruptoituneita ja mielivaltaisia auktoriteetin käyttäjiä. Järjestelmässä syyllisyydellä tai oikeudenkäynnillä ei aina ole merkitystä, sillä viranomaispidätys johti pahimmillaan useiden vuosien vankeuteen. Tämä tarkoitti oikeuksien menettämistä ja melko usein kuolemaa pahoinpitelyn ja sairauksien myötä (Kropotkin 1887, 150-159, 170, 189 ja 1909, Ia) Vankilaitosjärjestelmän tarkoitus estää ja moralisoida kohti parempaa kansalaisuutta

ei toteutunut vallinneessa mallissa, sillä suuri osa rikoksen uusijoista on entisiä rikollisia. (Kropotkin 1887, 305, 323) Vankila heikentää moraalisia periaatteita ja tahtoa, kun Kropotkinin (Ibid. 24) mukaan nimenomaan vankilaitosjärjestelmän tehtävänä olisi kehittää ihmistä:

”- - at least in theory, that when we deprive a criminal of his liberty, it is to purify and improve him.”

Kropotkin kyseenalaistaa vankiloiden tarpeellisuuden, sillä ne eivät täytä niitä tarkoituksia, joita niille on asetettu. Vankilat eivät auta vankeja, eivätkä vieroita vankeja pois rikollisuudesta – päinvastoin. Hän korostaa moraalisen lain, kuten Crowder (1991, 13) on myös todennut, olemassaoloa jokaisessa ihmisessä nähden rikollisuuden sosiaalisena sairautena, jossa ennaltaehkäisy on tehokkain keino. Tätä samaa ajatusta tukee Berlinin (1971) huomio yhtäläisestä moraalista. (Kropotkin 1887, 338-351) Kropotkinin (Ibid. 361) voi nähdä jopa puolustavan väkivallantekoa, sillä hänen mukaansa tervejärkisen ihmisen väkivallanteko on pitkäaikaisen kehityksen tulos, jonka estämiseksi yhteiskunnan olisi tullut toimia:

”- - society is responsible for the anti-social deeds committed in its midst.”

Hänen näkemyksissään vankilaitosjärjestelmän kehittämisen aina rikollisuuden ehkäisystä sen käsittelemiseen on huomattavan paljon yhtymäkohtia yhteen tunnetuimmista rikosta ja rangaistusta käsitelleeseen ajattelijaan, 1700-luvulla vaikuttaneeseen italialaiseen Cesare Beccariaan. Teoksessaan Rikoksesta ja rangaistuksesta (1998)⁸ Beccaria esittää hyvin samankaltaisia näkemyksiä yhteiskuntajärjestystä vastaan toimivien kohtelemiseksi kuin Kropotkin myöhemmin. Beccaria kiinnittää huomiota periaatteisiin, joita hallitsijan tulisi käyttää, tehdäkseen oikeusjärjestelmästä systemaattisemman ja rationaalisen. Samalla myös tuomiojärjestelmästä kokonaisuudessaan tulisi tehokkaampi. (Paternoster 2010, 768) Uudemmissa ajattelijoi-
sta erityisesti Michel Foucault'n teos Tarkkailla ja rangaista (1980 b) käsittelee samaa tematiikkaa. Foucault tarkastelee rikollisen rankaisemista hyödyntäen juridiikan diskursseja filosofisen pohdinnan kautta. (Spierenburg 2004, 612-615) Hän korostaa erityisesti yhteiskuntajärjestyksen rikkojien palautumista yhteiskuntaan, niin sanottua parantamisprinsiippiä, kuten

⁸ Alun perin vuonna 1764 julkaistu teos vaikutti suuresti rikosoikeudelliseen ajatteluun, katso esim. Laine 1991, 116 ja 2007, 52-53, 204-209 ja Klang 1988, 308-309.

myös Kropotkin tekee (Foucault 1980 b, 304). Toisaalta Kropotkin samaan aikaan korostaa lakien haitallisuutta ja näkee ne yhteiskunnan vähemmistön etujen ajajana, siinä missä Beccaria kuin Foucault katsovat lainrikkojan olevan lähes automaattisesti yhteiskunnan kaikkia jäseniä vastaan. (Beccaria 1998; Foucault 1980 a ja b)

Kropotkinin mukaan tulisi palata yhteisöllisyyden pariin, joka lisäisi yhteiskunnan jäsenten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hän argumentoi hierarkiaa ja toisen hallintaa toisesta vastaan. Hänen mukaansa yhteiskunta tuli organisoida siten, että jokaisen mahdollisuus työskennellä hyödyttäisi yhteisöä. (Kropotkin 1887, 365-368) Rangaistuslaitosjärjestelmä on valtion täydellisen väkivaltamonopolin ilmentymä, jossa jako hallitseviin ja hallittaviin ilmenee rikollisten ja vankien täydellisenä alistamisena.

Kropotkinin auktoriteettikäsitystä voikin pitää hyvin instituutiokeskeisenä. Hänelle auktoriteetti ilmenee jonkin toimijan kautta. Kropotkin argumentoi de jure -oikeutettua legitimiä auktoriteettia vastaan, mikä toimii tosiasiallista auktoriteettia, eli ihmisiä kohtaan väärin. Tämä legitimi auktoriteetti ei Kropotkinille ole legitimiä. Se ilmentyy erilaisten instituutioiden kautta. Yksittäisten henkilöiden, kuten esimerkiksi poliisin suorittamaa auktoriteettia hän pitää järjestelmää kuvaavana ja näiden toteuttamaa valtaa järjestelmän ongelmana. Hän ennen kaikkea kritisoi teoreettista de jure -auktoriteettia, joka ilmenee instituutioissa. Kritiikissään hän pois sulkee luonnollisen de facto -auktoriteetin, jota ilmenee esimerkiksi kasvatuksessa. Tämä on osa luonnollisia tapoja ja tottumuksia ja tämä auktoriteetti vaihtelee vapaassa sosiaalisessa tilassa. Tarkasteltaessa tarkemmin Kropotkinin suhtautumista on mahdollista tutkia hänen näkemystään auktoriteetista ja luokitella hänen argumentointiaan laajemmin.

4.2 Auktoriteettia vastaan ja sen puolesta

Tapojen ja tottumusten myötä sääntöjä on aina ollut ja ihmiset ovat kyetneet elämään yhdessä. Tällöin ei kuitenkaan ole kyse esivallan kaltaisesta legitimistä de jure -auktoriteetista, vaikka auktoriteetti on luonnollisesti läsnä. Kaikki nämä ominaisuudet ovat kehittyneet varhain ennen lakeja - itsenäisesti ilman ulkonaista tahoja. Tällaiset tunteet, tavat ja tottumukset, ovat sosiaalisen elämän väistämättömiä tuloksia. (Kropotkin 1927 b, 203; Marshall 2008, 39) Kropotkinin (1927 a, 123) mukaan ihmiskunnan kehitys on aina ollut tehokkainta silloin, kun sääntelyn

rooli on ollut vähäisintä. Kropotkin (1927 b, 202) toteaa, ettei ilman sosiaalisia tunteita elämää voisi olla. Vapaus instituutioista ja auktoriteetista mahdollistavat kehityksen.

”Each time these institutions, issued from popular genius, when it had reconquered its liberty for a moment, each time these institutions developed in a new direction, the moral level of society, its material well-being, its liberty, its intellectual progress, and the affirmation of individual originality made a step in advance. And, on the contrary, each time that in the course of history, whether following upon a foreign conquest, or whether by developing authoritarian prejudices, men become more and more divided into governors and governed, exploiters and exploited, the moral level fell, the well-being of the masses decreased in order to insure riches to a few, and the spirit of the age declined.” (Kropotkin 1927 a, 139)

Sosiaaliset tunteet ja myötätunto syntyvät elämässä yleisesti, niitä ei ole sidottu vallankäyttöön. Ihminen elää luonnostaan itseään suuremmassa yhteisössä, jossa tavat ja tottumukset syntyvät luontaisesti, vaistonvaraisesti. Nämä mahdollistavat elämän sovussa ja järjestyksessä ilman hallitsevia instituutioita. (Kropotkin 1927 b, 202-203, 213) Tämä on Kropotkinin keskeinen argumentti vastustaa auktoriteettia. Seuraavassa Kropotkin (1901, IX) kertoo anarkismin teoreetikosta William Godwinista:

”Он понял и высказал основную анархическую мысль, что для торжества революции люди должны, прежде всего, отделаться от своих верований в закон, власть, порядок, собственность и другие суеверия, унаследованные ими от рабского прошлого.”⁹

Orjuuttamalla ja alistamalla luoduista vallasta, laeista, järjestyksestä, omistuksesta ja muista vääristä uskomuksista tulee luopua. Näitä auktoriteetteja vastaan Kropotkinin kritiikki perustuu. Valtio instituutiona edustaa Kropotkinille (Ibid. IV) keskeisesti auktoriteettia:

”Государство по необходимости основано на принципе иерархии, начальства, иначе оно перестает быть государством.”¹⁰

⁹ ”Hän (siis Godwin) ymmärsi ja sanoi anarkismin perusidean olevan sen, että vallankumouksen riemuvoitto vaatii, että ihmisten täytyy ennen kaikkea päästä eroon uskosta lakeihin, valtaan, järjestykseen, omaisuuteen ja muihin väärin uskoihin, jotka he ovat perineet menneisyyden alistamisen takia.” (Kropotkin 1901, IX)

¹⁰ ”Valtio perustuu pakostakin hierarkian ja ylempiävoisten periaatteeseen ja ilman näitä se lakkaa olemasta valtio.” (Kropotkin 1901, IV)

Valtio itsessään palvelee kuitenkin sen rinnalla toimivaa auktoriteettia - kapitalistista pääomaa. Valtio on samaan aikaan sekä luonut kapitalismin, mutta myös sen turvaaja. Valtion ja kapitalismin suhde on läheinen. Sen perusta on hallitsevan luokan tapojen ja käytäntöjen pysyvyyden takaaminen heidän itsensä eduksi. (Kropotkin 1927 b, 205). Kaikki valtion institutionaalinen hallinta on Kropotkinille (1901, XV) lopulta pääoman puolustamista:

”Государство всегда было и есть еще теперь опора и поддержка и также создатель, прямой и косвенный, капитала.”¹¹

Itse asiassa vapaudesta ei voi puhua niin kauan, kuin taloudellinen orjuus vallitsee. Kropotkin korostaa, kuinka pääoma ja valtio pitävät köyhät köyhinä edistääkseen heille sopivan ostovoiman olemassaoloa ja ylläpitääkseen taloudellisia riippuvuussuhteita. Taloudella on suuri rooli yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ylläpitäjänä. Kropotkin vastustaa yksityistä omistamista monen aikalaisajattelijan tapaan. Tämän riippuvuussuhteen purkaakseen hän kannattaa omaisuuden sosialisointia, joka luo vapautta. (Kropotkin 1927 a, 124-127 ja b, 212-213)

”A section of socialists believe that it is impossible to attain such a result without sacrificing personal liberty on the altar of State. Another section, to which we belong, believes, on the contrary, that it is only by the abolition of the State, by the conquest of perfect liberty by the individual, by free agreement, association, and absolute free federation that we can reach communism - the possession in common of our social inheritance and the production in common of all riches.” (Kropotkin 1927 a, 130)

Kropotkinin mukaan kommunistisessa yhteiskunnassa ulkoisella voimalla, kuten esimerkiksi esivallalla, ei voi olla ylivahvaa luottamusta, kuten valtiolla on. Kommunistiset organisaatiot eivät saa rakentua lakiasäätävien parlamenttien tai neuvostojen hallinnasta. Parlamenttien ja neuvostojen hallintatapa on institutionaalinen ja noudattaa vallankäytön illuusiota kaikille tasapuolisena, toimien todellisuudessa vähemmistön kautta. Tässä näkyy politiikan muotojen ja menettelytapojen väheksyminen. Toiminnan täytyy perustua kaikkien yhteistyöhön, luonnolliseen kasvuun ollen massojen rakentava tuotos. Kommunismia ei voi asettaa ylhäältäpäin, eikä se selviydy kuin kuukausia, ellei se pohjautu kaikkien yhteistyöhön. Kommunismin on oltava

¹¹ ”Valtio on aina ollut ja on yhä pääoman linnake ja tukija, ja myös pääoman suora ja välillinen luoja.” (Kropotkin 1901, XV)

vapaa. (Kropotkin 1927 a, 140) Kropotkin ei kannattanut Venäjällä myöhemmin toteutunutta kommunismia, sillä hän ei pitänyt sitä sosialististen ihanteiden mukaisena. Eliitin auktoriteetti on Kropotkinille aina este vapaudelle (Miller 1976, 190).

Valtion ja armeijan rooli hallinnassa on keskeinen. Kropotkin pitää valtion keskeisenä, vääristyneenä tarkoituksena etuoikeutetun vähemmistön omaisuuden turvaamisen. Valtiosta tuli tarpeellinen juuri ylläpitääkseen luomaansa illuusiota, ei ihmisten yleisen edun johdosta. (Kropotkin 1901, XIII) Valtio ei voi olla olemassa ilman yhteisöä, ilman objektia jota domi- noida. Auktoriteetti on tarpeeton, sillä yhteisö voi olla olemassa ja on historiallisesti ollut ole- massa ilman valtiota. Valtio on vain yksi järjestäytymisen muoto, joka on vakiinnuttanut paik- kansa, ei kuitenkaan ainoa. (Miller 1976, 185) Valtio on hyödytön instituutio heti, kun nämä etuoikeudet puretaan. Kropotkinin (1901 XIII) mukaan:

”Жизнь упростится, когда станет излишним механизм, существующий для того, чтобы помогать богатым еще более богатеть за счет бедных.”¹²

Kropotkinin mukaan juuri varallisuuden epätasainen jakautuminen ja ihmisten rikastuminen toisten kustannuksella aiheuttaa tarpeen auktoriteetille, sillä oikean ja väärän tavan luoda ja käyttää rahaa välinen raja-aita hämärtyy. Tämä luo tarpeen valtiolle, sekä sen ilmentämille instituutioille. Väkivallasta ja pakottamisesta tulee ainoa keino pitää järjestystä yllä. (Kropot- kin 1901; 1927 a ja b) Itsessään nykyisenkaltainen tilanne siis luo tarpeen auktoriteetille, eikä Kropotkinin ylläpitämässä ajatuksessa sosialistisesta yhteiskunnasta tätä tarvetta pääsisi edes syntyään, sillä asiat ratkeaisivat itsestään. Tällä hän perustelee kritiikkinsä. Kropotkin ei selitä tätä näkemystä tarkemmin. Tästä jää aiheellinen kysymys, kuinka asiat hoitaisivat itse itsensä? Valtio on konstruoitu paradoksi, joka vapauden taatakseen rajoittaa sitä. Tämä sinäl- lään hyvä päämäärä synnyttää toteutettaessa vapautta rajoittavia tekijöitä enemmän kuin vapa- utta mahdollistavia Tämä on siis se laajempi käsitys auktoriteetin kritisoimisesta Kropotkinin filosofiassa. Hänen mielestään esivallan hallintaa on vähennettävä pala palalta, jolloin esival- lan hallinnan määrä on lopulta nolla. Valtio tulee korvata vapaalla toiminnalla. Tämä on Kro-

¹² ”Elämästä tulee yksinkertaisempaa, kun tulee tarpeettomaksi sellainen mekanismi, joka on olemassa auttaak- seen rikkaita yhä rikastumaan köyhien kustannuksella.” (Kropotkin 1901 XIII)

potkinille historiallinen välttämättömyys. Hän katsoo, että yhteiskunnan ei tule rajoittaa yksilöä laeilla tai sitoumuksilla. Yhteistyön on tapahduttava jokaisen tunnustamien sosiaalisten tapojen ja välttämättömyyksien kautta. (Kropotkin 1901 ja 1927 a, 131-132) Mikäli näin ei käy, valtio tukee pääoman valtaa ja toisinpäin:

“И это будет продолжаться, пока одна часть общества будет издавать законы для всего общества, постоянно увеличивая этим власть государства, являющегося главной поддержкой капитализма.”(Kropotkin 1901, XIV)¹³

Tästä syystä Kropotkin (1901, XIV) kielsi kategorisesti kaikki lait, kuten useat hänen aikalaisensakin tekivät:

“Вот почему анархисты, начиная с Годвина, всегда отрицали все писанные законы, хотя каждый анархист, более чем все законодатели взятые вместе, стремится к справедливости, которая для него равноценна равенству и невозможна, немислима без равенства.”¹⁴

Keskeinen kritiikki esivaltaa kohtaan on kuitenkin osin kaksinapainen. Kropotkin näkee esivallan mahdollisena, mikäli se tapahtuu kansan keskustelun pohjalta muodostetun delegaation kautta, joka neuvottelee laeista ja säännöistä valtaa käyttävien kanssa. Hän samaan aikaan kannattaa kyläyhteisöjä ja myös järjestyksen valvomista, joissa avainasemassa on yhteistyö ja sopiminen, mutta toisaalta vastustaa työläisten internationaalista auktoritatiivisena instituutiona, vaikka se pohjautuisi näille samoille periaatteille. (Kropotkin 1901 ja 1987, 140-150) Tämä suhtautuminen on osin vastakkainen ja malli oikeanlaisesta hallinnasta on keskeneräinen. Avainasemassa on yhteinen keskustelu ei ylhäältä alaspäin tulevat säännöt ja käskyt. Esimerkiksi yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämiseksi jonkinasteinen auktoriteetti on siis oltava, sillä ihmisiä ja yhteisöä vastaan tapahtuvat antisosiaaliset teot tulisi käsitellä, joskaan ei aina rangaista. Tämän käsittelyn toteuttaisi luotettuun asemaan päässyt henkilö, mutta tällaisen henkilön valinta ja päätösvalta jää avoimeksi. (Kropotkin 1927 a ja b; 1987) Näkemys on ristiriitai-

13 ”Ja tämä tulee jatkumaan, kunnes yksi osa yhteiskunnasta säätää lakeja koko yhteiskunnalle, lisäten jatkuvasti valtion valtaa, mikä on kapitalismin päätukija.” (Kropotkin 1901, XIV)

14 ”Tämän takia anarkistit Godwinista lähtien ovat aina kieltäneet kaikkien lakien kyhäämisen, vaikkakin jokainen anarkisti, enemmän kuin kaikki lainsäätäjät yhdessä, pyrkii oikeudenmukaisuuteen, mikä heille vastaa tasa-arvoa, ja mikä on mahdoton ja käsittämätön ilman tasa-arvoa.” (Kropotkin 1901, XIV)

nen ja kertoo, kuinka vaikea kysymys Kropotkinille instituutioiden rooli ja vallankäyttö on. Hän ei suoraan kerro, kuinka tällainen henkilö valittaisiin, mutta kysymys olisi ennemminkin hiljaisesta hyväksynnästä, kuin esimerkiksi vaaleista. Tämä myös kuvastaa Kropotkinin ajatusten ongelmallisuutta. Hän kategorisesti kieltää yhteiskunnan järjestymisen esimerkiksi demokratian kautta, muttei esitä selvää vaihtoehtoa, vaan pikemminkin epämääräisen hahmotelman.

Pjotr Kropotkin uskoo ihmisten kykenevän elämään harmonisesti yhdessä ilman vahvan auktoriteetin, kuten esivallan¹⁵, läsnäoloa. Hän ei usko minkään yhteisön olevan riidaton, mutta pitää ihmisten moraalialia ja sen kehitysmahdollisuuksia niin ylevinä, ettei yhteisö lopulta tarvitse erityistä auktoriteettia. Tästä huolimatta hänen voi tulkita kannattaneen osin joitain auktoritatiivisia elementtejä, joita hän paradoksaalisesti kyllä, myös vastusti. Auktoriteettikritiikistä poissuljettuna kasvatuksellinen auktoriteetti, jota Kropotkin pitää tapojen ja tottumusten mukaisena, hän puolustaa myös älymystön auktoriteettia, joka ohjasi yhteiskunnan kehittymisen suuntaa. Hänestä älymystön, siis harvojen ajattelijoiden, kuuluu näyttää yhteiskunnan tie ja kantaa enemmistön tahtoa:

“The fact is that each phase of development of a society is a resultant of all the activities of the intellects which compose that society; it bears the imprint of all those millions of wills.” (Kropotkin 1927 a, 142)

Tämä on selkeästi ristiriidassa Kropotkinin argumentteihin, jossa vähemmistön käyttämä valta on aina pois enemmistöltä. Älymystön tehtävä on nimenomaisesti ohjata ihmisiä oikeaan suuntaan. Kropotkin ei erittele tarkemmin, miten älymystön vähemmistö on nimenomaisesti parempaa auktoriteetin käyttöä. Toisaalta hän alleviivaa kaikkien yhteiskunnan jäsenten tuen osaksi vallankumousta kohti uutta yhteisöä. (Ibid. 142-143) Avoimeksi jää myös se, miten tämä älymystö valitaan ja keitä olisi edistyksellisen vallankumouksen rintamassa? Kropotkin ei tarkemmin avaa sitä, kuinka juuri oikeanlaiset ajattelijat tulisivat valituksi.

15 Argumentteja valtio-auktoiteetin puolesta, katso McLaughlin 2008, 86-97 ja Raz 1985, 6.

Kropotkinin (Ibid. 120) mukaan jokainen ilmiö hallitsee siitä johtuvaa seurausta, ei laki tai muu sääntely. Oikeusjärjestelmän korruptio itsessään aiheuttaa sen legitimitetin katoamisen. Hän (Kropotkin 1927 b, 216-217) kiinnittää huomiota sitä korruptiota ja järjestelmää kohtaan, mikä pitää ihmiset järjestyksessä ja antaa sen tuomita ja rangaista heitä. Tämä auktoriteetti on tarpeeton, epäoikeudenmukainen ja siitä tulisi kamppailla irti. Lait turvaavat nykyhallinnon ja valtaapitävät. Kropotkinin (Ibid. 210) mukaan lakien fundamentaalinen tarkoitus on selvä: ne varjelevat valtion koneistoa ylläpitääkseen tuotetun hyvinvoinnin hyväksikäyttöä ja monopolia. Talous, armeija, oikeusjärjestelmä, rangaistukset, uskonto - ne kaikki palvelevat tätä tarkoitusta, joka hyväksikäyttää enemmistöä. (Ibid. 210-214) Tämä sorto on Kropotkinin (1901, VII) mukaan jatkuva:

”То же самое мы встречаем в законодательствах всех времен, вплоть до наших дней: притеснение предыдущей эпохи всегда переносится посредством закона на последующие эпохи.”¹⁶

Rikokset toteutuvat toimetttömyyden, lakien ja auktoriteettien takia. Yhteiskunnassa, jossa ei olisi hallitusta ja omaisuutta, olisi hyvin vähän rikollisuutta. Kropotkinin mukaan laki on uuden ajan tuotos. Vuosisatojen ajan ihmiset ovat eläneet ilman lakeja. Tällöin käytöstä sääntelivät tavat ja tottumukset, jotka vakiintuivat toiston kautta. Nämä tavat ja tottumukset opittiin lapsuudessa. (Kropotkin 1927 b, 201) Tästä syystä Kropotkin ehdottaa auktoriteettien hylkäämistä ja paluuta tapojen ja tottumusten perinteeseen, jota ihmiset ovat suosineet vuosisatoja, kuten Marshall (2008, 315) on myös todennut Kropotkinin esittäneen. Lait ovat syntyneet väkivallan ja väärinkäytösten kautta, eikä vapaiden ihmisten tule näitä lakeja noudattaa. Toisaalta Kropotkin (1901, VI) toteaa lakien vain kuvaavan jo olemassa olleita tapoja ja tottumuksia, jotka on kanonisoitu. Elämä ilman lakeja on täten mahdollista ja suotavaa. Lait kyllä vahvistavat ja kirkastavat tapoja ja tottumuksia, mutta samalla ne muotoutuvat palvelemaan vähemmistön etua. Tämä kehittyi jatkuvasti, jolloin lopulta lait ovat osa koko yhteiskuntaa ja siten ne vahvistavat valtion valtaa ja muodostavat kapitalismin päätuen. (Kropotkin 1901, XIV ja

¹⁶ ”Samán asian löydämme lainsäädännöstä kautta aikojen aina nykypäivään saakka: aiemman aikakauden sorto siirretään lain avulla seuraaville aikakausille.” (Kropotkin 1901, VII)

1927 b, 197, 206) Vallitsevien lakien tarkoituksena on lisätä ihmisten hyväksikäyttöä hyväosaisten eduksi:

“The millions of laws which exist for the regulation of humanity appear upon investigation to be divided into three principal categories: protection of property, protection of persons, protection of government. And by analyzing each of these three categories, we arrive at the same logical and necessary conclusion: the uselessness and hurtfulness of law.” (Kropotkin 1927 b, 212)

Kropotkin kritisoi lakeja ja järjestystä nimenomaan niiden perustan kautta. Kropotkinin (Ibid. 200) mukaan lain käyttökelpoisuus, sen hyödyt ja lain noudattamisen pakko ovat yhä enemmän kyseenalaistettavissa. Hän toteaa oikeusjärjestelmän moraalittomuuden näkyvän parhaiten tuomareissa, jotka ovat riisuttu kaikista inhimillisistä tunteista. Tuomarit elävät fiktiivisten lakien maailmassa, jossa lainsäädäntö ei vastaa sen perimmäistä tarkoitusta. Lain tai sääntöjen perimmäinen tarkoitus on kuollut. (Ibid. 200) Punnittaessa lakien hyvät ja huonot aikaansaannokset, on Kropotkinin (Ibid. 201) mukaan selvää, että lait saavat aikaan enemmän haittaa kuin hyötyä. Yksi keskeisistä argumenteista vastustaa auktoriteettia, esivaltaa ja lakeja, on huomioida se yksilön vapauden ja aloitteellisuuden lisääntyminen ja kehitys, mikä tapahtuu rajoittamalla auktoriteetin valtaa. Kuri ja järjestys ovat suorassa yhteydessä tuottamattomuuteen siinä missä vapaus korreloi kehityksen kanssa. Lait kyllä pohjautuvat tavoista ja tottumuksista, joita Kropotkin kannattaa. Ne stabilisoivat yleisiä käytäntöjä. Laeilla on kuitenkin orjuuttamisen ja luokka-erojen lisäämisen siemen armeijan ja valtaa tavoittelevan vähemmistön eduksi. (Kropotkin 1901, XIV) Kropotkin nostaa esiin yhteiskunnallisia ongelmia ja tarjoaa niihin ratkaisuja, jotka poistaisivat nämä ongelmat kerralla.

Vankilaitosjärjestelmää Kropotkin kritisoi sen tuhoavalla vaikutuksella, mutta hän näkee toisaalta vankilaitosjärjestelmässä myös mahdollisuuksia. Järjestelmässä oleva rankaisun pelko tuhoaa ihmisen oman tahdon ja vie vapauden. Samalla väkivalta ja ihmisen täydellinen alistaminen tuhoaa valtiojärjestelmän. (Kropotkin 1887, 324) Tämä pelko järjestelmää kohtaan on keskeinen syy sen toimimattomuuteen. Kropotkinin (Ibid. 324-325) mukaan pakottaminen ja pelko:

”- - is the strongest condemnation of all systems based on depriving the condemned man of his liberty.”

Ei ole mahdollista antaa ihmiselle suurta auktoriteettia toisesta ihmisestä ilman, että tämä valta korruptoi sen, jolle auktoriteetti annetaan. Tämä toteutuu paitsi yhteiskunnassa laajemmin, erityisesti armeijan ja poliisin toiminnassa, sekä vankilaympäristössä, jossa hallinta on osin täydellistä. (Kropotkin 1887, 333 ja 1927 a, 136) Kropotkinin (1887, 335-336) mukaan vankilat itsessään ovat moraalisen lain kaiken pahimman rikkomisen tyyssijoja:

”- - the prisons are the nurseries for the most revolting category of breaches of moral law.”

Kropotkin toteaa myös, että järjestystä on oltava, vaikkei esivaltaa olisikaan. Varsinaista auktoriteettia järjestys ei kuitenkaan tarvitse, mutta sen tulee olla harmonista. Tällaisessa järjestyksessä esivalta ei häiritse tai puutu. Kropotkinille anarkismi ei olekaan järjestyksen negaatio, eikä järjestys sinällään ole negatiivinen asia, mikäli se tapahtuu yhteisöllisesti. (Kropotkin 1927 a ja b) Ihmisen perimmäinen hyväntahtoisuus on Kropotkinille riittävä varmistus järjestykseen, eikä hän näe Hobbesin kuvaamaa luonnontilaa normaalitilana, vaan poikkeuksena. Kropotkinin normaalitila on ihmisten yhteisöllisyys, joka syntyy vaistonvaraisesti.

Vankilaitosjärjestelmässä kulminoituu kansalaisten ja valtaapitävien täydellinen eriarvoisuus. Vankilan kaltaisessa auktoriteettisessa järjestelmässä valtaa dominoiva vähemmistö käyttää tätä valtaa enemmistöä vastaan. Yksi tämän vallankäytön piirteistä on omien etujen puolustaminen, mikä edistää epätasa-arvoista hyvinvoinnin jakautumista. (Kropotkin 1927 a, 123-124) Instituutiot itsessään eivät ole haitallisia tai automaattisesti alistavia. Ongelma on niiden sisällä olevissa hallitsevissa vähemmistöissä, jotka ottavat vallan ja käyttävät tätä valtaa väärin. (Ibid. 124) Vankilaitosjärjestelmä on tästä erinomainen esimerkki:

“Have not prisons - which kill all will and force of character in man, which enclose within their walls more vices than are met with on any other spot of the globe - always been universities of crime? Is not the court of a tribunal a school of ferocity?” (Ibid. 134)

Toisaalta Kropotkin katsoo, että esimerkiksi vankiloilla ja laeilla on perimmäisesti hyvä tarkoitus. Vankiloiden tarkoitus on kasvattaa kohti parempaa ihmistä pois rikoksista. Vankilaitosjärjestelmä olisi kehitettävissä oleva, joskin se laajemmassa ajattelussa on Kropotkinin utopiassa turha. (Kropotkin 1887 ja 1987) Samoin hän näkee vallitsevien lakien olevan tekopyhiä oikeuden ollessa väitetysti sokea kaikille. Hän toteaa yhdenvertaisuuden lain edessä sosiaali-

sesta statuksesta tai muusta ulkoisesta seikasta riippumatta olevan jalo ajatus, mutta se ei toteudu käytännössä. (Kropotkin 1887 ja 1927 b, 199)

Lait kyllä pohjautuvat tavoista ja tottumuksista stabilisoiden yleisiä käytäntöjä, mutta ne on valistettu palvelemaan pääomia ja esivaltaa. Lakien alun perin hyviin tarkoituksiin lisättiin esivaltaa tukevia аспектеja, kuten verojen maksaminen, mikä lujittaa hallitsijoiden otetta ja tekee laeista kaksiteräisiä. Laeilla on orjuuttamisen ja luokka-erojen lisäämisen siemen armeijan ja valtaa tavoittelevan vähemmistön eduksi, eikä niiden kokonaisuhyöty ole vapauden lisäämisen näkökannasta positiivinen. Lakien säätäminen karkasi kansalta pois joutuen harvojen käsiin. Tätä kehitystä kiihdytti kirkon valta ja uskonnon rooli valtioauktoriteetin vakiinnuttamisessa. (Kropotkin 1901, VI, XIV ja 1927 b, 205-208)

Kaikkia näitä auktoriteettia käyttäviä instituutioita vastaan Kropotkin argumentoi yhteisöllisen avustamisen kautta. Hän muodostaa kuvan yhteiskunnasta, jossa ihmiset ovat sosiaalisesti integroituneet yhteen. Tämä ilmentää kritiikkiä esivaltaa ja sen hallintaa kohtaan ja osoittaa, kuinka yhteisö voi Kropotkinin mukaan muodostua myös ilman auktoriteettia toimimalla yhdessä. Kropotkinin mukaan on olemassa tendenssi, joka ajaa yhteiskuntia kohti integraatiota. On olemassa yhteistyötä ihmisten välillä, jonka johdosta muuta sääntelyä ei tarvita. Yhteisesti tuottava yhteiskunta on myös yhteistyötä harjoittava yhteiskunta. Yhteisön toiminta pyritään järjestämään sopimalla, korostaen yhteistyötä rauhan ja kehityksen turvaamiseksi. (Kropotkin 1987) Tämä on Kropotkinin (1901, I) mukaan mahdollista:

”Во все времена в человеческих обществах сталкивались в борьбе два враждебных течения. С одной стороны, народ, народные массы вырабатывали в форме обычая множество учреждений, необходимых для того, чтобы сделать жизнь в обществах возможной, — чтобы поддержать мир, улаживать ссоры и оказывать друг другу помощь во всем, что требует соединенных усилий. Родовой быт у дикарей, затем, позднее, сельская община и, еще позднее, промышленная гильдия и средневековые вольные города — республики вечевоего строя, которые положили первые основания

международного права, — все эти и многие другие учреждения были выработаны не законодателями, а творческим духом самих народных масс.”¹⁷

Kropotkin (Ibid. X) katsoi yhteistyötä harjoittavan yhteiskunnan olevan osiensa summa, muodostaen jäsentensä yhteenliittymän:

”Мы представляем себе общество в виде организма, в котором отношения между отдельными его членами определяются не законами, наследием исторического гнета и прошлого варварства, не какими бы то ни было властителями, избранными или же получившими власть по наследию, а взаимными соглашениями, свободно состоявшимися, равно как и привычками и обычаями, также свободно признанными.”¹⁸

Tällöin auktoriteetti ei ole välttämätön. Myös Marshall (2008, 318) tukee huomioita Kropotkinin yhteisöllisen avustamisen käsitteestä. Kropotkin kumoaa väittämän, jonka mukaan ihminen tarvitsee auktoriteettia ja hallintaa kehittyäkseen sekä toimiakseen yhdessä. Hänen mukaan läpi ihmiskunnan historian ihmiset ovat kyenneet yhteistyöhön selviytyäkseen ja kehittyäkseen ilman auktoriteettia tai yhteiskuntaa. Tärkeää on huomioida jatkuvan kehityksen tarve, jossa tavat ja tottumukset vastaavat uusia vaatimuksia elämän kehittyessä kohti sosiaalista ideaalia, kohtuullisemmaksi ja ylevämmäksi. Esimerkkinä Kropotkin pitää alkukantaisimpia yhteisöjä, kuin myös esimerkkejä eläinkunnasta ja luonnosta. Teoksessa *Mutual Aid* hän esittää, miksi anarkismi on kaikkein realistisin ja käytännöllisin metodi, koska se on yhteydessä niihin tendensseihin, mitä ihmiskunnalla on ollut läpi historian. Anarkismin juuret ovat itse luonnossa. Ihmisillä, kuten joillakin eläimillä, on tunne ja vaisto solidaarisuudesta muita ihmisiä kohtaan. Nämä vaistot ja tunteet liikuttavat meitä. (Kropotkin 1901, X ja 1987, 8-11, 16)

¹⁷”Kaikkina aikoina ihmisyhteisöissä ovat törmänneet taistelussa kaksi vihamielistä liikettä. Yhtäältä kansa, kansanjoukot ovat muodostaneet tavan muotoon monia instituutioita, jotka ovat välttämättömiä, jotta saataisiin elämä yhteisöissä mahdolliseksi – jotta tuettaisiin rauhaa, soviteltaisiin riitoja ja tarjottaisiin toinen toiselle apua kaikessa, mikä vaatii yhteisiä voimanponnistuksia. Villi-ihmisten heimoelämä, sitten myöhemmin maalaisyhteisö ja vielä myöhemmin teollinen ammattikuntalaitos ja keskiaikaiset vapaakaupungit, – tasavallat, joissa oli kansanedustuslaitos, jotka asettivat kansainvälisen oikeuden ensimmäiset perustukset, – kaikki nämä ja monet muutkin instituutiot olivat sellaisia, ettei niitä perustettu lainsäädännöllä vaan samojen kansanjoukkojen luovalla hengellä.” (1901, I)

¹⁸”Me näemme yhteiskunnan organismina, jossa sen yksittäisten jäsenten välisiä suhteita ei määritellä lakien, historiallisen sorron tai menneisyyden barbarismin perintönä, eikä se, millä hyvänsä tavalla vallanpitäjät valitaan, valitaanko heidät vai saavatko he vallan perintönä, vaan keskinäisillä, vapaasti solmituilla sopimuksilla, yhtä hyvin kuin myös vapaasti hyväksytyjen tapojen ja tottumusten myötä.” (Kropotkin 1901, X)

Kropotkinin mukaan verrattaessa koko ajan kamppailussa toisten eläinten kanssa olevia eläimiä niihin, jotka tekevät yhteistyötä, on voittaja selvästi yhteistyötä tekevä. Hän lainaa Pietarin yliopiston dekaanin, professori Karl Kesslerin huomioita, joiden mukaan kaikki ylemmät lajit tekevät yhteistyötä, mikä on kaikille lajeille ainoa tapa kehittyä myös älyllisesti (Kropotkin 1987, 27 ja 1901, V). Kirjassaan *Mutual Aid: A Factor of Evolution* Pjotr Kropotkin esittää useita esimerkkejä yhteisöllisyydestä ja yhteisöllisestä auttamisesta muun muassa metsästyksessä niin eläin- kuin myös ihmiskunnassa. Samoin eläinkunnassa esimerkiksi ruokailutottumukset kuvastavat lojaaliutta vanhempia lauman jäseniä kohtaan. Yhteisöt ja laumat voivat toki taistella toisiaan vastaan ja joskus myös sisäiset riidat ovat mahdollisia, jopa parhaiden ystävien kesken. (Kropotkin 1987) Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että yhteinen avustaminen on evoluutiota eteenpäin vievä voima, luonnonlaki, joka huipentuu kehittyneimissä lajeissa (Ibid. 37, 57). Ajatus kaikkien olevaisten olevan jatkuvasti valmiita taistelemaan toisiaan vastaan ja, että sen toteutumisen estää vain auktoriteetti, on saanut Kropotkinin mukaan helposti kannatusta ja suuria määriä tukijoita. (Ibid. 74-75) Hän (Ibid. 82) kuitenkin toteaa, että:

“Unbridled individualism is a modern growth, but it is not characteristic of primitive mankind.”

Ihmisten luonnollinen auktoriteettikäsitys on syntynyt aikojen saatossa, yhteisöllisen avustamisen ja sopimisen kautta. Oikeudenkäsitelyssä haavoittaminen kostetaan haavoittamalla ja tappaminen tappamalla (Ibid. 96-97). Tällainen silmä silmästä -oikeuskäsitely on ensimmäisiä laajemmin käytössä olleita yleisiä tapoja toimia vaikeissa tilanteissa. Kropotkinin mukaan jo villi-ihmiset tajusivat, että heidän oma selviytymisensä on ryhmän, heimon ansiota. Ilman tätä ominaisuutta kyetä yhteistyöhön ihmiskunta ei olisi koskaan saavuttanut sitä tasoa, mikä sillä nyt on. (Kropotkin 1987, 99; Marshall 2008, 315-320)

Kropotkin huomauttaa, että sodat ja sotiminen eivät ole koskaan ihmisen elämässä normaalitilaa. Rauha ja yhdessä eläminen on ihmisen normaalitila. Kropotkin pyrkii esittämään auktoriteetin instituutioineen normaalitilan vastaisena. Vasta-argumenttina normaalitilalle yhteistyönä on esitetty lähihistoriaa, jota tarkasteltaessa sota on läsnä. Kansat, heimot, alueet ja yksilöt sotivat toisiaan vastaan. Tämän valossa tilanteen saisi haltuun vain riittävän vahva vallankäyt-

täjä. (Kropotkin 1987, 101-102) Kropotkinin (Ibid. 103) mukaan tällaiset johtopäätökset eivät ole pitäviä, sillä:

“- - hardly bear any trace of the countless acts of mutual support and devotion which every one of us knows from his own experience; they hardly take notice of what makes the very essence of our daily life - our social instincts and manners.”

Tällaiset tavat, vaistot ja tottumukset ovat tärkein tapa ihmisille pitää yhtä, eikä tällöin asetettua auktoriteettia tarvita. Yhteisöissä näistä tavoista pidettiin kiinni, kun pienemmistä yhteisöistä, esimerkiksi heimoista, alkoi klusteroitua yhä suurempia kokonaisuuksia. Tapojen ja tottumusten kautta ihmistä, joka taistelee ja tappaa ei enää ollut. Historiallisesti tilalle syntyi mittava määrä erilaisia historiaan ja tottumukseen perustuvia sääntöjä ja instituutioita, sekä vahva oma moraalinen auktoriteetti. Muuta auktoriteettia ei tarvittu. (Ibid. 108, 113-114)

Tällainen tavoista muodostuva koodisto alkoi levitä ja synnytti tavanomaisen lain, joka määritteli päivittäisiä oikeuksia ja korvasi koston lain. Tällä hetkellä Kropotkinin mukaan syntyi myös yhteisöllinen avustaminen. Hänelle auktoriteetti, valta jota totella, oli lähtöisin tavoista ja totumuksista, jotka siirtyivät perheiden muistona eteenpäin. Auktoriteetti ei siis lähtökohteisesti ole Kropotkinille negaatio. Riitatilanteissa oppineet perheet toimivat sovittelijoina. Lakia, poliisia ja tuomaria ei tarvittu. Kropotkinille auktoriteetti on se oikeutus ja hyväksittetty tapa sovittaa. Se tapa, minkä ihmiset ovat toinen toisilleen yhteisen avustamisen kautta antaneet. Tämä asema oli saatu aikojen saatossa. Vähemmistön valtapyrkimys ja valtion väliintulo tuhosi tämän kehityksen. Esimerkiksi aseellinen voima, kuten armeija, ei ole tällainen auktoriteetti. (Ibid. 128, 130-135) Kropotkinin hyväksymää auktoriteettia voisi kuvata yhteisölliseksi auktoriteetiksi.

Tällainen yhteisöllinen auktoriteetti periytyi perheiden, kiltojen, veljeskuntien tai esimerkiksi kaupunginosien kautta. Näillä oli omat sääntönsä, omat tuomarinsa, sekä oma pieni aseellinen järjestysvalta. Ne olivat toimivia valtioita kaupunkivaltion sisällä, mutta eivät nykyisen kaltaiseen auktoriteettiin pohjautuvia. Eivät ainakaan siinä muodossa, että valta puhtaasti otetaan. Valta siirtyi kunnioituksesta ja kaikki allekirjoittivat nämä säännöt. (Ibid. 140-150) On silti epäselvää, missä vaiheessa Kropotkin katsoo auktoriteetin muuttuvan yhteisöllisestä vallankäyttämisestä pakotetuksi vallankäytöksi. Kuten Kropotkin (Ibid. 161) toteaa:

”The fact is, that the medieval guild, like the medieval parish, ‘street’, or ‘quarter’, was not a body of citizens, placed under control of State functionaries; it was a union of all men connected with a given trade - -”

Ensimmäiset viisi vuosisataa 1000-luvulla ihmiset yrittivät turvata yhteisöllisen avustamisen ja tukea tätä laajassa mittakaavassa. Tätä yritettiin tehdä liittojen ja yhdistysten kautta manifestoimalla ihmiselämästä ja sen eri muodoista. Tällainen keskiajan ihannointi on osa Kropotkinin ajattelua, jonka avulla myös hänen valtio- ja keskittämisajatuksensa kritiikin voi myös ymmärtää. Hän valikoiden esittää tällaisten yhteisöjen hyviä puolia jättäen mainitsematta esimerkiksi valtion suojelleen näitä yhteisöjä suurimmilta ulkoisilta uhilta. Kropotkin jatkaa, kuinka valtiot ottivat pois tätä yhteistä avustamista, joka toimi aiemmin itsenäisesti. (Ibid. 169, 182) Keskiajan lopussa poliittinen koulutus, tutkimus ja laki ohjasivat valtioiden kehitystä keskittämiseen. Syntyi malli, jossa vain valtio edustaa yhteisöjen siteitä ja jossa liittovaltio ja partikularismi ovat kehityksen esteitä. Vain valtio saattoi olla oikeanlaisen kehityksen veturina. Valtion otettua kaikki sosiaaliset toiminnot itselleen hoidettavaksi, suosi se epäilemättä kehityssuuntaa, jossa komento lähti pois ihmisiltä ja siirtyi kohti ahdasmielisyyttä ja individualismia, jossa yksilön rooli korostuu. Yhteisöllisyys korvautui yksilön menestymistä korostamalla. Velvoitteet valtiota kohtaan kasvoivat ja velvoitteet toisia ihmisiä kohtaan vähenivät. Suunta yhteisöllisyydestä siirtyi kunkin yksilön oman onnen etsimiseen muista välittämättä. (Ibid. 183)

Yhteisöllinen avustaminen on syntynyt ihmisten solidaarisuudesta syvällä ihmisten ymmärryksessä ja sydämessä ihmisen evoluution kehittyessä. Tätä ei voi kitkeä pois keskittävä valtiovalta eikä ylhäältä asetettu auktoriteetti. Yhteisöllinen avustaminen perheessä, slummissa, kylässä, liitoissa, liike-elämässä, harrastekerhoissa ja kaikissa tämän kaltaisissa orgaaneissa on ollut ja tulee olemaan kantava voima kohti uutta kehitystä. Ilman yhteisöllistä avustamista heikommassa asemassa olevat eivät pärjäisi. (Ibid. 227, 229) Ihmisten yhteisten tavoitteiden ja luottamuksen kautta on mahdollista päästä parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Tämä luottamus ei petä, jos idea ja tavoite ovat yhteisiä. (Kropotkin 1901) Kropotkinin mukaan yhteiskunnasta tulee sitä parempi, mitä vähemmän sitä hallitaan. Ajatus vapaasta yhteiskunnasta, jossa individualismi korvautuu yhteistyöllä ja jokainen hallitsee itseään, on olemassa ihmisissä luonnostaan. Hänen kritisoimansa auktoriteetti alentaa ihmisten moraali- ja oikeustajua. Auk-

toriteetti johtaa ihmisten välinpitämättömyyteen toinen toisestaan. Se vähentää omatoimisuutta ja tuhoaa kyvyn luoda uutta. (Kropotkin 1927 a, 124, 139-140) Sen sijaan yhteisöllinen auttaminen lisää ihmisen kehitystä:

”In fact, all that was an element of progress in the past or an instrument of moral and intellectual improvement of the human race is due to the practice of mutual aid, to the customs that recognized the equality of men and brought them to ally, to unite, to associate for the purpose of producing and consuming, to unite for purposes of defense, to federate and to recognize no other judges in fighting out their differences than the arbitrators they took from their own midst.” (Ibid. 139)

Kropotkin huomioi Darwinin tutkimukset eläinten yhteistyöstä ja yhteistyön tuottavan parempia tuloksia kuin kamppailu kaikkia vastaan. Kropotkin kuitenkin toteaa tämän tutkimushaaran jääneen Darwinilla paitsioon, eikä sen takia sen merkitystä laajemmin ymmärretty. Darwinin luonnonlakia Kropotkin pitää sinällään oikeana, mutta sen tulkintaan hän ei yhdy. Hän myöntää, että Darwinin kuvaama kamppailu on kyllä olemassa, mutta yhteisöllinen avustaminen on tämän kamppailun keskeinen, eteenpäin vievä voima (Kropotkin 1987, 26). Niin ikään kamppailu ei rajoitu kapeassa merkityksessä vain suvun jatkamiseen, vaan on taistelua myös olosuhteita vastaan elintilan, ympäristön ja luonnon, sekä ravinnon kautta. Darwinin tulkinnassa korostuu Kropotkinin mukaan liialti kamppailu toisia vastaan. (Ibid. 21-22, 230) Kropotkinille (Ibid. 41):

”- - the war of each against all is not the law of nature. Mutual aid is as much a law of nature as mutual struggle - -.“

Näitä kahta vertailtaessa Kropotkin pitää selvänä, että yhteisöllinen avustaminen edistää ihmisiä ja evoluutiota huomattavasti paremmin, kuin kaikkien sota kaikkia vastaan. Kropotkin esittää, kuinka kaikki ihmiset ovat toistensa rinnalla tasa-arvoisia ja täten jakavat samat moraaliset arvot. Moraalin pohjalta toimimalla erityisiä instituutioita tai hierarkiaa ei tarvita. (Kropotkin 1901, XIV) Yhteisöllinen avustaminen on Kropotkinin malli korvata yhteiskuntajärjestys.

“In fact, all that was an element of progress in the past or an instrument of moral and intellectual improvement of the human race is due to the practice of mutual aid, to the customs that recognized the equality of men and brought them to ally, to unite, to associate for the purpose of producing and consuming, to unite for purposes of defense, to federate and to recognize no

other judges in fighting out their differences than the arbitrators they took from their own midst.” (Kropotkin 1927 a, 139)

Kuten olen esittänyt, Kropotkin yhdistää monia teemoja auktoriteettiin. Seuraavat asiat ja instituutiot korostuvat erityisesti: *valtio, esivalta, uskonto, armeija, kontrolli, maaherra, laki, järjestys, tuomiovalta, tuomari, verotus, poliisi, vankila, kapitalismi, merkantilismi, markkinatalous, epätasainen varallisuudenjako, feodalismi*. Nämä asiat ja instituutiot Kropotkin yhdistää moniin negatiivisiin ominaisuuksiin, jotka ovat poimittavissa hänen teksteistään. Näiden huomioiden ja luokittelujen pohjalta Kropotkinin vastustama auktoriteetti on kategorisoitavissa *valtion* yläkäsitteeseen, *pääoman* merkitykseen osana valtiota, sekä neljään luokkaan: *armeija; oikeusjärjestelmä ja laki; rangaistus* sekä *uskonto*. Kropotkin itse korostaa etenkin armeijan, oikeuden ja uskonnon liittoa, mutta näen itse rankaisemisen neljäntenä pilarina Kropotkinin auktoriteettivastustuksessa. Myös Crowderin (1991, 130) huomiot Kropotkinin kolmen päätavoitteen olevan pääomasta, valtiosta ja uskonnollisesta moraalista irtipääseminen tukevat tekemiäni havaintoja. Näiden vastustettavien instituutioiden vastakohtaksi Kropotkin esittää *yhteisöllistä avustamista ja vapautta*. Uskonnon ja kirkon rooli legitimoivana voimana korostuu, mutta se ei ole niin tärkeässä roolissa, kuin kolme ensimmäistä kategoriaa. Valtio ja instituutiot edustavat de jure -auktoriteettia, jota vastaan Kropotkin argumentoi. Yhteisöllisen avustamisen puolustaminen ja sen esiin tuominen kritisoi auktoriteettia laajemmin ihmisen vapauden esteenä. Suhtautuminen näihin instituutioihin ei ole yksiselitteistä. Tästä johtuen tulen seuraavassa kategorisoimaan näitä instituutioita ja näkemyksiä, jotta on mahdollista muodostaa kokonaiskuva Kropotkinin suhteesta hänen vastustamiinsa auktoriteetteihin ja analysoida tarkemmin tätä suhdetta. Tarkastelen Kropotkinin luomaa identifikaatiota tutkiakseni, miten Kropotkin jaottelee eri auktoriteetteja meihin ja niihin. Lisäksi käytän luokittelua osoittaakseni sen laajemman sfäärin, jossa instituutiot toimivat, sekä mitä niihin yhdistetään.

5 Yhteenveto

5.1 Tulosten analysointi

Pjotr Kropotkinin vastustama auktoriteetti on erotettavissa kunnioituksesta ja tavoista johtuvasta vallankäytöstä. Sen sijaan asetettu, institutionalisoitu auktoriteetti on hänelle vastustettavaa. Hän kritisoi jyrkimmin valtion kautta toteutuvaa auktoriteettia. Kropotkinille valtio on auktoriteetin alla oleva yläkategoria. Pääoma on valtion tasolla, valtion säilyttäessä silti keskeisen roolin auktoriteetin käyttäjänä ja sen yläkategoriana. Pääoma toimii osana valtiota. *Armeijan, oikeusjärjestelmän ja lain, rangaistuksen, sekä uskonnon* kategoriat ovat Kropotkinin mielestä vapaudelle vahingollisimmat auktoriteetit. *Yhteisöllinen avustaminen ja vapaus* kuvaavat Kropotkinin tarjoamaa vaihtoehtoa näille vastustettaville instituutioille ollen näistä erillään.

Mainitsemani neljä ensimmäistä instituutiota ovat keskeisiä vastustuksen kohteita, jotka luovat ihmisistä huonoja (Kropotkin 1927 a, 134). Erillinen yhteisöllisen avustamisen ja vapauden kategoria ilmentää Kropotkinin tarjoamaa vaihtoehtoa - yhteisöllisyyttä ja vapautta. Avainasemassa on Kropotkinin huomio siitä, että ihminen ei ole luonnostaan aggressiivinen, kuten niin monet ajattelijat esittävät. Luonnollinen, jokaisessa oleva moraalit ei ole pohjimmiltaan kamppailua kaikkia vastaan, jota valtion pitäisi hillitä, vaan yhteisöllisen avustamisen laki, joka ohjaa ihmisiä. Tämä on keskeisessä osassa Kropotkinin suhteessa instituutiovastustukseen, kuten myös Crowder (1991, 162-163) ja Marshall (2008, 322) ovat todenneet. Toiminta ilman asetettua auktoriteettia on mahdollista ja parempi vaihtoehto ihmisen kehityksen kannalta.

Pääoman rooli on selkeästi osana valtiota, mutta se ei saa institutionaalista asemaa, eikä se ole hierarkiassa valtion tasolla, kuten myös Miller (1976, 185) on todennut pääoman roolista osana auktoriteettia Kropotkinin filosofiassa. Luokittelemani neljä kategoriaa - armeija, oikeusjärjestelmä ja laki, rangaistus, sekä uskonto - ilmentävät auktoriteettia konkretisoiden vastustettavaa auktoriteettia. Näiden instituutioiden kautta Kropotkin luo asetelman meihin ja niihin, joissa instituutiot toimivat viholliskuvana, vapautta riistävinä auktoriteetin toteuttajina. Tar-

kasteltaessa tarkemmin primääriaineistoni pohjalta tehtyjä huomioita, on mahdollista luokitella instituutioihin liittyviä teemoja. Monet teemoista ovat päällekkäisiä, mutta osa niistä korostuu eri instituutioissa. (1) Uskonto on Kropotkinille institutionalisoitunut. Sen rooli primääriaineistossa ei saavuta muiden löydettyjen instituutioiden asemaa, mutta Kropotkin pitää uskontoa valtioauktoriteetin harjoittaman *sorron legitimoijana*. Hän yhdistää uskontoon *älyn puutteen, palvonnan, tekopyhyyden, omien ajatusten väheksymisen, porvarismin, harhauskon ja pelon*. Uskonto laillistaa valtion auktoriteetin, legitimoii vapauden riistoa ja siksi myös siitä on päästävä eroon täydellisen vapauden mahdollistamiseksi. (Kropotkin 1927 b) Uskonnon kritiikissä Kropotkin tarkoittaa ennen kaikkea institutionalisoitunutta kirkon ja papiston valtaa. Tämä toiminta legitimoii valtio-auktoriteettia, joskin uskonto ja uskominen sinänsä pohjautuvat ihmisen omaan tahtoon uskoa. Vapaan tahdon toteuttaminen on osa Kropotkinin tavoitetta, mutta toisaalta hän näkee myös uskonnon rajoittavan vapautta toimia, kuten ihminen haluaa. Tämä ristiriita toistuu Kropotkinin argumentteja tarkastellessa, siinä missä hän itse katsoo instituutioiden tuhoamisen riittävän myös haitallisista tavoista eroon pääsemiseksi. Kropotkin ei siis kiistä uskomista, mutta hän haluaa eroon kirkosta instituutiona ja auktoriteetin valtaa käyttävistä papeista. Uskomisen on sinänsä vapaata ja hyväksyttävää niin kauan, kuin se ei institutionalisoidu osaksi valtion koneistoa. Kropotkin kannattaa valtion ja uskonnon erottamista toisistaan.

Auktoriteetti (2) *armeijana* ilmenee *pakkovaltana, kahlitsevana ja auktoriteetin stabilisoivana*. Nimenomaan ihmisten tottelun varmistaminen ja järjestyksen ylläpito hierarkian ylläpitäjänä on osa armeijaa ja muuta järjestystä. Tämä pakkovalta varmistaa vähemmistön ylivoimallan enemmistöön nähden. Auktoriteetti armeijana yhdistyy Kropotkinin kirjoituksissa seuraaviin termeihin ja assosiaatioihin: *valta, tottelevaisuus, olemassaolon perversio, nöyristely, orjuuttaminen, valheellinen tasa-arvo, moraalin hillintä, julmuus, rankaisemisen pelko, ihmiskunnan kärsimys, ahdistava, painostava, hyväksikäyttö, pelkuruus, rikos*. Armeijan rooli auktoriteetin ylläpitäjänä on Kropotkinille keskeinen, mutta hän ei suuntaa suurinta kritiikkiään armeijaan. (Kropotkin 1901, 1927 a ja 1927 b) Kropotkinin kritiikki armeijan auktoriteettia kohtaan on monessa määrin perusteltua. Armeija käyttää pakkovaltaa monissa yhteiskunnissa ja pieni vähemmistö päättää niin vallankumouksista kuin poikkeustiloista. Toisaalta hän ei tarjoa vastausta siihen, millä armeijaton yhteiskunta turvaisi suvereniteettinsa siinä välivaiheessa, jossa

hänen utopiansa olisi vasta toteutumisvaiheessa. Kropotkinin ihanneyhteiskunnassa armeijaa ei tarvita, mutta silloin herää kysymys, kuka tai miten tällaisen yhteiskunnan suvereniteettiä puolustettaisiin? Ihmisten moraalinen hyvyys turvanee Kropotkinille harmonian säilymisen, tai sitten yhteisöllinen avustaminen ja yhteistyö muodostaa armeijan yhteiskunnan puolustajaksi tarvittaessa.

Auktoriteetti (3) *oikeusjärjestelmänä ja lakeina* sen sijaan on yksi tärkeimmistä kritiikin kohteista. Se ilmenee *epäoikeudenmukaisena ja vapautta riistävänä*. Oikeusjärjestelmän itsetarkoitus on tukea valtaapitävää vähemmistöä ja taata pakkovallan jatkuminen. Kropotkin yhdistää oikeusjärjestelmään ja lakeihin seuraavat termit: *yhteiskunnan epänormaali tila, kiduttava, epänormaalius, näennäisesti parempi tila, mielivaltaisen vallan tuki, yhteys pääomaan ja köyhien hyväksikäyttö, lain ja pääoman korostaminen, lainsäätäjät rikollisina, laki rikkaiden tahdona, vahingollisuus, omaisuuden turvaaminen, valtion turvaaminen, feodalismi, laillisen fiktio, vähemmistön hallinnan puolustaminen, varallisuuden monopoli, korruptio*. Keskeinen osa oikeusjärjestelmää on poliisi, jonka toiminnan Kropotkin katsoo ilmentävän suoraan auktoriteetin mielivaltaa. (Kropotkin 1901, XIII ja 1927, b)

Kropotkin tarjoaa oman mallinsa järjestyksen ylläpitämiseen muun muassa teoksissaan *Mutual Aid: A Factor of Evolution* ja *Law and Authority*, kuten olen aiemmin luvussa neljä esittänyt. Hän ei kuitenkaan katso järjestelmän uudistamisen olevan ratkaisu, vaan vaatii instituutioiden täydellistä tuhoamista. Hän uskoo epätoivottavien asioiden vähentyvän silloin, kun sääntelyä on vähän tai ei ollenkaan. Samalla Kropotkin korostaa tapauskohtaisen harkinnan olevan paras tapa ratkaista mahdollisia rikkomuksia. Usko ihmiseen on keskeisessä roolissa, jonka Kropotkin perustelee pitkälti ihmiskunnan kehittymisellä yhteistyön, ei riitelyn kautta. Toisaalta hän ei huomioi historiasta sitä tosiasiaa, että ihminen on aina riidellyt toisten ihmisten kanssa ja näiden riitatilanteiden selvittäminen tapahtuu joka tapauksessa. Hän ei myöskään perustele, miksi tavat ja tottumukset ovat parempia, jos lainsäädännön kautta harjoitettavaan kontrolliin on päädytty ihmisten omasta vapaasta aloitteesta. Institutionalisoituminen on Kropotkinille aina pahasta, vaikka sen muodostaminen olisi tapahtunut ihmisten vapaasta tahdosta. Toisaalta hän itse osallistui institutionalisoituneisiin järjestöihin edistääkseen omaa anarkistista sanoamaansa. Siinä kohden, kun yhteisen sopimisen ei voi katsoa toteutuvan, Kropotkin piti institu-

tionalisoitumista vapautta vähentävänä ja täten haitallisena. Toisaalta niin sanotun väärän institutionalisoitumisen aste jää epäselväksi, mikä jättää Kropotkinin näkemyksille pelivaraa.

Auktoriteetti (4) *rangaistuksena* nivoo yhteen yhteiskuntajärjestystä vastaan toimivien rankaisemisen esimerkiksi vankeuden tai pakkotyön muodossa. Se on osa oikeusjärjestelmää ja järjestystä ilmentäen *täydellistä alistamista ja orjuutta*, johon valtio pakottaa suvereenit ihmiset. Se ilmenee *tottelevaisuutena, orjuutena, julmuutena, tapojen perversifikaationa, rankaisemisen pelkona, ihmisyyden kärsimyksenä, ihmisen maahan lyövänä, sortona, välinpitämättömyytenä ja kidutuksena*. Kropotkin pitää vankeutta ja siihen alistettuja täydellisenä valtioauktoriteetin voimankäyttönä. (Kropotkin 1887) Hänen tehtävänsä vankiloiden uudistuskomitean sihteerinä Siperiassa oli uudistaa rangaistuslaitosjärjestelmä. Kropotkin näki järjestelmällä olevan mahdollisuuksia vähentää rikollisuutta. Hänen ajatuksensa rankaisemisesta ovat käytännönläheisimpiä ja konkreettisimpia esityksiä yhteiskunnallisista uudistuksista. Samalla Kropotkin hyväksyy myös auktoriteetin roolin rangaistusten hallinnoinnissa. Suhtautuminen rangaistuslaitosjärjestelmään on kaikkein selkeintä, joskin tämä pragmaattinen asenne kuitenkin varisi myöhemmin idealismin tieltä, jolloin uudistaminen ei enää riittänyt. Myöhemmin tämä järjestelmä ilmensi Kropotkinille vain läpimädän yhteisön seurausta.

Nämä neljä kategoriaa kulkevat käsi kädessä. Neljään instituutioon heijastuu monia negatiivisia ominaisuuksia, jotka on poimittavissa Kropotkinin teksteistä luokittelun kautta. Näihin luokkiin on yhdistettävissä keskeiset teemat ja assosiaatiot, joiden ympärillä merkitykset ovat. *Alistaminen, riistäminen ja sortaminen* liittyvät kaikkiin luokittelemiini instituutioihin, joiden kautta auktoriteetti toimii.

Institutionaalinen auktoriteetti *alistamisena, riistämisenä ja sortamisena* toimii täydellisenä nöyryyttämisenä ja toisen käskyvaltaan nöyrytymisenä. Näihin kuvastuu valta, jonka Kropotkin yhdistää auktoriteettiin negaationa. Auktoriteetti toimii instituutioiden kautta absoluuttisen hallinnan välineenä, suvereenina, jonka kautta järjestys luodaan. Hallitsevan luokan puolustaminen on instituutioiden tehtävä, sillä myös tulevaisuudessa omistamisen tulee olla harvojen etuoikeus, jonka turvaamiseksi instituutiot toimivat. Näiden termien, kategorioiden ja asiakokonaisuuksien yhdistäminen instituutioiden kautta auktoriteettiin luo kuvan auktoriteetista,

jota vastaan on taisteltava. Vastustettavina pidettyjen asioiden yhdistäminen tekee instituutioista vihollisen. Tämän vaikutelman Kropotkin luo monien esimerkkien avulla jäsentämällä myös lukijan osaksi sorron kohdetta. Yleisesti vastustettavien asioiden yhdistäminen auktoriteettiin tekee siitä pahan ilmentymän. Institutionaalinen auktoriteetti on ihmistä ja sen vapautta vastaan toimimista. Näiden, teksteistä poimittujen kuvausten kautta Kropotkin luo valikoiduista instituutioista negatiivisen assosiaation.

Hän kuitenkin tarjoaa pelastuksen – ihmisen täydellisen vapauden – joka on mahdollista saavuttaa. Auktoriteetin vastavoima on Kropotkinille ihmisen täydellinen vapaus. Tämä saavutetaan vapautteen pyrkimällä. Auktoriteetti *yhteisöllisen avustamisen ja vapauden esteenä* muodostaa oman kokonaisuutensa. Kropotkin huomioi ihmisten yhtäläisen moraalin Berlinin (1971) ja Godwinin (1793) tapaan, joka mahdollistaa auktoriteetin poissaolon. Tämä moraalit on kaikissa ihmisissä luonnostaan. Vapautteen Kropotkin yhdistää seuraavat asiat ja instituutiot: *yksilö, itsemääräämisoikeus, solidaarisuus, moraalit, yhteisöllisyys, oikeudenmukaisuus, tasa-arvo*. Nämä asiat ja instituutiot Kropotkin yhdistää moniin positiivisiin ominaisuuksiin, jotka ovat poimittavissa hänen teksteistään. Luonnollisesti nämäkin asiakokonaisuudet ovat läsnä kaikissa alakategorioissa. Nämä vapautta kuvailevat teemat on luokiteltavissa muutamaankin alakategoriaan, jotka ovat vapaus *luonnollisena käytösmallina tai tapoina ja tottumuksina, historiana ja omana ajatteluna*. (Kropotkin 1927, b ja 1987)

Kropotkin yhdistää vapauden (1) tapoina ja tottumuksina *omaan ajatteluun, itsearviointiin, vertailuun, tapoihin, oppimiseen, tapaoikeuteen, sosiaaliseen kanssakäymiseen, veljeyteen, myötätuntoon ja autenttiseen ihmisten väliseen käyttäytymiseen*. Historian kautta luodaan jatkuvuutta ja se toimii samaistumisen keinona. Kropotkin korostaa sitä historiallista taustaa, miten ihminen on selvinnyt noudattamalla opittuja käytösmalleja – ei vain tottelemalla sokeasti instituutioiden kautta toteutuvaa auktoriteettia. Kategoriaan vapaus (2) historiana hän yhdistää *luonnollisuuden, historian, ikaikaiset tavat, käytänteet, kansallisen sopimuksen, tavat ja elämäntavat*. Teksteissään Kropotkin korostaa tunteita ja vaistoja, sekä liittää niihin vapauden. Tähän vapautteen ei kuulu toisen hallinta toisesta. Hallitseville auktoriteeteille ei yksinkertaisesti ole tarvetta. Vapaus (3) omana ajatteluna yhdistyy *tavoitteiden ykseyteen, elämän tarkoitukseen, haluihin, vapautteen, jokaisen oikeuksiin, tunteisiin, spontaaniuteen, vaistoon, moraa-*

liin, vapauteen hallinnasta, tapoihin joita ei säännellä laeilla. Yhteisöllisen avustamisen ajatuksena on nimenomaan sosiaalinen solidaarisuus ja sen ennaltaehkäisevä vaikutus valtapyrkimyksille ja sen aiheuttamille haitoille. (Kropotkin 1987)

Vakiintuneista käytänteistä eli tavoista ja tottumuksista luodaan assosiaatioiden kautta positiivinen kuva – ne ohjaavat kohti ihmisen täydellistä vapautta. Läpi primääriaineistoni Kropotkin vetoaa paljon historiaan ja siihen, kuinka asioita on ennen tehty ilman sellaista auktoriteettia, joka tarvitsee toteutuakseen instituutioita, kuten esimerkiksi lakeja, poliisia tai tuomiovaltaa. Institutionaalिसelle auktoriteetille osoitetaan olevan vaihtoehto - tavat ja tottumukset. Historiaan vedoten Kropotkin toteaa kuinka kauan aikaa ihmiskunta on elänyt ilman yhtään kirjoitettua lakia. Auktoriteetti, joka toteutuu erilaisten instituutioiden kautta, ei hänen mielestään välttämättä vähennä yhteiskunnan ongelmia, vaan ennemminkin sen jäsenten tavat ja tottumukset ovat avainasemassa. (Kropotkin 1973 a ja b) Vertailemalla Kropotkinin vastustamia institutionaalisia auktoriteetteja ja yhteisölliseen avustamiseen perustuvaa vapautta on nähtävissä selkeä jako meihin ja niihin. Tämä jako vahvistuu, kun auktoriteetti ja vapaus asetetaan vastakkain.

Vastakkainasettelun kautta Kropotkin polarisoi auktoriteetin vapauden vastakohtaksi. Instituutioihin assosioituvista valtio, esivalta, uskonto, kontrolli, maaherra, laki, järjestys, tuomiovalta, tuomari, verotus, poliisi, vankila, kapitalismi, merkantilismi, markkinatalous, epätasainen varallisuudenjako ja feodalismi kaikki näyttäytyvät auktoriteetin ilmentyminä. Kropotkin pohtii näiden merkitystä ja niiden roolia legitiiminä auktoriteettina erityisesti teoksissa *Sovremennaja nauka i anarhija*, *Law and Authority*, sekä *Mutual Aid*. Tätä taustaa vasten hän kritisoi niiden tarvetta, jonka kautta hän kritisoi auktoriteetin tarvetta. Kropotkinin mielestä itsessään tavat ja tottumukset, siis historian kautta tulevat tavat riittävät ohjaamaan ihmisiä ja yhteisöjä kohti vapautta. Erityistä auktoriteettia, ilmenipä se sitten lakien tai jonkun muun instituution kautta, ei tarvita. Kropotkinin mukaan auktoriteetin tunnustaminen ja sen totteleminen saa pohjansa kasvatuksesta, jossa korostetaan järjestyksen noudattamisen tärkeyttä ja jossa auktoriteetin puolustajille puetaan sankarin viitta. Tämän perinnön jätti Kropotkinin mielestä orjuus, feodalismi ja kuninkaalliset. (Kropotkin 1927 b, 197-198 ja 1987) Auktoriteetti saa jo kasvatuksessa juuret, joiden varaan se voi nojata myöhemmin. Tähän kasvatukseen hän yhdis-

tää myös uskonnon vahingollisen vaikutuksen. Tällaista rakenteellista vääryyttä Kropotkin pyrkii korjaamaan.

Kropotkin pitää vääristyneenä tilannetta, jossa auktoriteetti säätelee kaikkea elämässä. Tällaisen jatkuminen hävittää aloitteellisuuden ja tavat ajatella itse. Tämä sotii myös yhteisöllisen avustamisen ideologiaa vastaan. Kropotkinin mukaan yhteiskunta näyttäisi olevan kykenemätön ymmärtämään, että se voi olla olemassa muutoinkin, ei vain auktoriteetin voimassaolon kautta, jota johtaa hallitus ja jossa kourallinen ihmisiä on päättävässä asemassa. (Kropotkin 1973 b, 196-197 ja 1987) Hän myös kehottaa pohtimaan auktoritatiivisten instituutioiden tuomia hyviä ja huonoja puolia uskoen, että nämä instituutiot aikaansaavat enemmän pahaa, kuin hyvää. Täten Kropotkin kritisoi auktoriteetin ottamista annettuna ja korostaa, kuinka läpi aikojen ihminen on elänyt ilman instituutioiden kautta toimivaa auktoriteettia. Kropotkinin mukaan toimiminen ilman auktoriteettia, esimerkiksi ilman kirjoitettua lakia on mahdollista tapojen ja tottumusten kautta. Ihminen oppii syntymästään lähtien tapoja ja tottumuksia, joita noudattamalla lait eivät ole tarpeellisia. (Kropotkin 1973 b, 200-201)

Kropotkin pitää ongelmallisena sitä auktoritatiivista järjestelmää, jonka tehtävänä on ylläpitää, kehittää ja turvata hallinnollinen koneisto. Järjestelmää, jonka on luonut vähemmistö. Hän kysyy, tuleeko meidän noudattaa ja kunnioittaa tätä koodistoa. (Ibid. 205-208, 214) Kropotkin pitää auktoriteetin tarkoituksena olevan nykyisten valtarakenteiden turvaamisen ja kapitalistisen riiston, sekä jo olemassa olevan, jaetun varallisuuden monopolin säilyttämisen. Kaikki julkiset laitokset, kuten armeija, oikeusjärjestelmä ja lait, rangaistukset ja uskonto, on luotu palvelemaan tätä käyttötarkoitusta. Tämä harvojen hyötyminen tapahtuu kaikkien muiden ihmisten kustannuksella. Hän huomauttaa, kuinka auktoriteetin nimellisesti tärkeimmäksi tehtäväksi on asetettu henkilön suojeleminen. Nämä nimellisesti ajetyt, yleisesti hyväksytyt tavoitteet, vain peittävät auktoriteetin todellisen luonteen. Kropotkinin mukaan moni yhteisön parasta tarkoittava auktoriteetin hallitsema asia ei todellisuudessa tarvitsisi auktoriteettia käskemään. Yhteiskunnallinen kehitys on osa humanitäärisyyden kasvamista yhteiskunnissa ja nimenomaan sosiaalisten tapojen kehittymistä. Tämä tapahtuu ilman auktoriteettia. (Ibid. 210-211, 213) Kropotkin luottaa ihmisten omaan tahtoon ja uskoo ihmisten luontaiseen hyvyyteen. Jossain vaiheessa vähemmistö on kuitenkin ottanut vallan tästä hyvästä tahdosta ja johtanut

keinotekoisii instituutioihin. Kropotkin (1927 b, 217-218) kyseenalaistaa auktoriteettia tukevien instituutioiden olemassaolon välttämättömyyden, sillä esimerkiksi lait ovat itsessään osa ongelmaa:

”The main supports of crime are idleness, law and authority; laws about property, laws about government, laws about penalties and misdemeanors; and authority, which takes upon itself to manufacture these laws and to apply them.”

Tavat ja tottumukset, säännöt, syntyvät evoluution myötä. Ne ovat hyödyllisiä ja tarpeellisia pitämään yhteiskuntaa ylhäällä siinä kamppailussa jota se käy pysyäkseen elossa. Kropotkin ei siis täysin tyrmää järjestystä, sillä hän pitää sääntöjä suotavana yhteiskunnan olemassaolon ja sen järjestyksen kannalta. Hän esimerkiksi puolustaa lakeja näiden ollessa vielä historiallisesti alkuvaiheessa, vakauttaen epävakaa yhteiskuntajärjestystä, jolloin lait olivat taidokas sekoi tus välttämättömiä tapoja ihmiskunnan säilyttämiseksi. Toisaalta lait ovat sittemmin kehittyneet ja vaikka osa niistä on säilyttänyt alkuperäisen merkityksensä, on niistä osa Kropotkinin mukaan kehittynyt suojelemaan harvojen etuja heikompien kustannuksella - niiden kustannuksella, joita lait sortavat. (Kropotkin 1973 b, 202, 206)

Erilaiset instituutiot ovat Kropotkinille selkeä auktoriteetin ilmentymä, jonka vastakohtana voi pitää tapoja ja tottumuksia - vapautta. Kropotkinin ei kuitenkaan voi täysin poissulkevan auktoriteetin olemassaolon tärkeyttä, vaan pikemminkin kritisoivan sen tiettyä ilmenemismuotoa legitiimiä auktoriteettia, joka näkyy tarkastelemieni instituutioiden kautta. Auktoriteetin liian vahva läsnäolo ja sen sokea totteleminen ovat Kropotkinille kritiikin syy, ei auktoriteetti sinänsä. Kropotkinille yhteiskunnan kaikkien yhteisten suhteiden tulee olla säänneltyjä, muttei lakien, pelon tai auktoriteettien johdosta, olivat ne yhteisesti valittuja tai eivät. Yhteiskuntaa tulee säännellä sen jäsenten yhteisten sopimusten pohjalta. Sosiaalisten tapojen ja käytäntöjen kokonaisuus on avainasemassa. Nämä kehittyvät jatkuvasti kokoajan mukautuen muuttuvien ja kasvavien tarpeiden mukaan, jota vapaassa yhteisössä vaatii tieteen kehitys, keksiminen ja ihmisyyden korkeamman tarkoituksen kasvu. (Kropotkin 1927 a ja b; Miller 1976) Yhteiseksi sopimuksiksi ei kuitenkaan kelpaa lait tai hierarkkisesti hallinnoivat instituutiot. Tämä pohjautuu yhteiskunnan historialliseen kehitykseen, jolloin ihmiskunta kehittyi, vaikkei tällaisia säänteleviä elimiä ollut olemassa. Kropotkin ymmärtää yhteiskunnan olevan jatkuvassa muu-

toksessa, muttei hyväksy esimerkiksi lakien olevan tämän hetkinen keino säädellä yhteiskuntajärjestystä.

On keskeistä huomioida, kuinka Kropotkin korostaa erityisesti instituutioiden ja objektien tuhoamisen olevan tärkeää, ei ihmisten tuhoamisen. Myös Crowder (1991, 150) on tullut samankaltaiseen lopputulokseen. Kropotkinilla kyllä on ajatuksia, miten esimerkiksi oikeusjärjestelmä rangaistuslaitoksineen tulisi uudistaa, mihin rankaisemisella tulisi pyrkiä. Tämä ei kuitenkaan ole hänen pääfokuksensa, sillä muutos ei olisi riittävä. Marshall (2008) toteaa Kropotkinin olevan valmis hylkäämään kaiken auktoriteetin, mutta mielestäni näin ei ole. Kropotkin ei halua hylätä kaikkea auktoriteettia, kuten luvussa 4.2 olen aiemmin esittänyt. Tapoihin ja tottumuksiin perustuvat auktoriteetit ovat osa Kropotkinin kuvaamaa ihanneyhteiskuntaa. Toisaalta Marshall (Ibid. 322) huomioi, kuinka yhteisöllinen avustaminen on kaikkein tärkein tekijä ihmisen kehityksessä:

“And the leading characteristic of all animals living in society is the feeling of solidarity. The most important factor in human development has been mutual aid, and it our innate moral sense which makes us capable of altruism.”

Mielestäni Kropotkinin voi sanoa uskoneen ihmisten olevan kykeneväisiä muutokseen, vaikka vanhoja, haitallisiakin ajatuksia olisi taustalla. Hänen mukaansa ihmisten hyvään tahtoon voi ja pitää luottaa. (Ibid. 38-39) Kropotkin luottaa ihmisen aina pyrkineen rauhaan ja hiljaisuuteen. Eihän käsitys keskinäisestä avusta voisi muuten olla mahdollinenkaan. Tähän perustuu yhteiskunnan toimivuus ilman instituutioita, jossa mitään vanhoja valtion rakenteita ei tule uudelleen järjestää. Myös Russel (1919, 111) puolustaa vapautta tärkeimpänä tekijänä, joka ohittaa valtion:

”Government and Law, in their very essence, consist of restrictions on freedom, and freedom is the greatest of political goods.”

Russel, kuten Kropotkinin katsoo vapauden olevan ylivoimainen tavoite, jota kohti tulee kulkea. Toisaalta Russel (Ibid. 112-113) samanaikaisesti kyseenalaistaa luonnollisten tapojen ja tottumusten toimimisen, sillä hänen mukaansa:

”It is true that the habits of a community can make such cruelty rare, but these habits, I fear, are only to be produced through the prolonged reign of war.”

Kropotkinin ajatukset saavatkin niin kannatusta, kuin myös vastustusta. Kropotkin korostaa sosiaalisen solidaarisuuden ja yhteisen moraalin merkitystä. Hän toteaa yhteiskunnan harvainvallan aiheuttavan sen, etteivät nämä ominaisuudet voi toimia, kuten on tarkoitettu. On kuitenkin kysyttävä, eikö sosiaalinen solidaarisuus ja moraaliksi olisi voinut johtaa nimenomaan harvainvallan mahdollistumiseen? Kropotkinin mukaan historiassa osattiin elää ilman institutionaalista auktoriteettia pohjautuen tapoihin ja tottumuksiin. Kehitys on kuitenkin johtanut auktoritatiivisiin yhteiskuntiin, ihmisten oman toiminnan kautta. Jos tavat ja tottumukset ovat parempi vaihtoehto kuin kontrolli, miksi kontrolli armeijan, lainsäädännön ja lakien, rangaistuksen sekä uskonnon ilmentymänä on päässyt valloilleen? Hänen anarkistisen maailman tulisi rakentua fysiikan mallien ja moraalilakien varaan, samalla kun hän kritisoi ajatusta yleisistä, standardisoiduista laeista. Usko edistysoppiin ja ihmisen moraalin täydellistymiseen osana evoluutiota jättää paljon kysymyksiä Kropotkinin esittämän yhteiskuntamallin käytännöllisyydestä.

Kropotkinin luottamus ihmisten hyvyyteen on problemaattista. Hän luottaa ihmisten hyvään tahtoon, mutta vain jos se johtaa hänen haluamaansa auktoritatiivisista instituutioista vapaaseen yhteiskuntaan. Kropotkinin nostaa esille demokratian, jossa hänen mukaan enemmistön tahdonilmauksen takana on vähemmistön ohjaus. On totta, että demokratiaa voi ohjailla, mutta hänen näkemyksensä pohjautuu vahvasti yksinvaltiaasti hallittuun tsaarien aikaiseen Venäjään. Näkemyksen pohjan ei voi sanoa olevan laajin mahdollinen. Toisaalta Kropotkinin voi sanoa vastustaneen demokratiaa etenkin silloin, kun kyseessä on selkeästi institutionalisoitu tapa järjestää demokratia, kuten esimerkiksi parlamentaarinen toimintatapa. Kropotkin ei lopultakaan osannut tehdä eroa pelkän hallinnon ja politiikan välillä, missä tietysti muutkin anarkistit, kommunistit ja sosialistitkin olivat yleensä varsin huonoja.

Kropotkinin tavoitetila on toimimista ilman mielivaltaisia auktoriteetteja, ilman toisen ylivaltaa toisesta. Hän korostaa jatkuvaa kehittymistä, yksilön vapaata olemista ja tämän kasvua huippuunsa. Täydellinen vapaus on täydellistä turvallisuutta, jossa myös moraaliksi kehittyy taiseksi yhteisön hyväksi. Tämä on se Kropotkinin malli, jota hän tarjoaa vallitsevan yhteis-

kunnan tilalle. Kropotkin kritisoi vallan olemista valtiolla ja instituutioilla, muttei pohdi tarkemmin vallan käyttöä kansan näkökulmasta. Kropotkin haluaa vallan takaisin kansalle, vaikka esittää, että kansan vallankäyttö on nimellistä ja vähemmistön ohjailemaa. Kansan käyttäessä valtaa ei valta välttämättä ole kansalla Kropotkinin omassakaan mallissa. Täydellisen tavoittelu osoittaa myös hyvin Kropotkinin tavoitteen luoda ja aikaansaada luonnollinen, paras ratkaisu, joka ilmentää myös aikakauden ilmapiiriä yhden tietyn ratkaisumallin hakemisesta.

Kropotkinin ihannoima vapaa yhteiskunta ei kuitenkaan ole täysin vailla auktoriteetteja. Auktoriteetti ei itsessään poistu minnekään, mutta se voi muuttaa muotoaan. De jure -auktoriteetti on auktoriteetin vääristymä sen pahimmassa muodossa. Kropotkin ei hylkää kaikkea auktoriteettia, vain institutionaaliset auktoriteetit ja vaatii näiden tilalle yhteisöllistä avustamista, tapoja ja tottumuksia. Tämä on Kropotkinin keskeinen vaatimus yhteiskunnalliselle uudistumiselle. Hänen tavoitteensa on palauttaa valta ihmisille ja hylätä hierarkkinen institutionaalinen auktoriteetti.

6 LOPUKSI

Tämä pro gradu -tutkielmani tarjoaa uutta näkökulmaa valtaa käyttäviä instituutioita kohtaan osoittaen auktoriteetin roolia Pjotr Kropotkinin filosofiassa. Aiemmissa Kropotkin-tutkimuksissa on keskitytty hänen anarkismi-näkemyksiin, eikä auktoriteetin merkitykseen ole kiinnitetty systemaattisesti huomiota. Nostan esiin Kropotkinin omaa auktoriteettikäsitystä ja huomioin instituutioiden roolin hänelle vastustettavissa auktoriteeteissa. Käyn samalla läpi tarkemmin eri ajattelijoiden näkemyksiä Kropotkinin tekemistä havainnoista ennen ja nyt. Osoitan Kropotkinin vaihtoehdon valtaa käyttävien instituutioiden ja valtio-rakenteen tilalle esittäen luokitellusti vastustettavat ja kannatettavat auktoriteetit.

Yhteenvedossa kokoan tekemiäni havainnoita, joita avaan myös oman pohdinnan kautta osaksi laajempaa diskurssia. Tämä tekee tutkielmasta mielenkiintoisen ja haastaa lukijan pohtimaan auktoriteetin roolia laajemminkin. Vertailu muihin ajattelijoihin avaa hyvin Kropotkinin näkemysten monipuolisuutta. Tätä vertailua olisi luonnollista tehdä enemmänkin, mutta työn luonne ja valitsemani reunaehdot huomioiden pidän vertailua onnistuneena. Se antaa riittävän laajan kuvan eri ajattelijoiden näkemysten tarkastelemiseksi Kropotkiniin nähden.

Poliittisen luennan metodi antoi vapauksia, mutta myös haasteita. Tutkielman kannalta validien asioiden esiin lukeminen on vaativaa. Olisi mielenkiintoista laajentaa tutkielmani primääri-aineistoa ja pureutua tarkemmin Kropotkinin teoksiin, kuten esimerkiksi *Fields, Factories and Workshops*, sekä *La Conquête du Pain*. Nämä eivät sinällään sivua auktoriteetti-teemaa niin vahvasti kuin käyttämäni teokset ja artikkelit, mutta ovat Kropotkinin tuotannossa tärkeä osa.

Kokonaisuutena pidän tutkielmaani onnistuneena ja hyvin havainnollistavana esityksenä Kropotkinin suhteesta auktoriteettiin ja sen roolista hänen filosofiassaan. Vastaan mielestäni onnistuneesti tutkielmani alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin avaten laajemminkin Kropotkinin filosofiaa. Haluan kiittää ohjaajiani Kari Palosta ja Tapani Kaakkuriniemeä, sekä opiskelijakollegoitani graduryhmä Kollokviossa saamastani ohjauksesta ja tuesta.

LÄHDELUETTELO

Primäärilähteet

Kropotkin, Pjotr (1887) *In Russian and French Prisons*. Ward and Downey: Lontoo.

Kropotkin, Pjotr (1901) *Sovremennaia nauka i anarhija*. Saatavilla <http://wild-primat.narod.ru/source/books/Peter_Kropotkin_Modern_science_and_anarchy.htm> Luettu 7.3.2014.

Kropotkin Pjotr (1927 a) *Anarchism, its Philosophy and Ideal*. Teoksessa Baldwin, Roger (toim.) *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*, 114-145. Vanguard Press: New York.

Kropotkin, Pjotr (1927 b) *Law and Authority*. Teoksessa Baldwin, Roger (toim.) *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*, 195-218. Vanguard Press: New York.

Kropotkin, Pjotr (1987) *Mutual Aid: A Factor Of Evolution*. Freedom Press: Lontoo.

Tutkimuskirjallisuus

Bakunin, Mihail (1910) *God and State*. Freedom Press: Lontoo.

Bakunin, Mihail (1990) *Statism and Anarchy*. Cambridge University Press: Cambridge.

Baldwin, Roger (1927) *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*. Vanguard Press: New York.

Beccaria, Vissarion (1998) *Rikoksesta ja rangaistuksesta*. Edita: Helsinki.

Belinski, Vissarion (1941) *Izbrannyje filosofskije sotšinenija*. OGIZ: Moskova.

Berkman, Aleksander (1929) *Now and After: The ABC of Communist Anarchism*. Vanguard Press, Inc.: New York.

Berlin, Isaiah (1971) *Four Essays on Liberty*. Oxford University Press: Oxford.

Berlin, Isaiah (1978) *Russian Thinkers*. The Viking Press: New York.

Borovoj, Aleksej & Lebedev, Nikolaj (1922) *Sbornik statej posvjaščennyh pamjati P. A. Kropotkina*. Golos truda: Moskova-Pietari.

Brogkauss, Fridrih-Arnold; Efron, Ilja (1890 a) *Entsikloeditšeski slovar Brogkauss i Efrona*. Ivan Efimovitš Andreevcki: Pietari. Versio I

Brogkauss, Fridrih-Arnold; Efron, Ilja (1890 b) *Entsikloeditšeski slovar Brogkauss i Efrona*. Ivan Efimovitš Andreevcki: Pietari. Versio Ia

Brogkauss, Fridrih-Arnold; Efron, Ilja (1894) *Entsikloeditšeski slovar Brogkauss i Efrona*. Ivan Efimovitš Andreevcki: Pietari. Versio XIIa

Brogkauss, Fridrih-Arnold; Efron, Ilja (1903) *Entsikloeditšeski slovar Brogkauss i Efrona*. Ivan Efimovitš Andreevcki: Pietari. Versio XXXIXa

Burke, Kenneth (1941) *The Philosophy of Literary Form*. Louisiana State University Press: Baton Rouge.

Carr, Edward (1937) *Michael Bakunin*. Macmillan: Lontoo.

Copleston, Frederick (1986) *Philosophy in Russia: From Herzen to Lenin to Berdyaev*. University of Notre Dame Press: Notre Dame.

Crowder, George (1991) *Classical Anarchism*. Clarendon Press: Oxford.

Foss, Sonja (1984) *Women Priests in the Episcopal Church: A Cluster Analysis of Opposition Rhetoric*. Religious Communication Today, 7:9, 1-11.

Foucault, Michel (1980 a) *Power/Knowledge*. Pantheon Books: New York.

Foucault, Michel (1980 b) *Tarkkailla ja rangaista*. Otava: Helsinki.

Godwin, William (1793) *An Enquiry Concerning Political Justice: And its Influence on General Virtue and Happiness*. G.G.J & J. Robinson: Lontoo.

Green, Thomas (1986) *On the Different Senses of Freedom as Applied to Will and to the Moral Progress of Man*. Teoksessa Harris, Paul ja Morrow, John (toim.) *Lectures on the Principles of Political Obligation and Other Writings*. Cambridge University Press: Cambridge, 228-249.

Herzen, Aleksander (1958) *Byloe I dumy*. GIHL: Moskova.

Hoffman, Robert (1970) *Anarchism*. Atherton Press: New York.

Joll, James (1964) *The Anarchists*. Eyre & Spottiswoode: Lontoo.

Kaakkuriniemi, Tapani (2006) *Bakunin ja Venäjä Marxin silmin*. Teoksessa: Oittinen, Vesa (toim.) *Marx ja Venäjä*. Gummerus kirjapaino: Jyväskylä, 25-57.

Kirkinen, Heikki (2000) *Venäjän historia*. Otava: Helsinki.

Kropotkin, Pjotr (1906 a) *Fields, Factories and Workshops*. G. P. Putnam's Sons: New York & Lontoo.

Kropotkin, Pjotr (1927 c) *Anarchist Morality*. Teoksessa Baldwin, Roger (toim.) *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*, 79-114. Vanguard Press: New York.

Kropotkin, Pjotr (1927 d) *The Russian Revolution and The Soviet Government*. Teoksessa Baldwin, Roger (toim.) *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*, 251-260. Vanguard Press: New York.

Kropotkin, Pjotr (1927 e) *Anarchism - Encyclopedia Britannica Article*. Teoksessa Baldwin, Roger (toim.) *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*, 283-301. Vanguard Press: New York.

Kropotkin, Pjotr (1973 a) *Anarkistin muistelmät I*. Ex libris: Helsinki.

Kropotkin, Pjotr (1973 b) *Anarkistin muistelmat II*. Ex libris: Helsinki.

Kulmala, Juho (2009) *Pjotr Kropotkinin kapinahenki*. Savukeidas: Turku.

Lansdell, Henry (1883) *A Russian Prison*. Teoksessa *The Contemporary Review* 1:43, 275-289.

Locke, John (2000) *Two Treatises of Government*. McMaster University Archive of the History of Economic Thought: Hamilton.

Lossky, Nikolaj (1951) *History of Russian Philosophy*. International Universities Press, Inc: New York.

MacCallum, Gerald (1967) *Negative and Positive Freedom*. *The Philosophical Review* 3:76, 312-334.

Marshall, Peter (2008) *Demanding the Impossible – A History of Anarchism*. Harper Perennial: Lontoo.

McLaughlin, Paul (2008) *Anarchism and Authority : The Origins and Development of Classical Anarchism*. Ashgate Publishing Group: Abingdon.

Miller, Martin (1976) *Kropotkin*. The University of Chicago Press: Chicago.

Morris, Brian (2008) *Basic Kropotkin*. The Anarchist Federation. Saatavilla <http://www.afed.org.uk/ace/kropotkin_history_of_anarchism.html>, luettu 8.4.2014.

Morris, William (1995) *News From Nowhere*. Cambridge University Press: Cambridge.

Nettlau, Max (1987) *Bibliographie de l' Anarchie*. P. V. Stock: Pariisi.

Palonen, Kari (1987) *Tekstistä politiikkaan: Johdatusta tulkintataitoon*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Palonen, Kari (1992) *Mihail Bakunin*. Teoksessa Kanerva, Jukka, (toim.) *Platonista Bakuniin: Poliittikan teorian klassikoita*, 202-223. Yliopistopaino: Helsinki.

Palonen, Kari (1997) *Kootut retoriikat*. Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylä.

Paternoster, Raymond (2010) *How much do we really know about criminal deterrence?* Journal of Criminal Law & Criminology 3:100, 765-823.

Proudhon, Pierre-Joseph (1970) *An Anarchist's View of Democracy*. Teoksessa Hoffman, Robert, (toim.) *Anarchism*, 50-70. Atherton Press: New York.

Rautiainen, Matti (1995) *Peter Kropotkinin tieteellinen anarkismi: vasta-argumentti Herbert Spencerin ja T. H. Huxleyn tulkinnoille sosiaalievoluutiosta*. Jyväskylän yliopisto, valtio- opin laitos: Jyväskylä

Raz, Joseph (1985) *Authority and Justification*. Philosophy & Public Affairs 1:14, 3-29.

Rueckert, William (1963) *Kenneth Burke and the Drama of Human Relations*. University of Minnesota Press: Minneapolis.

Russel, Bertrand (1919) *Proposed roads to freedom*. Henry Holt and Company: New York.

Skinner, Quentin (2002 a) *A Third Concept of Liberty, Isaiah Berlin lecture*. Teoksessa Proceedings of the British Academy 117, 237-268.

Skinner, Quentin (2002 b) *Visions of Politics Regarding Method*. Cambridge University Press: Cambridge.

Spierenburg, Pieter (2004) *Punishment, Power and History*. Social Science History 4:28, 607-636.

Stirner, Max (1907) *The Ego and Its Own*. Benjamin R. Tucker: New York.

Tolstoi, Leo: (1970) *Patriotism and Government*. Teoksessa Hoffman, Robert, (toim.) *Anarchism*, 70-86. Atherton Press: New York.

Winstanley, Lilian (2007) *Tolstoy*. Dodge Publishing Co.: New York.

Woodcock, George (1969) *Anarchism: A History of Libertarian Ideas and Movements*. The World Publishing Company: Ohio.

Woodcock, George; Avakumovic', Ivan (1950) *The Anarchist Prince: A Biographical Study of Peter Kropotkin*. T. V. Boardman: Lontoo.

Zenkovsky, Vasili Vasilevich (1953 a) *History of Russian Philosophy (vol. 1)*. Columbia University Press: New York.

Taustamateriaali ja muut lähteet

Alasuutari, Pertti (1999) *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino: Tampere.

Christiano, Tom (2013) *Authority*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Saatavilla <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2013/entries/authority/>>, luettu 3.2.2014.

De George, Richard (1985) *The Nature and Limits of Authority*. University Press of Kansas: Lawrence.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino: Tampere.

Klang, Daniel (1988) *Cesare Beccaria and The Clash between Jurisprudence and Political Economy in Eighteenth-century*. Lombardy. 3:23, 305-336.

Kropotkin, Pjotr (1924) *Ethics: Origin and Development*. George G. Harrap & Co., LTD: Lontoo.

Kropotkin, Pjotr (1902) *Kropotkin's Letter to Nettlau*. Kropotkinin kirje Max Nettlaulle. E-aineistona saatavilla

<http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/kropotkin/kropotkintonetllau3502.html>, luettu 10.5.2014.

Kropotkin, Pjotr (1906 b) *The Conquest of Bread*, G. P. Putnam's Sons: New York & Lontoo.

Laine, Matti (1991) *Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan*. Tietosanoma oy: Helsinki.

Laine, Matti (2007) *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. Tietosanoma oy: Helsinki.

Lukes, Steven (1977) *Essays in Social Theory*. The Camelot Press Ltd.: Southampton.

Lukes, Steven (1987) *Perspectives on Authority*. Teoksessa: Pennock, James & John Chapman (toim.) *NOMOS XXIX: Authority Revisited*. New York University Press: New York, 140-154.

Närhi, Veli-Jukka (1985) *Kohti herruudetonta yhteiskuntaa. Neljän anarkistin käsitys valtiosta. Valtio-opin lisensiaatintutkimus*. Tampereen yliopisto: Tampere.

Robinson, Victor (2010) *Comrade Kropotkin*. The Altrurians: New York.

Rousseau, Jean-Jacques (1988) *On the Social Contract*. Hackett Publishing Company Inc.: Indianapolis.

Vadim Damie; Rubliov, Dmitry (2009) *Jekonomitšeskie bzgljady Pjotr Kropotkina i byzovy XXI veka*. Neprikosnovennyi Zapas. Saatavilla: < <http://magazines.russ.ru/nz/2009/5/da6-pr.html>>, luettu 20.3.2014.

Wolff, Robert (1970) *In Defense of Anarchism*. Harper & Row: New York.

Zenkovsky, Vasili Vasilevich (1953 b) *History of Russian Philosophy (vol. 2)*. Columbia University Press: New York.